

## Nr 244.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen, m. m.; given Stockholms slott den 9 april 1948.*

Under återopande av bilagda i statsrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed

*dels* till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlägga härvid fogade förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen,

*dels ock* föreslå riksdagen att bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlättande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

**GUSTAF ADOLF.**

*Herman Zetterberg.*

---

### Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås, att riksdagssessionen i allmänhet skall uppdelas i en vårsession med början som nu den 10 januari och slut som regel senast den 31 maj samt en höstsession med början tidigast den 15 oktober. Om med hög grad av säkerhet kan beräknas att allt riksdagsarbete för året skall kunna avslutas före mitten av juni, skall dock vårsessionen kunna få förlängas, längst till och med den 15 juni. Mellan den 31 maj och den 15 oktober skall riksdagen — med nyssnämnda möjlighet till modifikation — ha grundlagsfästa ferier. Kungl. Maj:t skall äga rätt att, om synnerligen starka skäl föreligga, begära att riksdagen kallas att sammanträda under ferierna eller eljest under tid då sammanträde icke pågår men riksdagen likväl formellt är samlad. Begäran om sammankallande av lagtima riksdag under eljest sessionsfri tid liksom av urtima riksdag skall kunna framställas av 65 ledamöter av första eller 100 ledamöter av andra kammaren.

Propositionstiden utökas till 70 dagar för budgetpropositioner och 90 dagar för övriga propositioner. Möjligheten att framlägga budgetpropositioner vid en senare tidpunkt begränsas strängt. Motionstiderna jämkas.

Alla frågor som påverka budgetregleringen skola i princip vara färdigbehandlade före vårsessionens slut.

Riksdagen skall kunna uppskjuta behandlingen av alla propositioner och motioner, som ej beröra riksstaten, från vår- till höstsession eller — med vissa undantag — från en riksdag till den närmast följande.

Riksdagsarbetet skall erhålla effektivare ledning genom talmanskonferensen.

Förenklade bestämmelser föreslås för val av utskott m. m. samt för avlämnande av propositioner och motioner.

Reglerna om replikrätt vid kamrarnas plena och om bordläggning av utskottsutlåtanden jämkas liksom också bestämmelserna om interpellationer och enkla frågor.

Ett tredje lagutskott inrättas. Antalet ledamöter i statsutskottet ökas från 24 till 30 och i jordbruksutskottet från 16 till 20. Arbetsfördelningen mellan de ständiga utskotten jämkas.

De tillfälliga utskotten ersättas av ett allmänt beredningsutskott i vardera kammaren.

Föreslagen reglering av riksdagsmännens arvoden och pensioner får anstå.

Fullmakter begäras för Kungl. Maj:t att i viss utsträckning utan riksdagens hörande i det särskilda fallet besluta om pensioner och avstå kvarlåtenhet som tillfallit allmänna arvsfonden.

---

## F ö r s l a g

till

ändringar i regeringsformen.

*Nuvarande lydelse.**Föreslagen lydelse.*

§ 49.

§ 49.

1:o. Riksdagen representerar — — — riksdag sammankalla.

*Urtima riksdag varde och samman-  
kallad, om sextiofem ledamöter av  
första kammaren eller etthundra le-  
damöter av andra kammaren begära  
det. I sådant fall skall särskilt skäl  
uppgivas och kallelsen ske senast till  
tjugonde dagen efter det begäran  
framställdes.*

Hos urtima — — — oskiljaktigt sammanhang.

§ 51.

§ 51.

I de fall, då Konungen eller regen-  
ten eller statsrådet sammankallar  
riksdagen, fastställes tiden för dess  
sammanträde tidigast till dagen efter  
den, då kallelsen blivit uti allmänna  
tidningarna kungjord, och sist till  
tjugonde dagen efter samma dag.

I de fall, då Konungen eller regen-  
ten eller statsrådet sammankallar  
riksdagen, fastställes tiden för dess  
sammanträde, *där ej annat följer av  
vad i § 49 stadgas*, tidigast till dagen  
efter den, då kallelsen blivit uti all-  
männa tidningarna kungjord, och sist  
till tjugonde dagen efter samma dag.

§ 53.

§ 53.

Lagtima riksdag skall för ärende-  
nas beredning tillsätta dessa utskott:  
ett utrikesutskott, ett konstitutions-  
utskott, ett statsutskott, ett bevill-  
ningsutskott, ett bankoutskott, *två*  
lagutskott samt ett jordbruksutskott  
med den sammansättning och de  
uppgifter, som i riksdagsordningen  
bestämmas.

Lagtima riksdag skall för ärende-  
nas beredning tillsätta dessa utskott:  
ett utrikesutskott, ett konstitutions-  
utskott, ett statsutskott, ett bevill-  
ningsutskott, ett bankoutskott, *tre*  
lagutskott samt ett jordbruksutskott  
med den sammansättning och de  
uppgifter, som i riksdagsordningen  
bestämmas. *Vardera kammaren skall  
ock tillsätta ett allmänt berednings-  
utskott.*

Å urtima — — — förekommande ärenden.

## Nuvarande lydelse.

## § 98.

I händelse justitieombudsmannen eller militieombudsmannen avsäger sig det erhållna förtroendet eller ombudsmans ämbete eljest bliver ledigt, övertage ställföreträdaren omedelbart ämbetet; och skall, *om lagtima riksdag är församlad, denna samt, om så icke är fallet, närmast därefter sammanträdande lagtima riksdag* förrätta nytt val av ombudsman. Skulle ställföreträdare avsäga sig det erhållna förtroendet eller har han övertagit ombudsmansämbetet eller bliver eljest hans befattning ledig, äge nytt val av ställföreträdare rum, varvid iakttages att, om sådant val erfordras under *det* lagtima riksdag *ej är församlad, riksdagens rätt härutinnan* utövas genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret.

## Föreslagen lydelse.

## § 98.

I händelse justitieombudsmannen eller militieombudsmannen avsäger sig det erhållna förtroendet eller ombudsmans ämbete eljest bliver ledigt, övertage ställföreträdaren omedelbart ämbetet; och skall *riksdagen därefter så snart ske kan* förrätta nytt val av ombudsman. Skulle ställföreträdare avsäga sig det erhållna förtroendet eller har han övertagit ombudsmansämbetet eller bliver eljest hans befattning ledig, äge nytt val av ställföreträdare rum, varvid iakttages att, om sådant val erfordras under *riksdagens ferier eller eljest under tid då sammanträden med* lagtima riksdag *icke pågå,* riksdagens rätt härutinnan utövas genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret.

---

*Övergångsstadgande.* Intill början av nästa års lagtima riksdag skall § 53 bibehålla sin nuvarande lydelse.

---



*Nurarande lydelse.**Föreslagen lydelse.*

skall talmanskonferensen avgiva yttrande.

*Konungen må, därest synnerliga skäl därtill äro, hos talmännen begära, att riksdagen kallas att sammanträda under ferierna eller eljest under tid då sammanträden icke pågå, dock tidigast dagen efter det begäran framställdes; och vare talmännen pliktiga att den begärda kallelsen genast utfärda.*

*Enahanda rätt att begära kallelse å riksdagen till sammanträde tillkommer det antal ledamöter som i andra stycket sägs. I sådant fall skall särskilt skäl för framställningen uppgivas och kallelsen ske senast till tjugonde dagen efter det begäran framställdes.*

## § 12.

Vill ledamot av första kammaren befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, *mellan riksdagar*, hos Konungens befallningshavande.

## § 12.

Vill ledamot av första kammaren befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, *under riksdagens ferier eller eljest under tid då sammanträden icke pågå*, hos Konungens befallningshavande.

## § 21.

Vill ledamot av andra kammaren befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, *mellan riksdagarna*, hos Konungens befallningshavande.

## § 21.

Vill ledamot av andra kammaren befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, *under riksdagens ferier eller eljest under tid då sammanträden icke pågå*, hos Konungens befallningshavande.

## § 28.

1. Hos Konungen göres av vardera kammarens talman anmälan om de ledigheter inom kammaren, vilka *skola under samma eller innan nästa*

## § 28.

1. Hos Konungen göres av vardera kammarens talman anmälan om de ledigheter inom kammaren, vilka *uppkomma under tid då samman-*

*Nurarande lydelse.**Föreslagen lydelse.*

*riksdag fyllas, varefter Konungen anbefaller Dess befallningshavande föranstalta, att riksdagsmän utses i de avgångnes ställe.*

2. Om mellan riksdagar ledighet i någondera kammaren genom ledamots avgång uppstår, åligger Konungens befallningshavande, när den avgångne tillhört andra kammaren, att så förfara, som i 1 mom. är sagt; och, då den avgångne varit ledamot av första kammaren, att om ledigheten göra anmälan hos Konungen, som förordnar om ledighetens fyllande.

*träden med riksdagen pågå, varefter Konungen anbefaller Dess befallningshavande föranstalta, att riksdagsmän utses i de avgångnes ställe.*

2. Om ledighet i någondera kammaren genom ledamots avgång uppstår under riksdagens ferier eller eljest under tid då sammanträden icke pågå, åligger Konungens befallningshavande, när den avgångne tillhört andra kammaren, att så förfara, som i 1 mom. är sagt; och, då den avgångne varit ledamot av första kammaren, att om ledigheten göra anmälan hos Konungen, som förordnar om ledighetens fyllande.

## § 29.

## § 29.

*Medan riksdag samlad är, må ej riksdagsman sin befattning sig avsäga, utan att han visar sådant hinder, som godkännes av den kammare, till vilken han hörer; dock att härigenom ingen ändring sker i vad ovan är sagt om rätt att vid valtillfälle riksdagsmannaupdrag sig avsäga.*

*Under tid då sammanträden med riksdagen pågå må ej riksdagsman sin befattning sig avsäga, utan att han visar sådant hinder, som godkännes av den kammare, till vilken han hörer; dock att härigenom ingen ändring sker i vad ovan är sagt om rätt att vid valtillfälle riksdagsmannaupdrag sig avsäga.*

## § 33.

## § 33.

1. Så snart — — — — — vice talman.

Närmare bestämmelser om val av talmän och vice talmän meddelas genom särskild av Konungen och riksdagen samfällt beslutad stadga.

*Vid val av talmän och vice talmän skall den anses vald, som erhållit mer än hälften av de avgivna rösterna.* Närmare bestämmelser om sådant val meddelas uti den i § 78 omfördä riksdaysstadgan.

3. Där talman eller vice talman under riksdag med döden avgår eller sin befattning frånträder, välje kammaren omedelbart ny talman eller vice talman.

3. Där talman eller vice talman under riksdag med döden avgår eller sin befattning frånträder, välje kammaren så snart ske kan ny talman eller vice talman.

5. Vardera kammaren äger utse och förordna sin sekreterare.

## Nurärande lydelse.

## § 36.

1. Å varje lagtima riksdag skola, inom sex dagar efter dess öppnande, tillsättas: ett utrikesutskott, ett konstitutionsutskott, ett statsutskott, ett bevillningsutskott, ett bankoutskott, *två* lagutskott samt ett jordbruksutskott. Dessa riksdagens ständiga utskott skola bestå: utrikesutskottet av sexton, konstitutionsutskottet av tjugugu, statsutskottet av *tjugufyra*, bevillningsutskottet av tjugugu, bankoutskottet av sexton, *vardera lagutskottet* av sexton samt jordbruksutskottet av *sexton* ledamöter, vilka vardera kammaren till halva antalet inom sig väljer; ankommande på kamrarnas sammanstämmande beslut att, när sådant finnes vara av nöden, tillsätta särskilt utskott för upptagande av frågor, som tillhöra ständigt utskotts behandling, så ock att, därest annat utskott än utrikesutskottet anmäler behov av förstärkning i ledamöternas antal, sådant bevilja.

2. Vardera kammaren utser ock inom sig suppleanter att, när utskottsledamöter avgå eller få förfall, i deras ställe inträda. Antalet suppleanter i utrikesutskottet skall vara *åtta* från vardera kammaren.

3. Därest i någondera kammaren

## Föreslagen lydelse.

## § 36.

1. Å varje lagtima riksdag skola, inom sex dagar efter dess öppnande, tillsättas: ett utrikesutskott, ett konstitutionsutskott, ett statsutskott, ett bevillningsutskott, ett bankoutskott, *tre* lagutskott samt ett jordbruksutskott. Dessa riksdagens ständiga utskott skola bestå: utrikesutskottet av sexton, konstitutionsutskottet av tjugugu, statsutskottet av *tre*tio, bevillningsutskottet av tjugugu, bankoutskottet av sexton, *varje lagutskott* av sexton samt jordbruksutskottet av *tjugugu* ledamöter, vilka vardera kammaren till halva antalet inom sig väljer; ankommande på kamrarnas sammanstämmande beslut att, när sådant finnes vara av nöden, tillsätta särskilt utskott för upptagande av frågor, som tillhöra ständigt utskotts behandling, så ock att, därest annat utskott än utrikesutskottet anmäler behov av förstärkning i ledamöternas antal, sådant bevilja.

2. För att upptaga inom riksdagen väckta frågor, som icke tillhöra förenämnda utskotts behandling, men äro av beskaffenhet att utskotts yttrande däröver erfordras, skall inom tid som i 1 mom. sägs av vardera kammaren tillsättas ett allmänt beredningsutskott. Det inom första kammaren tillsatta utskottet skall bestå av *tolv* ledamöter och det inom andra kammaren tillsatta av *tjugugu* ledamöter.

Väckes i någondera kammaren fråga, som blott rör kammaren enskilt, må inom kammaren tillsättas enskilt utskott, bestående av så många ledamöter, som kammaren aktar nödigt.

3. Vardera kammaren utser ock



## Nuvärande lydelse.

## Föreslagen lydelse.

fråga väckes, som icke tillhör förenämnda utskotts behandling, men är av beskaffenhet att utskotts yttrande däröver erfordras, skall för avgivande av utlåtande och förslag i frågan ett tillfälligt utskott, bestående av så många ledamöter, som kammaren nödigt aktar, inom kammaren tillsättas.

inom sig suppleanter att, när utskottsledamöter avgå eller få förfall, i deras ställe inträda. Antalet suppleanter i utrikesutskottet skall vara åtta från vardera kammaren.

5. Valen till utskott äro proportionella, där två eller flere personer skola utses. Närmare bestämmelser om valsättet meddelas i särskild av Konungen och riksdagen samfällt beslutad stadga.

5. Om val till utskott gäller vad i § 75 finnes stadgat ävensom de bestämmelser, som därom meddelas uti den i § 78 omförmälda riksdagsstadgan.

## § 38.

## § 38.

1. Konstitutionsutskottet tillkommer att granska rikets grundlagar, lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, vallagen, stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande, stadgan om val av talmän och vice talmän i riksdagens kamrar, stadgan om val till riksdagens utskott ävensom de reglementariska föreskrifter, vilka riksdagen jämlikt § 78 äger fastställa, samt att hos riksdagen föreslå de ändringar däruti, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga och möjliga att verkställa, så ock att meddela utlåtande över de från kamrarna till utskottet hänvisade frågor rörande grundlagarna samt ovan omförmälda lagar, stadgar och föreskrifter.

1. Konstitutionsutskottet tillkommer att granska rikets grundlagar, lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, vallagen, stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande ävensom den riksdagsstadga, vilken riksdagen jämlikt § 78 äger fastställa, samt att hos riksdagen föreslå de ändringar däruti, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga och möjliga att verkställa, så ock att meddela utlåtande över de från kamrarna till utskottet hänvisade frågor rörande grundlagarna samt ovan omförmälda lagar och stadgar.

2. Utskottet skall vidare meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av dit hänvisade frågor, som angå stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av kommunallagarna samt av lagar och författningar om statsrådets ansvarighet, om antalet statsdepartement och statsråd utan

2. Utskottet skall vidare meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av dit hänvisade frågor, som angå stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av kommunallagarna samt av lagar och författningar om statsrådets ansvarighet, om antalet statsdepartement och statsråd utan

*Nuvarande lydelse.*

departement, om kommandomål, om förvärvande och förlust av medborgarrätt, om rikets vapen och flagga, om allmänt kyrkomöte och om allmän folkomröstning i ämnen, som ej tillhöra annat utskotts behandling.

## § 39.

1. Statsutskottet, som skall undfå del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov till riksdagen avlåtna proposition och äga tillgång till alla statsverkets räkenskaper och handlingar, åligger att, i den mån det icke gäller jordbruksärenden, *pensionsstaten* eller riksdags- och revisionskostnader eller kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, granska, utreda och uppgiva statsverkets tillstånd och förvaltning samt föreslå vad till fyllandet av dess behov erfordras, varvid nödiga indragningar och besparingar böra iakttagas. Utskottet åligger därjämte att, antingen i den ordning § 47 stadgar gemensamt med eller eljest efter samråd med de övriga utskott, vilka handlägga statsregleringsfrågor, förslagsvis beräkna statsverkets ordinarie inkomster, uppgiva huru mycket bör genom bevillningar utgöras samt uppgöra förslag till riksstat.

## § 41.

2. Utskottet tillkommer ock att meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av de från kamrarna hänvisade frågor om stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av lagar och författningar rörande såväl riksbanken som andra bankinrättningar samt om rikets mynt ävensom *angående pensionsväsendet*.

*Föreslagen lydelse.*

departement, om kommandomål, om rikets vapen och flagga, om allmänt kyrkomöte och om allmän folkomröstning i ämnen, som ej tillhöra annat utskotts behandling.

## § 39.

1. Statsutskottet, som skall undfå del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov till riksdagen avlåtna proposition och äga tillgång till alla statsverkets räkenskaper och handlingar, åligger att, i den mån det icke gäller jordbruksärenden eller riksdags- och revisionskostnader eller kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, granska, utreda och uppgiva statsverkets tillstånd och förvaltning samt föreslå vad till fyllandet av dess behov erfordras, varvid nödiga indragningar och besparingar böra iakttagas. Utskottet åligger därjämte att, antingen i den ordning § 47 stadgar gemensamt med eller eljest efter samråd med de övriga utskott, vilka handlägga statsregleringsfrågor, förslagsvis beräkna statsverkets ordinarie inkomster, uppgiva huru mycket bör genom bevillningar utgöras samt uppgöra förslag till riksstat.

## § 41.

2. Utskottet tillkommer ock att meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av de från kamrarna hänvisade frågor om stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av lagar och författningar rörande såväl riksbanken som andra bankinrättningar samt om rikets mynt ävensom *sådana frågor om näringslivets eller särskilda näringsgrenars organisation och förhållanden, vilka ej äro av be-*

*Nurarande lydelse.**Föreslagen lydelse.*

3. Utskottet skall jämväl undfå del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov avlåtna proposition, vad angår *pensionsväsendet samt riksdags- och revisionskostnader* ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, och med anledning därav liksom ock med avseende å övriga från kamrarna dit hänvisade frågor i dessa ämnen avgiva utlåtanden och förslag.

## § 42.

3. *Lagutskotten fördela å gemensamma sammanträden sig emellan de till dem hörande ärenden, och skall i fråga om sådana sammanträden tillämpas vad i 45, 48 och 49 §§ är rörande ständigt utskott stadgat.*

## § 43.

1. Jordbruksutskottet, som skall erhålla del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov till riksdagen avgivna proposition i vad den angår jordbruksärenden, åligger att granska samt med iakttagande av nödiga indragningar och besparingar, utreda och uppgiva statsverkets behov med hänsyn till denna styrelsens gren ävensom att för övrigt avgiva betänkanden och förslag i anledning av de från kamrarna till utskottet hänvisade jordbruksärenden.

2. *Utskottet åligger jämväl att meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av alla från kamrarna dit hänvisade frågor, som angå stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av lagar och författningar rörande hushållningen med allmänna och enskilda skogar, om jakt*

*skaffenhet att böra av annat utskott behandlas.*

3. Utskottet skall jämväl undfå del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov avlåtna proposition, vad angår riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, och med anledning därav liksom ock med avseende å övriga från kamrarna dit hänvisade frågor i dessa ämnen avgiva utlåtanden och förslag.

## § 42.

3. *Fördelning mellan lagutskotten av till dem hörande ärenden verkställas på sätt riksdagen bestämmer.*

## § 43.

Jordbruksutskottet, som skall erhålla del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov till riksdagen avgivna proposition i vad den angår jordbruksärenden, åligger att granska samt med iakttagande av nödiga indragningar och besparingar, utreda och uppgiva statsverkets behov med hänsyn till denna styrelsens gren ävensom att för övrigt avgiva betänkanden och förslag i anledning av de från kamrarna till utskottet hänvisade jordbruksärenden.

## Nuvvarande lydelse.

och fiske samt angående vägar och skjutsväsende.

## § 45.

2. Utskotten välja, vart inom sig, ordförande och vice ordförande. In- till dess sådant val försiggått, föres ordet av den ledamot, som de flesta riksdagar bevisat, och, där två eller flera i lika många riksdagar deltagit, den av dem som är till levnadsåren äldst. *Utskotten äga, vart för sig, utse sekreterare.*

## § 48.

*Då inom utskott omröstning med slutna sedlar anställs, bör en sedel alltid uttagas och förseglas, vilken öppnas endast i det fall, att rösterna vid sammanräknandet befinnas lika delade. Är pluralitet redan vunnen, bör den avlagda sedeln genast ouppbruten förstöras.*

Ledamot, som — — — — — icke uppehållas.

## § 49.

*Expeditioner från utskott underskrivas av ordföranden.*

## Föreslagen lydelse.

## § 45.

2. Utskotten välja, vart inom sig, ordförande och vice ordförande. In- till dess sådant val försiggått, föres ordet av den ledamot, som de flesta riksdagar bevisat, och, där två eller flera i lika många riksdagar deltagit, den av dem som är till levnadsåren äldst.

## § 48.

*Omröstning inom utskott skall ske öppet. Befinnas de avgivna rösterna lika delade, nedlägga ordföranden i en därtill avsedd rösturna en ja-sedel och en nej-sedel, båda lika till storlek och utseende, tryckta och omärkta samt var för sig slutna och hoprullade, och avgöres då omröstningens utgång genom den sedel, som en av utskottets ledamöter på anmodan av ordföranden upptager ur rösturnan.*

*Om val, som inom utskott förrättas, gäller vad i § 75 mom. 2 finnes där- om stadgat.*

## § 49.

Val av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet, varom stadgas i § 36, gälle ock som val av ledamöter och suppleanter till den i § 54 regerings- formen omförmälda utrikesnämnd. Ledamot av nämnden utövar sin be- fattning till dess nytt val till utrikes- utskott förrättas, dock att ledamot, som avgår ur riksdagen innan den tid, för vilken han blivit vald till riks- dagsman, tilländalupit, eller som ut- nämnes till statsråd, ej vidare skall anses tillhöra nämnden. Förordnar

*Nuvarande lydelse.**Föreslagen lydelse.*

Konungen om nya val till båda kamrarna eller den ena av dem, behålle utan hinder därav nämndens ledamöter sina befattningar.

Inträffar ledighet i nämnden, träde suppleant såsom ledamot i den avgångnes ställe. Har ledamot förfall, skall suppleant kallas att i den frånvarandes ställe tjänstgöra i nämnden. Beträffande den ordning, som vid inträde skall iakttagas mellan suppleanterna, gälle enahanda bestämmelser som i fråga om suppleants inträde i utskott. Suppleant, som ej kallas att tjänstgöra vid sammanträde med nämnden, skall ändock beredas tillfälle att därvid närvara.

Konungen sammankallar nämnden så ofta ärendena det fordra och leder nämndens förhandlingar, när han är tillstädes. I Konungens frånvaro föres ordet av statsministern eller, om han ej är närvarande, av ministern för utrikes ärendena. Andra statsrådsledamöter, så ock särskilde sakkunnige må av Konungen tillkallas. Sekreterare hos nämnden förordnar Konungen.

Skulle minst sex av nämndens ledamöter hos ministern för utrikes ärendena göra framställning om rådplägnings i viss uppgiven fråga, varder nämnden sammankallad.

Ledamot av nämnden, så ock suppleant, skall första gången han är närvarande vid sammanträde med nämnden avgiva försäkran om iakttagande av den i § 54 regeringsformen stadgade tystnadsplikten.

**Ärendenas behandling i kamrarna.**

§ 50.

§ 50.

Lika med § 49 föreslagen lydelse.

*Talmännen skola tillse, att nödig skyndsamhet och största möjliga*

## Nurarande lydelse.

## Föreslagen lydelse.

planmässighet iakttages vid riksdagsarbetets bedrivande.

Vardera kammaren skall utse fyra ledamöter att jämte talmännen och vice talmännen rådpläga om vad i avseende å ärendenas behandling i utskott och kamrar må vara att iakttaga för vinnande av nämnda syfte (talmanskonferensen). Närmare bestämmelser om talmanskonferensen meddelas uti den i § 78 omförmälda riksdagsstadgan.

## § 52.

Vid kammares — — — — — sig tilldrager.  
En var — — — — — efter denne.

## § 52.

Riksdagsman må, på sätt kammare särskilt föreskriver, till ledamot av statsrådet framställa spörsmål i ämne utom föredragningslistan. Sådana spörsmål äro antingen interpellationer eller enkla frågor för upplysningars inhämtande. Kammaren må föreskriva inskränkningar i ledamots rätt att erhålla ordet i samband med framställande av interpellationer eller besvarande av enkla frågor.

Ej må — — — — — utom protokollet.  
Ingen må — — — — — överläggning fattas.

## § 54.

Konungens skrivelser och propositioner med det undantag som i 34 § förmäles, tillställas båda kamrarna genom en statsrådets ledamot samt böra alltid vara åtföljda av statsrådets och, då lagrådet avgivit utlåtande, jämväl dess yttrande.

Propositionerna böra vid lagtima riksdag avlämnas inom sextio dagar från dess öppnande, och må proposition ej senare avlåtas, utan så är, att Konungen finner någon under riksdagen inträffad händelse därtill för-

## § 54.

Konungens skrivelser och propositioner tillställas båda kamrarna samt böra alltid vara åtföljda av statsrådets och, då lagrådet avgivit utlåtande, jämväl dess yttrande.

Propositioner, som avse statens inkomster och utgifter för nästkommande budgetår, skola vid lagtima riksdag avlämnas inom sjuttio dagar från dess öppnande, och må sådan proposition, med undantag av propo-

## Närvarande lydelse.

anleda eller prövar uppskov med framställningen lända riket till men.

## § 55.

Motion må av riksdagsman i den kammare, han tillhör, göras inom *tolv* dagar från riksdags öppnande. Dock må motion, som föranledes av kungl. proposition, vilken efter öppnandet till riksdagen *avlåtits*, väckas sist vid det sammanträde, som infaller näst efter tio dagar från *propositionens avlämnande i kammare*. I sistnämnda fall äge likväl kammare, därest den med hänsyn till infallande helg eller ärendets synnerliga omfattning finner sådant nödigt, medgiva utsträckning av motionstiden, dock längst till det sammanträde, som infaller näst efter *tjugu* dagar från *propositionens avlämnande*. Fråga om sådan utsträckning må ej väckas senare än vid andra sammanträdet efter det, då propositionen *avläts*.

## Föreslagen lydelse.

sition angående riksstatsens slutliga reglering, ej *avlåtas senare*, utan så är, att Konungen prövar uppskov med framställningen lända riket till *allvarligt* men.

Övriga propositioner böra vid *lagtima riksdag avlämnas inom nittio dagar från dess öppnande*, och må sådan proposition ej *senare avlåtats*, med mindre Konungen prövar uppskov med framställningen lända riket till *men* eller *eljest finner synnerliga skäl föreligga för dess avlåtande*.

## § 55.

1. Motion må av riksdagsman i den kammare, han tillhör, göras inom *femton* dagar från riksdags öppnande.

Motion, som föranledes av kungl. proposition, vilken efter öppnandet till riksdagen *avlämnats*, må dock väckas sist vid det sammanträde, som infaller näst efter tio dagar från *det propositionen kom kammaren till handa*. I sistnämnda fall äge likväl kammare, därest den med hänsyn till infallande helg eller ärendets synnerliga omfattning finner sådant nödigt, medgiva utsträckning av motionstiden, dock längst till det sammanträde, som infaller näst efter *femton* dagar från *det propositionen kom kammaren till handa*. Fråga om sådan utsträckning må ej väckas senare än vid andra sammanträdet efter det, då propositionen *kom kammaren till handa*.

Har behandlingen av proposition uppskjutits över riksdagens ferier, må motion, som föranledes av propositionen, väckas sist vid det första sammanträdet efter ferierna.

Vad i andra stycket stadgas skall

## Nuxarande lydelse.

## Föreslagen lydelse.

äga motsvarande tillämpning i fråga om motion, som föranledes av framställning från något riksdagens verk. I sådant fall skall tiden för motions väckande räknas från den dag, då anmälan om framställningens ingivande, på sätt riksdagen föreskriver, delgives kammaren.

I frågor — — — — — är samlad.

Motion bör *alltid* skriftligen till protokollet avlämnas. Ej må i en skrift flera mål av olika beskaffenhet sammanföras.

Motion bör skriftligen *avlämnas till protokollet eller ock ingivas till kammarens kansli inom sådan tid, att den kan anmälas vid det sammanträde, då den sist må väckas.* Ej må i en skrift flera mål av olika beskaffenhet sammanföras.

Konungens propositioner, så ock motioner i ämnen, som tillhöra ständigt utskotts behandling, kunna icke till avgörande i kammare företagas, innan utskott däröver avgivit yttrande. Angår motion annat ämne, och rör det ej kammaren enskilt, kan motionen ej utan remiss till utskott bifallas. Frågor, som röra någondera kammaren enskilt, må genast avgöras.

2. Konungens propositioner, så ock motioner i ämnen, som tillhöra ständigt utskotts behandling, kunna icke till avgörande i kammare företagas, innan utskott däröver avgivit yttrande. Angår motion annat ämne, och rör det ej kammaren enskilt, kan motionen ej utan remiss till utskott bifallas. Frågor, som röra någondera kammaren enskilt, må genast avgöras.

## § 58.

## § 58.

När proposition — — — — — utskottet uppehållas.

Är inom — — — — — ovillkorligen avgöras.

*Kamrarna må vid lagtima riksdag genom sammanstående beslut uppskjuta behandlingen av proposition eller motion, som ej berör riksstaten, över riksdagens ferier eller till nästföljande lagtima riksdag. Om uppskov skett över ferierna, må riksdagen genom nytt beslut därefter uppskjuta ärendets behandling till närmast följande lagtima riksdag. Riksdag, till vilken ärendet uppskjutits, må besluta uppskov jämväl över den riksdagens ferier. Vidare upp-*



## Närvarande lydelse.

## Föreslagen lydelse.

skov må ej äga rum. Ej heller må ärendes behandling uppskjutas till nästföljande riksdag, om nya val i hela riket till andra kammaren dessförinnan skola förrättas. Förordnar Konungen om nya val till båda kamrarna eller den ena av dem, vare beslut om uppskov förfallet.

Uppskov må beslutas på framställning av vederbörande utskott, som har att i frågan inhämta yttrande från talmanskonferensen; kamrarna likväl obetaget att vid prövningen av utskottets utlåtande i ärendet besluta uppskov enligt vad i nästföregående stycke sägs.

Av riksdagen såsom vilande antaget förslag till stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av grundlag må ej uppskjutas i vidare mån än som följer av stadgandet i § 64.

## § 59.

Betänkande, som av ständigt eller i dess ställe särskilt tillsatt utskott avgivits, skall i bägge kamrarna för ärendets avgörande, så vitt ske kan, samtidigt föredragas. Efter betänkandets första föredragning skall det samma vila på bordet. Vid nästa föredragning, evad överläggning då äger rum eller ej, skall det, så framt ej kammaren annorlunda beslutar, åter göras vilande. Men då saken tredje gången förekommer, skall den till avgörande företagas.

Betänkande, som avgivits av *tillfälligt utskott*, föredrages i den kammare, som utskottet tillsatt, och förfäres därefter vidare med målet, såsom nyss är sagt.

Utskotts förberedande — — — — — bordläggning begär.

## § 59.

Betänkande, som av ständigt eller i dess ställe särskilt tillsatt utskott avgivits, skall i bägge kamrarna för ärendets avgörande, så vitt ske kan, samtidigt föredragas. Efter betänkandets första föredragning skall det samma vila på bordet. Vid nästa föredragning, evad överläggning då äger rum eller ej, skall det, så framt ej kammaren på vederbörande utskotts framställning annorlunda beslutar, åter göras vilande. Men då saken tredje gången förekommer, skall den till avgörande företagas.

Betänkande, som avgivits av *allmänt beredningsutskott*, föredrages i den kammare, som utskottet tillsatt, och förfäres därefter vidare med målet, såsom nyss är sagt.

## Növarande lydelse.

## § 63.

När fråga — — — utskottet återförvisa.

Stanna kamrarna — — — kamrarna inkomma.

Om frågan varit av *tillfälligt utskott* handlagd och den kammare, som utskottet tillsatt, icke avslår den i frågan väckta motion, skall beslutet genom utdrag av protokollet delgivas medkammaren, som därpå om frågan beslutar antingen genast eller efter dess hänvisning till *ett för frågans vidare utredning inom kammaren tillsatt utskott*. Därest kammaren då icke antager det av den kammare, som saken först handlagt, fattade beslut, varder det avslaget eller med ändring återlämnat till sistnämnda kammare, vilken i senare fallet har att målet till ny överläggning företaga samt äger att, om medkammarens beslut icke oförändrat antages, ärendet dit ånyo överlämna till förnyad omprövning.

Vad kamrarna — — — riksdagen

## § 66.

Då val till Konung eller tronföljare skall förrättas, tillsättes en nämnd, bestående av sextiofyra personer, av vilka vardera kammaren *genom slutten omröstning* inom sig utser trettio två, med uppdrag att, vid förefallande skiljaktighet mellan kamrarna, bestämma valet. Dagen efter, sedan nämnden är utsedd, skrida kamrarna till val av Konung eller tronföljare. Förenas kamrarna om en och samma person, är han att såsom utkorad anse. I annat fall avgör nämnden. Dock må ej hos densamma komma under omröstning andra än de, som i vardera kammaren erhållit flesta rösterna, ägande ingendera kammaren att flera än en kandidat

## Föreslagen lydelse.

## § 63.

Om frågan varit av *allmänt beredningsutskott* handlagd och den kammare, som utskottet tillsatt, icke avslår den i frågan väckta motion, skall beslutet genom utdrag av protokollet delgivas medkammaren, som därpå om frågan beslutar antingen genast eller efter dess hänvisning till *det inom kammaren tillsatta allmänna beredningsutskottet*. Därest kammaren då icke antager det av den kammare, som saken först handlagt, fattade beslut, varder det avslaget eller med ändring återlämnat till sistnämnda kammare, vilken i senare fallet har att målet till ny överläggning företaga samt äger att, om medkammarens beslut icke oförändrat antages, ärendet dit ånyo överlämna till förnyad omprövning.

förfallit.

## § 66.

Då val till Konung eller tronföljare skall förrättas, tillsättes en nämnd, bestående av sextiofyra personer, av vilka vardera kammaren inom sig utser trettio två, med uppdrag att, vid förefallande skiljaktighet mellan kamrarna, bestämma valet. Dagen efter, sedan nämnden är utsedd, skrida kamrarna till val av Konung eller tronföljare. Förenas kamrarna om en och samma person, är han att såsom utkorad anse. I annat fall avgör nämnden. Dock må ej hos densamma komma under omröstning andra än de, som i vardera kammaren erhållit flesta rösterna, ägande ingendera kammaren att flera än en kandidat framställa. Nämndens ledamöter, vil-

## Närvarande lydelse.

framställa. Nämndens ledamöter, vilka ej i och för denna befattning må uteslutas från deras riksdagsmannarätt i kamrarna, sammantråda dagen efter den, då valet i kamrarna förrättat är, och skiljas ej åt förrän valförrättningen är fullgjord. Den av de bägge under omröstning komna personerna, på vilken då inom nämnden de flesta rösterna falla, är behörigen vald. I den händelse, som 94 § regeringsformen omförmäler, skall nämnden väljas inom tionde dagen efter den, som i riksdagskallelsen är till riksdagens sammankomst utsatt.

## § 68.

Till följd — — — — — därefter försiggått.

Val av justitieombudsman och militieombudsman verkställs genom fyrtioåtta för tillfället nämnda valmän, av vilka vardera kammaren inom sig utser tjugufyra på sätt om val till utskott är stadgat. Dessa valmän skola sammantråda till valförrättningen senast å tionde dagen efter den, då de blivit utsedda. Vid valet gälla enahanda bestämmelser som för val av kamrarnas talmän.

Valmännen böra — — — — — äger rum.

I händelse justitieombudsmannen eller militieombudsmannen avsäger sig det erhållna förtroendet eller ombudsmans ämbete eljest bliver ledigt, övertage ställföreträdaren omedelbart ämbetet; och skall, om lagtima riksdag är församlad, denna samt, om så icke är fallet, närmast därefter sammanträdande lagtima riksdag, för tid och på sätt ovan stadgas, förrätta nytt val av ombudsman. Skulle ställföreträdare avsäga sig det erhållna förtroendet eller har han övertagit ombudsmansämbetet eller bliver eljest

## Föreslagen lydelse.

ka ej i och för denna befattning må uteslutas från deras riksdagsmannarätt i kamrarna, sammantråda dagen efter den, då valet i kamrarna förrättat är, och skiljas ej åt förrän valförrättningen är fullgjord. Den av de bägge under omröstning komna personerna, på vilken då inom nämnden de flesta rösterna falla, är behörigen vald. I den händelse, som 94 § regeringsformen omförmäler, skall nämnden väljas inom tionde dagen efter den, som i riksdagskallelsen är till riksdagens sammankomst utsatt.

## § 68.

Till följd — — — — — därefter försiggått.

Val av justitieombudsman och militieombudsman verkställs genom fyrtioåtta för tillfället nämnda valmän, av vilka vardera kammaren inom sig utser tjugufyra. Dessa valmän skola sammantråda till valförrättningen senast å tionde dagen efter den, då de blivit utsedda. Vid valet gälla enahanda bestämmelser som för val av kamrarnas talmän.

I händelse justitieombudsmannen eller militieombudsmannen avsäger sig det erhållna förtroendet eller ombudsmans ämbete eljest bliver ledigt, övertage ställföreträdaren omedelbart ämbetet; och skall riksdagen därefter så snart ske kan, för tid och på sätt ovan stadgas, förrätta nytt val av ombudsman. Skulle ställföreträdare avsäga sig det erhållna förtroendet eller har han övertagit ombudsmansämbetet eller bliver eljest hans befattning ledig, äge nytt val av ställföreträdare rum för tid och på sätt

*Nuvarande lydelse.*

hans befattning ledig, äge nytt val av ställföreträdare rum för tid och på sätt ovan är föreskrivet, varvid iakttagas att, om sådant val erfordras under *det* lagtima riksdag *ej är församlad*, riksdagens rätt härutinnan utövas genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret.

## § 69.

Lagtima riksdag skall vart fjärde år tillsätta en nämnd av fyrtioåtta personer, därav vardera kammaren *genom sluten omröstning* inom sig utser tjugufyra, och vilken nämnd, i den ordning 103 och 104 §§ regeringsformen stadga, äger att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, eller om vissa av dem, utan bevisligen begångna fel och brott, varom regeringsformens 102 § handlar, likväl kunna anses böra från detta kall skiljas. Denna nämnd träder samma dag den blivit vald tillsammans.

Nämndens samtliga — — — — — vidare föreskrives.

I enahanda — — — — — regeringsrättens ledamöter.

## § 70.

Lagtima riksdag skall vart fjärde år förordna sex för kunskaper och lärdom kända personer att, jämte justitieombudsmannen, som bland dem förer ordet, utöva vård över tryckfriheten. Dessa kommitterade, av vilka två, utom justitieombudsmannen, skola vara lagfarna, väljas medelst omröstning genom tjugufyra valmän, därav vardera kammaren inom sig utser tolv. Avgår *mellan riksdagarna* någon bland kommitterade,

*Föreslagen lydelse.*

ovan är föreskrivet, varvid iakttagas att, om sådant val erfordras under *riksdagens ferier eller eljest under tid då sammanträden med lagtima riksdag icke pågå*, riksdagens rätt härutinnan utövas genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret.

## § 69.

Lagtima riksdag skall vart fjärde år tillsätta en nämnd av fyrtioåtta personer, därav vardera kammaren inom sig utser tjugufyra, och vilken nämnd, i den ordning 103 och 104 §§ regeringsformen stadga, äger att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, eller om vissa av dem, utan bevisligen begångna fel och brott, varom regeringsformens 102 § handlar, likväl kunna anses böra från detta kall skiljas. Denna nämnd träder samma dag den blivit vald tillsammans.

## § 70.

Lagtima riksdag skall vart fjärde år förordna sex för kunskaper och lärdom kända personer att, jämte justitieombudsmannen, som bland dem förer ordet, utöva vård över tryckfriheten. Dessa kommitterade, av vilka två, utom justitieombudsmannen, skola vara lagfarna, väljas medelst omröstning genom tjugufyra valmän, därav vardera kammaren inom sig utser tolv. Avgår *någon* bland kommitterade *under riksdagens ferier*

## Närvarande lydelse.

välja de övriga till det lediga rummet en behörig person.

## § 75.

Alla val skola ske med slutna sedlar, och iakttages därvid, att namnsedlarna, så framt de skola bliva gällande, böra vara enkla, hoprullade, omärkta och fria såväl från all tvetydighet i anseende till personernas namn som från oriktighet i anseende till deras antal; dock skall i fråga om val till utskott gälla, vad uti den i 36 § 5 mom. omförmälda stadga finnes föreskrivet. Mellan personer, som vid val undfått lika antal röster, skiljes genom lottning, när så erfordras.

## Föreslagen lydelse.

eller eljest under tid då sammanträden med riksdagen icke pågå, välja de övriga till det lediga rummet en behörig person.

## § 75.

1. Företes vid val, som skall av kammare förrättas, gemensam lista upptagande namn å så många personer valet avser och har listan godkänts av de utav kammaren utsedda ledamöterna i talmanskonferensen, framställa talmannen proposition å godkännande av listan och förklare därå upptagna personer valda, såvida ej val med slutna sedlar begäres av minst så många ledamöter som motsvarar det tal, vilket erhålles, om samtliga röstberättigade ledamöters antal delas med siffran för det antal personer valet avser, ökat med ett. Har sådan begäran framställts skall val med slutna sedlar äga rum vid kammarens närmast följande sammanträde.

Valet skall, där det ej avser kammarens ledamöter i talmanskonferensen, vara proportionellt, om två eller flera personer skola utses. Närmare bestämmelser om valet meddelas uti den i § 78 omförmälda riksdagsstadgan.

2. Val, som förrättas av riksdagens utskott, nämnder och valmän, skola, därest begäran därom framställles av någon ledamot eller valman, ske med slutna sedlar och iakttages därvid, att namnsedlarna, så framt de skola bliva gällande, böra vara enkla, hoprullade, omärkta och fria såväl från all tvetydighet i anseende till personernas namn som från oriktighet i anseende till deras antal. Mellan personer, som vid val undfått lika antal

## Nuvarande lydelse.

## Föreslagen lydelse.

röster, skiljes genom lottning, när så erfordras.

Finnas i grundlag eller författning, som i § 78 sägs, särskilda bestämmelser meddelade om val, varom i detta mom. är fråga, skall vad i nästföregående stycke stadgas icke äga tillämpning.

## § 78.

De reglementariska föreskrifter, som för riksdagsgöromålen och ordningen hos kamrarna och utskotten anses nödiga till iakttagande jämte grundlagarna och den i 36 § 5 mom. omförmälda stadga, äger riksdagen eller i ämne, som angår kammare enskilt, denna kammare att fastställa. Ej må något däri införas, som mot grundlag eller annan gällande lag strider.

## § 78.

Riksdagen har att fastställa de föreskrifter om riksdagsarbetets bedrivande, ordningen hos kamrarna och utskotten samt inom riksdagen förekommande val ävensom de övriga bestämmelser som anses nödiga till iakttagande jämte grundlagarna (riksdagsstadga). Vardera kammaren äger fastställa föreskrifter i ämne, som angår kammaren enskilt (ordningsstadga). Ej må något i dessa stadgor införas, som mot grundlag eller annan gällande lag strider.

## § 80.

I mål ————— ärendet berett.  
Uppsättandet och expedierandet av andra för bägge kamrarna gemensamma skrivelser besörjes genom ett särskilt riksdagens kansli under inseende av två inom första och två inom andra kammaren därtill utsedda ledamöter.

Ej må ————— av talmännen.

## § 80.

Uppsättandet och expedierandet av andra för bägge kamrarna gemensamma skrivelser besörjes genom ett särskilt riksdagens kansli under inseende av två inom första och två inom andra kammaren därtill utsedda ledamöter (kanslideputerade).

*Övergångsstadgande.* Intill början av nästa års lagtima riksdag skola § 36 mom. 1—3, § 38 mom. 2, §§ 39—43, § 59 andra stycket och § 63 bibehålla sin nuvarande lydelse.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 9 april 1948.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, fråga om revision av riksdagens arbetsformer m. m. samt anför följande.

De förslag, om vilkas framläggande för riksdagen jag avser att hemställa, grunda sig på ett av särskilda sakkunniga<sup>1</sup> avgivet betänkande med förslag angående riksdagens arbetsformer och därmed sammanhängande frågor (SOU 1947: 79).

I yttrande till statsrådsprotokollet den 11 oktober 1946 i samband med tillkallandet av de sakkunniga erinrade jag om hur de senaste årtiondenas reformarbete på skilda områden och den starka ökningen av statsmakternas uppgifter i övrigt medfört en allt större arbetsbörda för riksdagen och om hur hävdvunna former för riksdagens verksamhet därvid visat sig ur flera synpunkter otillfredsställande. Särskilt hade som en olägenhet anförts att riksdagstiden efter hand förlängts och att riksdagens arbete kommit att delvis förläggas under en tid av året, som för vissa riksdagsmän varit särskilt olämplig. Vidare hade framhållits att riksdagen, till men för ärendenas sakliga behandling, nödgats starkt forcera sitt arbete vid slutet av sessionerna.

Jag erinrade om de förslag att rationalisera riksdagsarbetet, som under senare år framkommit, samt redogjorde särskilt för det reformprogram som framlagts av konstitutionsutskottet vid 1943 års riksdag i dess memorial nr 16 ävensom för den utredning (»1943 års utredning», SOU 1944: 8) som inom justitiedepartementet verkstälts i anledning av en av nämnda memorial föranledd riksdagsskrivelse (nr 516/1943).

Den utredning på vars förslag förevarande proposition bygger har föranletts av en skrivelse av 1946 års riksdag (nr 457) med hemställan om skyndsamt utredning av frågan om revision av riksdagens arbetsformer. Vissa synpunkter på reformarbetet hade framlagts av konstitutionsutskottet i det utlåtande (nr 20) vartill i riksdagsskrivelsen hänvisades.

<sup>1</sup> Landshövdingen Thorwald Bergquist, ordf., ledamoten av riksdagens första kammare Ivar Persson samt ledamöterna av riksdagens andra kammare Harald Hallén, Elis Hästad, Gustaf Nilsson och Knut Senander.

De sakkunniga ha i första hand ansett sig böra uppta frågan huruvida riksdagens arbetsbörda kan minskas genom *delegation till Kungl. Maj:t* eller genom ändring av nuvarande praxis i fråga om riksdagens deltagande i Konungens ekonomiska lagstiftning. Denna fråga har ägnats en ingående granskning med hänsyn till att en avsevärd avlastning från riksdagen genom dylik delegation skulle kunna inverka på hur riksdagens arbetsproblem borde lösas. Sedan de sakkunniga vid sin undersökning av delegationsmöjligheterna i stort sett kommit till negativt resultat, ha de upptagit övriga frågor till behandling, främst den om *riksdagens sessionstid*. I visst samband härmed stå de förslag de sakkunniga framlagt rörande *riksdagsarbetets planläggning och organisation*. Mera fristående i förhållande till övriga förslag äro de som beröra *riksdagsarvodena* och *riksdagsmännens pensioner*.

De sakkunniga ha framlagt förslag till erforderliga ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen. I en särskild riksdagsstadga, avsedd att gemensamt antagas av kamrarna, föreslås skola införas bestämmelser, motsvarande de nuvarande reglementariska föreskrifterna för riksdagen, stadgorna om val av talmän och vice talmän i riksdagens kamrar och om val till riksdagens utskott samt vissa i riksdagsordningen nu ingående bestämmelser, vilka till sin faktiska karaktär ansetts vara reglementariska föreskrifter. Samtidigt föreslås vissa i nämnda stadgor ingående, principiellt viktiga bestämmelser skola överföras till riksdagsordningen. De sakkunniga ha därjämte framlagt utkast till ändringar i kamrarnas ordningsstadgor samt till stadga om ersättning för riksdagsmannaupdragets fullgörande.

Jag vill i det följande behandla varje grupp av frågor för sig. Därvid utelämnar jag emellertid frågan om arvodena och pensionerna. De sakkunnigas förslag innebär vad angår arvodena införande av fasta årsarvoden om 9 000 kronor för riksdagsledamöter bosatta på riksdagsorten och 12 000 kronor för övriga. Av det lägre arvodet skulle 1 800 kronor och av det högre 6 000 kronor utgöra skattefritt belopp. Pensioneringen skulle utformas som en obligatorisk självpensionering med en årlig pensionsavgift av 744 kronor. Hel pension, 3 636 kronor, skulle utgå till den som vid 65 års ålder i minst 20 år varit riksdagsledamot. Vid lägre antal riksdagsår skulle reduktion ske.

Den omläggning av arvodena från månadsarvoden till årsarvoden som sålunda föreslås, anser jag i och för sig lämplig att genomföra. Goda skäl torde också kunna anses föreligga för att vidtaga den måttliga höjning av arvodena som förslaget innebär. Ehuru övriga löner och arvoden i allmänhet reglerats i anledning av den inträdda prisstegringen, ha riksdagsarvodena sålunda varit oförändrade sedan 1941. Emellertid torde ett definitivt ståndpunktstagande i frågan icke böra ske innan de nu aktuella grundlagsförslagen slutligen antagas. Eftersom den föreslagna jämkningen av pensionsreglerna torde förutsätta en höjning av arvodena, anser jag mig ej heller böra nu upptaga denna fråga.



**Delegation av vissa avgöranden till Kungl. Maj:t.****De sakkunniga.**

De sakkunniga ha som nämnts upptagit frågan huruvida riksdagens arbetsbörda kan minskas genom delegation till Kungl. Maj:t eller genom ändring av nuvarande praxis i fråga om riksdagens deltagande i Konungens ekonomiska lagstiftning. De ha därvid ansett sig böra utesluta beviljningsfrågorna, enär det beträffande dessa principiellt synnerligen ömtåliga spörsmål vore särskilt svårt att dra en klar gräns mellan sådana ärenden som skulle kunna göras till föremål för delegation och sådana som helt borde kvarbliva under riksdagens prövning.

Beträffande lagfrågorna ha de sakkunniga — under hänvisning till stadgandet i 87 § regeringsformen att lag skall stiftas av Konungen och riksdagen gemensamt — anfört att någon egentlig delegation av riksdagens beslutanderätt icke bör komma till stånd. De sakkunniga ha emellertid förklarat sig angelägna framhålla att många detaljer, som enligt nuvarande praxis intagas i lag, icke äro av lagkaraktär utan administrativa bestämmelser och rena tillämpningsföreskrifter och därför böra kunna beslutas av Kungl. Maj:t ensam utan riksdagens hörande.

De sakkunniga ha gjort förbehåll för vissa fall då riksdagens medverkan ansetts önskvärd ehuru det rör sig om föreskrifter av administrativ art och tillämpningsnatur. Särskilt ha nämnts lagar som röra sociala förhållanden eller som angå kommunerna och skola tillämpas av kommunala myndigheter. På grund av riksdagsledamöternas speciella känedom om dessa frågor ha fördelarna av riksdagens medverkan däri ansetts väl uppväga de nackdelar som följt av nuvarande praxis.

I fråga om de ekonomiska avgörandena ha de sakkunniga anfört följande rörande *propositioner med anslagsäskanden*.

Vi ha vid våra överväganden funnit starka skäl tala för en mindre detaljerad prövning från riksdagens sida av olika anslagspunkter. Det nuvarande systemet medför ett ofta synnerligen vidlyftigt redovisande varför det ena eller det andra anslaget i olika stater behöver ändras. Å andra sidan är det dock uppenbart att riksdagen har rätt att begära redovisning av orsakerna till de anslagshöjningar som begäras. En bristande utförlighet i propositionerna skulle många gånger sannolikt medföra att vederbörande utskott på annat sätt — exempelvis genom infordrande av originalakter och genom specialföredragningar — måste skaffa sig extra upplysningar rörande de särskilda anslagspunkterna. En så långtgående förenkling av anslagsäskandena att endast klumpsummor begäras, t. ex. för ett ämbetsverks kostnader, är därför icke tillräddig. Anslagspropositionernas, främst statsverkspropositionens, utformning synes oss dock vara så detaljrik att en avsevärd förenkling borde kunna ske utan att riksdagens finansmakt på någon väsentlig punkt trädde för nära. Den nuvarande utförligheten är många gånger knappast ägnad att underlätta ärendenas behandling i riksdagen. Den torde försvåra för de enskilda riksdagsledamöter, vilka ej i respektive utskott deltaga i ärendenas behandling, att sätta sig in i dessa och medför sannolikt ofta en onödig belastning för Kungl. Maj:ts kansli.

De sakkunniga ha velat betona att de icke önska en så långt gående förenkling, att propositionerna på väsentliga punkter förlora i klarhet. Mycket kunde emellertid enligt deras mening vinnas om framställnings-sättet i propositionerna koncentrerades, uppställningen förenklades och upprepningar undvekes.

Efter att ha erinrat om tidigare framställning från riksdagens sida om förenklingar i *statsverkspropositionen* (skrivelse 1947 nr 351) ha de sakkunniga framfört ytterligare följande förslag. Framställningar om nya tjänster i lägre lönegrad än Ce 25 borde icke behöva motiveras med så stor utförlighet som i många fall skedde. Mindre utrymme kunde också med fördel ägnas åt sådana ur statsverkspropositionen utbrutna punkter som skulle bli föremål för särskilda framställningar till riksdagen. Beträffande de oförändrade anslagsäskandena borde det räcka med ett summariskt redovisande av föregående års anslag — där så utan olägenhet kunde ske i tabellform — omedelbart följt av framställningen för det kommande budgetåret. En reform av statsverkspropositionen borde börja redan med de framställningar, på vilka den byggde, nämligen petita från myndigheterna. Det vore önskvärt att Kungl. Maj:ts kansli mer än hittills uppmärksammade vikten av att de för statsverkspropositionen grundläggande framställningarna gäves en sådan form att de underlättade arbetet inom departementet och främjade korthet, klarhet och överskådlighet i de anslagspropositioner som skulle tillställas riksdagen.

De sakkunniga ha lämnat en redogörelse för de fall, berörande ekonomiska frågor, i vilka Kungl. Maj:t äger åtminstone begränsad befogenhet att själv besluta (utgivande av kronan på grund av lagakraftvunnen dom åvilande ersättningsskyldighet, beviljande av ersättning för förluster våldade genom förskingring av ämbetsman, gäldande av vissa haverikostnader, jordförsäljningar, medgivande av befrielse från ersättningsskyldighet till kronan som domstol ålagt på grund av förlust av eller skada å egendom tillhörande krigsmakten, medgivande av befrielse från genom revisionsanmärkning konstaterad skyldighet att återbetala löne- eller pensionsbelopp, som felaktigt utbetalats i strid mot bestämmelser, tillkomna under riksdagens medverkan, tilldelande av understöd åt änkor och barn efter anställningshavare i statens tjänst, vilka icke ha rätt till familjepension, samt vissa lönefrågor). De sakkunniga ha därvid erinrat om att riksdagen endast med stor återhållsamhet delegerat beslutanderätten till Kungl. Maj:t samt att riksdagen i flera fall, då Kungl. Maj:t gjort framställningar om medgivanden att utan riksdagens hörande avgöra vissa frågor, antingen begränsat fullmakten mer än Kungl. Maj:t föreslagit eller, såsom delvis skett i fråga om lönereglementena vid 1947 års riksdag, avslagit framställningen.

De sakkunniga ha vidare anförde.

Enligt vår uppfattning är den främst under de senare åren utvecklade praxis att till Kungl. Maj:t delegera avgöranden av i det föregående angivna natur värdefull, då den är ägnad att underlätta arbetet både inom

Kungl. Maj:ts kansli och inom riksdagen. Enligt vår mening borde det vara möjligt att fortsätta på den inslagna vägen och utvidga Kungl. Maj:ts självständiga beslutanderätt också till andra områden av principiellt likartad natur och även att vidga den medgivna ramen för Kungl. Maj:ts självständiga beslutanderätt inom de områden där en delegation från riksdagen redan ägt rum. En utvidgning av sistnämnda slag synes oss rimlig inte minst med hänsyn till penningvärdets försämring, vilken medför att Kungl. Maj:ts fullmakter faktiskt krympa samman, om gällande maximitbelopp förbli oförändrade. Däremot är enligt vår mening tendensen att bevilja fullmakter endast för en viss begränsad tid principiellt riktig, även om vi icke äro övertygade om nödvändigheten att överlämna beslutanderätten för endast ett år i sänder. Nackdelen av den obetydliga extra arbetsbelastning som Kungl. Maj:t får, om med vissa mellanrum propositioner om fullmakternas förlängning måste framläggas, uppväges väl av den ökade kontroll riksdagen därmed vinner. Den kontroll över de givna fullmakternas användning som i övrigt kan krävas torde kunna ske på ett tillfredsställande sätt genom motioner, interpellationer och konstitutionsutskottets granskning.

En ytterligare delegation borde enligt de sakkunnigas uppfattning i första hand ifrågakomma beträffande frågor om *pensioner* i ömmande fall som ej förutsetts i gällande reglemenien och som ej beröras av den fullmakt Kungl. Maj:t redan erhållit. Inom riksdagen existerade, har det anförts, en så klart utvecklad praxis för dessa ärendens behandling att det utan att väcka några principiella betänkligheter borde kunna uppdragas åt Kungl. Maj:t att under följande av nämnda praxis ensam avgöra dem. Skulle däremot en pensionsfråga uppkomma, för vilken något precedensfall ej funnes, borde frågan första gången den förekomme underställas riksdagen. Riksdagen komme därigenom också i fortsättningen att få avgöra enligt vilka principer pensioner av ifrågavarande slag skulle beviljas men lämnade åt Kungl. Maj:t att under tillämpning av dessa principer vara beslutande organ. En viss delegation borde kunna ske också beträffande frågor om *avstående av allmänna arvsfondens rätt*. Den fullmakt riksdagen borde ge Kungl. Maj:t att avgöra arvsfondsfrågorna skulle kunna begränsas på samma sätt som hittills givna fullmakter, d. v. s. så att Kungl. Maj:t bemyndigades avstå arvsfondens rätt med ett belopp, som i varje särskilt fall icke finge överstiga en av riksdagen bestämd maximitsumma.

I fråga om en viktig grupp av frågor — vissa lönefrågor och prisregleringsfrågor — ha de sakkunniga avstyrkt formell delegation, ehuru en sådan delvis endast skulle innebära ett bestående av en de facto inträdd utveckling. Härom ha de sakkunniga anført.

Vi ha under våra överläggningar också behandlat vissa mycket stora anslagsfrågor, i vilka riksdagen i flertalet fall icke förmår utöva något reellt inflytande. De frågor vi uppmärksammat äro i första hand sådana som röra fastställandet av allmänna lönevillkor för de kategorier av tjänstemän vilkas löneförmåner äro föremål för förhandlingar med arbetsgivaren-staten samt de stora prisregleringar vid vilka uppgörelse faktiskt träffats före frågans framläggande för riksdagen. Även om riksdagen under normala förhållanden oftast ställs inför fullbordade fakta, bör det dock icke ifråga-

komma att den frånhänder sig sitt medinflytande i dessa frågor. I vissa fall torde det också vid löne- och prisregleringsuppställningar stärka regeringens förhandlingsställning att frågan måste gå till riksdagen för slutgiltigt avgörande.

De sakkunniga ha också berört frågan om riksdagens befattning med Konungens ekonomiska lagstiftning. De ha funnit den utveckling som efterhand inskränkt Konungens makt på berörda område vara i och för sig välgrundad. Å andra sidan ha de sakkunniga velat betona att mindre väsentliga författningar inte nödvändigtvis borde underställas riksdagen för dess hörande; ej heller borde smärre författningsändringar utan någon principiell betydelse underställas riksdagen, även om den författning som de avsåge utfärdats efter riksdagens hörande.

Sammanfattningsvis ha de sakkunniga på denna punkt anfört.

Vi rekommendera sålunda att berörda författningar och författningsändringar, där de icke innebära egentliga ingrepp i medborgarnas frihet och egendom, må kunna utfärdas av Kungl. Maj:t ensam även om de tidigare utfärdats efter riksdagens hörande. Sådana ursprungligen ekonomiska och administrativa författningar som genom delegation från Kungl. Maj:t överförts till den gemensamma lagstiftningens område böra däremot alltjämt förbehållas Konungens och riksdagens gemensamma beslut.

Jämväl frågan om en större rörelsefrihet för de affärsdrivande verken vid köp och försäljning av fastigheter har berörts av de sakkunniga. Då dessa emellertid funnit frågan redan vara uppmärksammas av statsmakterna — bl. a. omfattas den av de direktiv som lämnats 1947 års utredning rörande statens järnvägars ställning — ha de icke ansett sig böra närmare ingå på densamma.

Om den verkan i fråga om riksdagens arbetsbörda den föreslagna utökningen av delegationen kan väntas medföra ha de sakkunniga uttalat att den icke torde kunna bli avsevärd. Vissa indirekta vinster kunde däremot göras därigenom att arbetsbelastningen i Kungl. Maj:ts kansli minskades genom att Kungl. Maj:t i vissa fall befriades från att utarbeta propositioner och i andra fall kunde göra propositionerna mindre detaljerade.

### **Departementschefen.**

Till de sakkunnigas förslag i nu berörda delar kan jag helt ansluta mig. Visserligen torde, som de sakkunniga anfört, någon väsentlig minskning av riksdagens arbetsbörda icke vara att vinna genom den till omfattningen ganska blygsamma delegation från riksdagen till Kungl. Maj:t som föreslagits. Helt utan betydelse ur nämnda synpunkt är delegationen emellertid givetvis icke och förslaget synes desto hellre böra biträdas som reformen icke torde medföra en ökad belastning för Kungl. Maj:ts kansli utan en minskning även av dess arbetsbörda.

De framlagda förslagen på denna punkt äro till sin art sådana att de icke för sitt genomförande kräva någon särskild lagstiftning. Beträffande lagfrågorna förutsätter förslaget endast en sådan jämkning av praxis att i

lagförslag, som underställas riksdagens prövning, icke intagas bestämmelser, vilka sakna egentlig lagkaraktär utan mera äro att betrakta såsom administrativa bestämmelser eller rena tillämpningsföreskrifter. Ett genomförande av förslaget beträffande riksdagens deltagande i Konungens ekonomiska lagstiftning är också en fråga om jämkning av praxis. Detsamma gäller om den föreslagna förenklingen av statsverkspropositionen och övriga anslagspropositioner.

Som nämnts ha de sakkunniga också föreslagit en utvidgning av den befogenhet Kungl. Maj:t genom särskilda av riksdagen lämnade medgivanden äger i fråga om vissa utbetalningar och försäljningar m. m. Utvidgningen borde enligt de sakkunniga komma till stånd genom en höjning av de maximala belopp vilka befogenheten omfattar. Däremot ha de sakkunniga förklarat sig anse det principiellt riktigt att fullmakterna beviljas endast för en viss begränsad tid även om det icke vore nödvändigt att överlämna beslutanderätten för endast ett år i sänder.

Av de i den föregående redogörelsen nämnda bemyndigandena äro de som avse gäldande av vissa haverikostnader samt meddelande av befrielse från ersättningsskyldighet till kronan, som domstol ålagt på grund av förlust av eller skada å egendom tillhörande krigsmakten, givna för ett budgetår i sänder. Förslag om förlängning av dessa bemyndiganden till att gälla jämväl för budgetåret 1948/49 ha framlagts genom propositionerna nr 103 resp. nr 46 till innevarande års riksdag. Frågan om bemyndigande för längre period och om höjning av maximibeloppet för den ersättningsskyldighet av angiven beskaffenhet som i varje särskilt fall må eftergivnas — nu 5 000 kronor — torde, i den mån riksdagen icke anser sig böra redan nu tillgodose de sakkunnigas önskemål, få upptagas i samband med att förslag härnäst framläggas om förlängning av dessa fullmakter.

Jämväl Kungl. Maj:ts rätt att, utan riksdagens hörande i det särskilda fallet, besluta om försäljning av kronan tillhörig fast egendom grundar sig på årliga bemyndiganden från riksdagens sida (senaste bemyndigande i skrivelse nr 73/1947 i anledning av proposition nr 52/1947). Bemyndigandet är begränsat till att avse fastigheter med taxeringsvärde av högst 25 000 kronor. Decentraliseringsutredningen har i en den 29 november 1947 dagtecknad promemoria framlagt förslag bl. a. om en väsentlig höjning av denna värdegräns. Sedan remissbehandlingen av promemorian avslutats, torde denna fråga komma att av chefen för finansdepartementet anmälas i särskild ordning.

Beträffande riksdagens bemyndigande för Kungl. Maj:t att befria från skyldighet att återbetala löne- eller pensionsbelopp, som utbetalats i strid mot bestämmelser, tillkomna under riksdagens medverkan, har ingen tidsbegränsning fastställts (riksdagens skrivelse nr 565/1946). Efterskänkt belopp må ej överstiga 5 000. De sakkunniga ha anfört att bemyndigandet — liksom ock bemyndigandet att medgiva befrielse från ersättningsskyldighet till kronan som av domstol ålagts på grund av förlust av eller skada å egendom tillhörande krigsmakten — syntes betraktas som ett provisorium

i avvaktan på resultatet av ännu icke verkställda utredningar angående formerna och förutsättningarna för avskrivning av kronans fordringar av olika slag och rörande utformningen av redogöraransvaret. Frågan om en förhöjning av värdegränsen härvidlag torde därför böra tills vidare anstå.

Likaledes torde frågorna om en närmare reglering av rätten för Kungl. Maj:t att gälda ersättning som kronan genom dom förpliktats utge och att bevilja ersättning för förluster vållade genom förskingring av ämbetsman — vilken rätt är reglerad allenast genom praxis — samt att besluta om understöd till änkor och barn efter anställningshavare i statens tjänst, vilka icke ha rätt till familjepension (riksdagens skrivelse nr 74/1930), böra upptagas i särskild ordning.

De av de sakkunniga berörda lönefrågorna komma att upptagas vid årets riksdag i samband med behandlingen av de definitiva avlöningsreglementena.

Ett formligt beslut av riksdagen synes i nu förevarande sammanhang erforderligt beträffande de två grupper av frågor, i vilka Kungl. Maj:t nu ej äger bestämmanderätt men där enligt de sakkunniga riksdagen borde i viss utsträckning delegera sin beslutanderätt till Kungl. Maj:t, nämligen vissa pensionsfrågor samt avstående av allmänna arvsfondens rätt till arv. I anslutning till de sakkunnigas förslag i dessa delar torde Kungl. Maj:t böra erhålla bemyndigande att besluta rörande beviljande av pension i fall, där frågan härom hittills pläгат genom proposition underställas riksdagens prövning. I vissa fall bör dock alltjämt pensionsfrågan avgöras under riksdagens medverkan. Så synes böra ske, därest beviljandet av pension innefattar ståndpunktstagande av större principiell betydelse. Sålunda bör exempelvis fråga om beredande av pension åt befattningshavare, tillhörande personalkategori, som hittills icke ansetts böra komma i åtnjutande av pension, regelmässigt underställas riksdagen. Detsamma hör även gälla i fråga om andra avgöranden, vilka kunna innebära avvikelser från de huvudprinciper, vilka hittills tillämpats av Kungl. Maj:t och riksdagen vid bedömning av huruvida pension bör ifrågakomma. Frågor om beviljande av s. k. hederspensioner torde alltjämt böra prövas av riksdagen. I det stora flertalet av de pensionsärenden, som efter nu angiven avgränsning skulle ankomma på Kungl. Maj:ts slutliga prövning, torde ledning vid avgörandet kunna erhållas av den praxis, som genom Kungl. Maj:ts och riksdagens tidigare beslut finnes utbildad beträffande principerna vid bedömningen av pensionsfrågorna. I betraktande av den mångfald av faktorer — såväl i avseende å organisatoriska förhållanden som beträffande personliga omständigheter i det individuella fallet — vartill hänsyn är att taga vid ett pensionsärendes avgörande, torde emellertid även dessa ärenden, som sålunda framdeles icke skulle underställas riksdagen, understundom komma att inrymma spörsmål, till vilka ståndpunkt måste tagas efter bedömning av föreliggande omständigheter utan direkt ledning av dylik praxis. Även såvitt angår avvägningen av storleken av pensionsförmånerna torde det vara erforderligt att — därest det praktiska syftet med här avsedda anordning skall kunna uppnås —

Kungl. Maj:ts bemyndigande får innefatta befogenhet till avgöranden, vilka kunna vara av i viss mån principiell innebörd. Härvid förutsättes dock, att pensionsavvägningen sker i huvudsaklig överensstämmelse med de allmänna normer, som innefattas i Kungl. Maj:ts och riksdagens tidigare beslut i hithörande frågor.

Med ledning av antalet av de under de senaste åren meddelade riksdagsbesluten i pensionsfrågor och storleken av de genom dessa beslut beviljade pensionerna torde bemyndigandet för Kungl. Maj:t böra avse rätt att för det ifrågavarande ändamålet disponera ett årligt belopp av 100 000 kronor, bortsett från rörliga tilläggsförmåner. Den föreslagna anordningen synes böra genomföras samtidigt med omläggningen av riksdagens arbetsformer.

Vad slutligen angår frågan om medgivande för Kungl. Maj:t att avstå arv som tillfallit allmänna arvsfonden må erinras om stadgandet i 5 kap. 3 § lagen om arv att sådant arv må, där det med hänsyn till omständigheterna får anses billigt, av Kungl. Maj:t med riksdagens samtycke helt eller delvis avstås till arvlåtarens skyldeman eller annan, som stått arvlåtaren nära. Hinder torde icke kunna anses föreligga att Kungl. Maj:t erhåller generellt bemyndigande att besluta i dylika frågor. En sådan anordning synes vara ändamålsenlig och böra tillstyrkas. Medgivandet synes böra avse belopp, i varje särskilt fall ej överstigande 10 000 kronor, och torde lämpligen böra lämnas för en tid av 5 år. Även vid utnyttjandet av denna befogenhet förutsättes Kungl. Maj:t komma att förfara i huvudsaklig överensstämmelse med de principer som hittills blivit följda vid avgörandet av dylika ärenden.

### Sessionstiden och därmed sammanhängande frågor.

#### De sakkunniga.

De sakkunniga ha redogjort för de tre huvudalternativ som under de senaste årens debatt om riksdagens arbetsformer framförts i fråga om sessionstidens förläggning under året. Dessa äro:

- 1) ett grundlagsfästade av den under krigsåren praktiserade uppdelningen av riksdagens arbetstid i en vår- och en höstsession;
- 2) tillbakaflyttning av tidpunkten för riksdagens början till den 1 december eller tidigare; samt
- 3) endast vårsession med oförändrad tidpunkt för riksdagens början.

De sakkunnigas majoritet har stannat för alternativ 1). Till motivering härav har anförts.

Vid vårt ställningstagande till de alternativ som framkommit under debatten om sessionstidens förläggning ha vi av samma skäl som 1943 års utredning<sup>1</sup> icke ansett en tillbakaflyttning av riksdagens början till en tidpunkt före den 1 december vara tillräddig. Inte heller 1 december-alternativet medför enligt vår mening så väsentliga fördelar att det bör genomföras. Vi äro visserligen av den uppfattningen att det ur många synpunk-

<sup>1</sup> D. v. s. att en omläggning av budgetåret skulle bli erforderlig.

ter skulle vara till fördel för riksdagens arbete, om avlämnandet av delar av dess arbetsmaterial, remisser m. m. kunde äga rum på ett sådant sätt att arbetet med full kraft skulle kunna sättas igång redan vid kalenderårets början. Som påvisats av 1943 års utredning är en sådan ordning tekniskt möjlig att genomföra; statsverkspropositionen kan nämligen med nuvarande förläggning av budgetåret bli färdig till den 1 december. Enligt vår uppfattning tala dock flera vägande skäl mot en sådan förläggning av sessionstiden. Tvånget att behöva ha statsverkspropositionen färdig minst en månad tidigare än vad nu är fallet måste bli synnerligen betungande för både ämbetsverk och departement. Härtill kommer att den vinst av tre veckor som skulle göras vid sessionens början är för liten för att möjliggöra för riksdagen att avsluta sitt arbete så tidigt på försommaren som vi anse önskvärt. Inte heller torde 1 december-alternativet ge tillräckliga garantier för att en höstsession under månaderna före den 1 december skall kunna undvikas.

Men då vi, såsom vi redan haft anledning att understryka, icke anse en betydande förkortning av riksdagens sammanlagda sessionstid vara möjlig, ha vi icke heller kunnat ansluta oss till den föregående utredningens uppfattning att riksdagsarbetet normalt skulle kunna medhinnas på fem månader. 1943 års utredning fann vid en undersökning av bl. a. kamrarnas arbetstid att sammanträdestiden sedan början av 1930-talet avsevärt förkortats. Utredningen framhöll visserligen att det icke vore möjligt att uteslutande med hjälp av statistik åstadkomma en verklighetstrogen uppskattning av riksdagens arbetsbörda. Åtskilliga andra faktorer av stor betydelse måste också medräknas vid en bedömning därav. Trots dessa reservationer ansåg sig utredningen dock kunna fastslå att riksdagsarbetets försening icke vore framtvingen av arbetsmaterialets tillväxt.

Vi ha för de sista riksdagarna företagit en undersökning liknande den som verkställdes av 1943 års utredning och ha därvid funnit att kamrarnas sammanträdestid under de sista åren åter ökat. Vilket bevisvärde man än vill tillmäta undersökningar över kamrarnas sammanträdestid m. m. synes det oss högst osannolikt att riksdagens sessionstid skall kunna begränsas till fem månader årligen, i all synnerhet som den sedan 1931 aldrig avslutats före den 15 juni. Vi äro emellertid än mindre än 1943 års utredning benägna att tillmäta dylika statistiska undersökningar någon utslagsgivande betydelse som bevis för riksdagens relativa arbetsbelastning. Vi se i sessionernas varierande sammanlagda sammanträdestid snarare ett yttre tecken på den omständigheten att partimotsättningarna i kamrarna växla i styrka än ett bevis för att riksdagens arbetsbörda undergår väsentliga förändringar.

Samtidigt som vi sålunda icke anse det möjligt att med den arbetsbelastning riksdagen numera erhållit genomföra en kraftig och bestående förkortning av dess sessionstid, äro vi angelägna att framhålla att vi icke heller tro att en alltför långt driven arbetsteknisk rationalisering skulle underlätta för riksdagen att fylla sin plats i statslivet som en demokratisk folkrepresentation. Det politiska arbetet låter sig icke utan nackdel insnöras i ett på grundval av omsorgsfulla arbetsstudier snävt tillmätt tidsschema. Härtill kommer vidare att det med hänsyn till statsverksamhetens ökade omfattning och betydelse på alla områden av samhällslivet är önskvärt att regeringen även under det senare halvåret regelmässigt får möjlighet att hålla kontakt med riksdagen.

Slutligen vilja vi likväl framhålla att vi icke helt utesluta möjligheten att riksdagsarbetet under mycket gynnsamma omständigheter skall kunna avslutas inom den tid som förutsattes av 1943 års utredning. Men vi äro



icke beredda att framlägga ett förslag, vars framgångsrika förverkligande kräver gynnsammare yttre förutsättningar än som enligt vår uppfattning kunna väntas bli regel. Vi föreslå därför att sessionstiden organiseras på ett sådant sätt att riksdagen, då så blir möjligt, kan åtskiljas redan så tidigt som 1943 års utredning ansåg normalt borde kunna ske, men som samtidigt gör det möjligt att med minsta möjliga olägenheter både för riksdagens ledamöter och för Kungl. Maj:ts kansli hålla riksdagen samlad i sammanlagt sex till sju månader årligen.

Som resultat av våra överväganden ha vi därför kommit till slutsatsen att en uppdelning av riksdagen i en vår- och en höstsession i fortsättningen bör betraktas såsom normal. Vi anse nämligen att det, om höstsessionen icke göres till en normal institution, är stor fara att riksdagen, i förhoppning att slippa sammanträda på hösten, drar ut sitt arbete efter midsommar utan att därmed vinna betryggande garantier för att den inte skall behöva återsamlas till en höstsession.

Om förslaget närmare utformning ha de sakkunniga anfört.

Vårsessionen bör enligt vår mening såsom nu börja i januari men ovillkorligen avslutas senast den 31 maj. Kamrarna böra dock få rätt att utan avbrott fortsätta förhandlingarna efter kl. 24 den 31 maj, intill dess att de på föredragningslistan upptagna ärendena behandlats. En bestämmelse här om föreslås införd i 3 § riksdagsstadgan. Från och med den 1 juni till och med den 15 oktober skall riksdagen ha ferier. Dessa ferier böra grundlagsfästas i 2 § riksdagsordningen. Därest riksdagen med hänsyn till från vår sessionen kvarvarande arbetsmaterial behöver återsamlas under hösten, skola talmännen, som i frågan förutsättas ha samrätt med regeringen, besluta om tid för höstsessionens början, vilken icke skall få äga rum förrän tidigast den 16 oktober. Kungl. Maj:t bör dock, därest synnerligen starka skäl föreligga, kunna kräva att talmännen skola inkalla riksdagen under ferierna eller under annan tid, då riksdagen ej är samlad. För att stärka riksdagens ställning bör samma rätt att påfordra att riksdagen skall sammanträda tillkomma 65 ledamöter av första kammaren eller 100 ledamöter av andra kammaren. Då stadgat antal kammarledamöter önskar riksdagens sammankallande, skola de under angivande av skälet för sin önskan anmäla detta till kamrarnas talmän, vilka i sådant fall skola vara skyldiga att kalla kamrarna till sammanträde. Det kan förutsättas att synnerligen allvarliga och hastigt påkommande skäl föreligga, om Kungl. Maj:t begär riksdagens återsamlande. Av denna anledning bör Kungl. Maj:t medges rätt att kräva att riksdagen skall kallas att sammanträda redan dagen efter det begäran om riksdagsinkallelse framställts. Motsvarande rätt synes däremot icke behöva tilldelas det stadgade antalet kammarledamöter, som dock böra kunna fordra att riksdagskallelse utfärdas till senast tjugonde dagen efter det talmännen erhållit del av deras begäran.

Höstsessionen bör enligt de sakkunnigas framställning betraktas som en normal institution men dock icke behöva tillgripas om riksdagen hinner före den 1 juni behandla alla framlagda ärenden. Förslaget innebär att nya propositioner ej annat än i undantagsfall böra få framläggas under höstsessionen. I princip skola alla beslut som påverka budgetregleringen vid det löpande årets budgetårsskifte vara färdigbehandlade före vårsessionens slut. Till behandling vid höstsessionen komma alltså att föreligga väsentligen lagfrågor och frågor av principiell natur, som skjutits från vårsessio-

nen. Höstsessionen skulle ej nödvändigtvis behöva börja den 16 oktober; regeln om ferier skulle innebära att den normalt ej finge börja före den 16 oktober. Skulle talmannen efter samråd med regeringen finna att riksdagen icke behövde inkallas förrän vid en senare tidpunkt, skulle naturligtvis ingen kallelse utfärdas förrän till nämnda tidpunkt.

Om riksdagsarbetet under höstsessionen ha de sakkunniga vidare anfört.

Utskottssysselsättningen under höstsessionen kommer sannolikt att i minst lika hög grad som varit fallet under de senaste årens höstriksdagar bli ojämn. Då emellertid olika utskott kunna beräknas få huvudarbetsbördan vid olika höstsessioner, torde en viss utjämning komma att ske, varigenom på lång sikt arbetsbördan kan bli tämligen likartad för flertalet utskottssysselsatta riksdagsmän. Vi ha emellertid ansett att det vore förbundet med avsevärda olägenheter, om hela riksdagen skulle behöva hållas samlad under hela höstsessionen, trots att blott en del av riksdagsledamöterna kunna erhålla full sysselsättning. Därför anse vi att höstsessionens arbete bör organiseras på ett sådant sätt att endast de som beredas sysselsättning behöva vara närvarande under hela sessionen. Så skulle kunna ske, om då riksdagen samlades till höstsession kammarsammanträden ägde rum under någon vecka, varvid det nya arbetsmaterial som trots spärregler måste föreläggas framlades, motioner avlämnades, utskottsremisser ägde rum, interpellationer framställdes m. m. Därefter skulle de riksdagsmän vilka ej äro sysselsatta med utskottsarbete, partiuppdrag m. m. kunna lämna riksdagsorten och ej behöva återkomma förrän mot slutet av sessionen, då kammarsammanträden skulle äga rum i två till tre veckor. Vid dessa sammanträden skulle utskottens utlåtanden behandlas, beslut fattas, interpellationer besvaras m. m. Det sålunda skisserade schemat utesluter naturligtvis inte att talmännen vid behov också under den tid då i princip blott utskotten äro sysselsatta skola kunna utlysa kammarsammanträden för behandling av brådskande frågor, aktuella interpellationer och dylika ärenden.

Med den föreslagna omläggningen blir det enligt de sakkunnigas mening ej längre nödvändigt att bibehålla den *urtima riksdagen*. För att riksdagen skall såsom lagtima kunna sammanträda när som helst under hela året ha de sakkunniga föreslagit införande av en bestämmelse att riksdagen formellt skall avslutas först dagen före följande riksdags början. Denna förändring kräver en omläggning av riksdagsledamöternas mandat-tid. Valen föreslås sålunda skola gälla fr. o. m. dagen för den årliga riksdagens början året efter det under vilket valet skett till och med dagen för avslutandet av den sista riksdagen i valperioden. Avskaffandet av urtima-institutionen skulle medföra att uttrycket *lagtima riksdag* icke längre finge någon funktion att fylla. Det föreslås därför ersatt med enbart *riksdagen*.

Beträffande förslaget rörande *sessionstiden* har reservation anförts av herr *Håstad*, vilken därvid i huvudsak anfört.

Den nuvarande ordningen med en över midsommar utdragen huvudsession och därjämte en eventuell höstsession måste betecknas som otillfredsställande. Med en lösning efter majoritetslinjen måste emellertid följa att många riksdagsledamöter finge allt svårare att bibehålla eller sköta sitt »civila» arbete. Åtskilliga kunde hindras att mottaga val till riksdagen. Ett ytterligare steg togs hän mot yrkespolitikens utbredning.

Framför allt två invändningar kunde framställas mot sakkunnigmajoritetens förslag. För det första måste varje sådan uppdelning av sessions-tiden, som förlade de båda sessionerna till olika budgetår, vara mindre rationell. För det andra torde det även enligt majoritetens förslag bli oundvikligt att arbetet under höstsessionen komme att bli mycket ojämnt fördelat på utskotten.

Reservanten har framhållit, att även ett par speciella anmärkningar kunde riktas mot den föreslagna sessionsindelningen, samt har därom an-fört.

Sålunda skulle majoritetsförslaget antingen leda till att riksdagen vart fjärde år, då ordinarie andrakammarval äga rum, skulle normalt samman-träda efter dessa val, trots att kammaren då kunnat få en annan politisk majoritet, eller också måste höstriksdagarna dessa år inställas och allt arbete pressas in i den fyra och en halv månader korta vårsessionen, trots att all erfarenhet givit vid handen att särskilt motionärer men ofta även regeringen just riksdagen före ett val lagt den största aktivitet i dagen. Oavsett eventualiteten av avgörande förändringar i kamrarnas politiska sammansättning måste det vara oformligt att den »gamla» riksdagen flera månader efter valen skall vara i full funktion och träffa beslut, som kunna vara av allra största betydelse för landet och medborgarna. Oformligheten i att hålla höstriksdag under valår blir så mycket större, som spekulationer i partiför-skjutningar säkerligen komma att fresta till många krav på uppskov av frågor till höstriksdagen. Riktigare måste vara att söka jämka tiden för riksdagens början så mycket, att riksdagsarbetet normalt kan fullgöras utan sessionsavbrott före sommaren. I samband därmed skulle även mandatpe-rioden utlöpa redan före valårets slut. Därigenom skulle de angivna svå-riheterna undvikas.

Reservanten har förklarat sig med hänsyn till det anförda icke kunna frångå uppfattningen att riksdagsarbetet bör ta sin början den 1 december och att strävandena böra inriktas på att normalt få arbetet slutfört till om-kring den 1 juni. Endast i den mån förhållandena göra det nödvändigt borde höstriksdag inkallas, och därvid borde utskottsarbetet i största möjliga ut-sträckning i enlighet med de sakkunnigas förslag anordnas på så sätt, att de riksdagsmän, som icke engagerades i utskottsarbete, ej mer än behövt hindrades i sitt förvärvsarbete. För att befinna sig ständigt i reserv borde riksdagen dock icke avslutas på våren utan förpuppas till tiden före näst-följande riksdags början.

Som skäl för decemberalternativet har reservanten vidare anför.

Såsom redan 1943 års utredning påvisat stöter det inte på några bestäm-da hinder att få statsverkspropositionen färdig till början av december, helst som en tidigare avslutning av riksdagen på våren skulle medföra en avsevärd lättnad under sommaren för Kungl. Maj:ts kansli vid expedieran-det av riksdagens beslut. Under december månad skulle riksdagen konsti-tuera sig; remissdebatten skulle då äga rum; »motionsfloden» skulle också medhinnas, och dessutom skulle utskotten före jul fatta beslut om behöv-liga remisser, vilka på så vis skulle kunna besvaras mycket snabbare än hittills. Riksdagen vore färdig att vid ledamöternas återkomst i januari ome-delbart ta itu med arbetet, och materialet skulle redan fr. o. m. slutet av januari kunna matas fram till kamrarna i jämn ström. Förutsättningen för

att detta skall kunna ske är dock ovillkorligen, att Kungl. Maj:t redan från början framlägger propositioner, så att en del utskott inte behöva vänta på ett arbetsmaterial, vilket genom anhopning senare blir utskottet övermäktigt. Genom att normalt befrias från en höstriksdag i den av de sakkunnigas majoritet tänkta meningen beredes Kungl. Maj:t också tillfälle att under sommaren och hösten i lugn och ro förbereda propositionerna till den kommande riksdagen. Och genom att rationellt utnyttja den ökade tid för sammanträden, som utskotten enligt de sakkunnigas veckoprogram skulle få, genom utskottsorganisationens utvidgning och genom en effektiv planering av arbetet från talmanskonferensens sida torde så mycken tid stå att vinna, som normalt bör göra det möjligt för riksdagen att fullgöra sina uppgifter under sex månaders tid, utan att ärendenas behandling därför skall behöva forceras till förfång för saklighet och grundlighet.

De sakkunniga framhålla, att det för den planerade sessionsindelningen blir av avgörande betydelse att de propositioner som måste behandlas under vårsessionen avlämnas så tidigt som möjligt under riksdagen. För riksdagsarbetets jämna fördelning är det, framhålles det, icke tillräckligt att den stadgade propositionstiden hålles. Det är också av vikt att de framställningar som ej avlämnas vid riksdagens början fördelas så jämnt som möjligt under propositionstiden.

Efter en redogörelse för propositionsavlämnandet under de tio senaste riksdagarna ha de sakkunniga anfört.

Enligt vår mening borde en viss förlängning av propositionstiden vara ägnad att underlätta för Kungl. Maj:t att verkligen hålla den. Om propositionstiden får en sådan längd att den i normala fall kan iakttagas, är det också sannolikt att den kommer att bli bättre respekterad än hittills. Då vi föreslå en förlängning, förutsätta vi att Kungl. Maj:t icke kommer att utnyttja den till att koncentrera huvuddelen av sina framställningar till dess senare del, än mindre till dess allra sista dagar. För den händelse så skulle ske, får riksdagen i det av oss föreslagna uppskovsinstitutet, som skall kunna användas också beträffande propositioner avlämnade inom den stadgade tiden, ett medel att avvärja de för riksdagsarbetet skadliga verkningarna av att propositionerna komma störtvis vid propositionstidens slut.

Med hänsyn till att vårsessionen enligt förslaget ovillkorligen skall vara avslutad före den 1 juni och till att budgetregleringen vid denna tidpunkt måste vara färdig ha de sakkunniga icke ansett sig kunna föreslå samma förlängning av propositionstiden för framställningar som avse statens inkomster och utgifter för det följande budgetåret — budgetpropositioner — som för övriga propositioner.

För närvarande gäller enligt 54 § riksdagsordningen att propositionerna böra vid lagtima riksdag avlämnas inom 60 dagar från dess öppnande. Proposition må ej avlåtas senare utan så är att Konungen finner någon under riksdagen inträffad händelse därtill föranleda eller prövar uppskov med framställningen — d. v. s. dess framläggande först under senare riksdag — lända riket till men.

Nu föreslås för budgetpropositioner en propositionstid av 70 dagar. Dylika propositioner *skola* med undantag av proposition angående riksstatens slut-

liga reglering icke få avlämnas senare, därest Konungen icke prövar uppskov med framställning lända riket till *allvarligt* men. För övriga propositioner föreslås propositionstiden till 90 dagar. För dem bibehålles formuleringen att de *böra* avlämnas inom den angivna tiden; undantagsregeln föreslås utformad så att tiden skall kunna överskridas om Konungen prövar uppskov med framställningen lända riket till *men* eller eljest finner synnerliga skäl för dess avlåtande.

Förslaget innebär att ny propositionstid icke börjar löpa vid början av höstsession eller annan extra session.

Eftersom motionerna, trots sitt stora antal, spela en mindre roll än propositionerna för riksdagens arbetsbelastning, ha de sakkunniga vid sina överläggningar om motionstiden ansett sig i viss mån kunna anlägga andra synpunkter än dem som varit vägledande vid prövningen av frågan om propositionstiden. De sakkunniga ha härvid anfört.

Erfarenheten har givit vid handen att den nuvarande motionstiden vid riksdagens början, tolv dagar, är väl kort med hänsyn dels till att många motioner icke kunna avfattas förrän efter ett studium av trontalet och statsverkspropositionen och dels till att under riksdagens första dagar många andra uppgifter omöjliggöra för riksdagens ledamöter att ägna motionsarbetet den omsorg som kunde vara önskvärd. För att i någon mån undanröja dessa olägenheter föreslå vi därför att motionstiden förlänges till femton dagar. Då enligt vår mening den från tio till tjugo dagar förlängda motionstid, som kammare med hänsyn till infallande helg eller till ärendets synnerliga omfattning kan bevilja för motion, som föranleds av efter riksdagens öppnande avlåten proposition, är längre än nödvändigt, föreslå vi dessutom att motionstiden för följdmotioner icke skall kunna förlängas med mer än fem dagar. Normalt skulle alltså sådana motioner, liksom hittills varit fallet, framställas inom tio dagar. I angivna undantagsfall skulle denna tid av kammare kunna förlängas till femton dagar i stället för till tjugo. Därmed skulle också vinnas en förenkling av reglerna om motionstiden så tillvida att denna tid i regel icke skulle komma att överskrida femton dagar. Det enda undantaget från denna regel kommer enligt vårt förslag att inträffa, då propositions behandling uppskjutes från vår- till höst-session. I sådant fall skall för följdmotioner utöver den ordinarie motionstiden en andra motionstid medgivas över riksdagens ferier.

I samband härmed ha de sakkunniga berört frågan om väckande av motioner i anledning av till utskott — i regel bankoutskottet — från riksdagens verk ingivna framställningar, vilka påkalla riksdagens beslut. För att praktiskt möjliggöra att sådana motioner väckas föreslå de sakkunniga att framställningar av angiven art skola av talmannen anmälas vid kammarplenium. Det föreslås skola åligga utskott att för anmälan i kamrarna till talmännen meddela sådana framställningar. De skola uppföras på föredragningslistan för den dag då de anmälas i kamrarna, så att de bli kända av kammarledamöterna. Motion med anledning av sålunda anmäld framställning föreslås skola få avlämnas i samma ordning som motion i anledning av proposition. Motionstiden skall löpa från den dag då framställningen till utskottet anmäles i kammaren.

I fråga om motionstiden föreligger en reservation av herr *Senander*, som ansett att motionstiden för följdmotioner alltfört bör kunna förlängas med 10 dagar och ej allenast, som enligt majoritetens förslag, med 5.

En av kärnpunkterna i sakkunnigförslaget utgöres av uppskovsinstitutet. De sakkunniga ha förklarat sig i detta se ett nödvändigt maktmedel i riksdagens hand för att förmå regeringen att respektera de stadgade propositionstiderna och därmed även för att garantera en jämn fördelning av arbetsbelastningen under riksdagen. Med hänsyn till riksdagsarbetets uppdelning på två sessioner får uppskovsinstitutet också en annan uppgift, nämligen att göra det möjligt för riksdagen att vid behov reglera arbetsfördelningen mellan de båda sessionerna på ett för riksdagsarbetets rationella bedrivande lämpligt sätt.

Uppskovsinstitutet föreslås utformat på i huvudsak följande sätt.

Uppskov skall kunna beslutas beträffande alla propositioner och motioner, som ej beröra riksstaten. I fråga om propositionerna skall detta gälla vare sig dessa avlämnats inom föreskriven propositionstid eller ej. Fråga om uppskov skall avgöras genom sammanstående beslut av båda kamrarna. Sådan fråga skall kunna väckas antingen genom förslag av vederbörande utskott, som i uppskovsfrågan dessförinnan skall ha inhämtat talmanskonferensens mening, eller, därest uppskovsyrkande ej framförts av utskottet, i kamrarna. Uppskovsyrkande, som framlägges av utskott, skall göras skyndsammast möjligt. De sakkunniga ha uttalat som sin mening att det i regel bör vara möjligt för utskott att framlägga uppskovsförslag inom en vecka efter utskottsremissen. Under alla omständigheter, har det anförts, måste det åligga utskott att anmäla de frågor det önskar uppskjutna till följande session eller riksdag i så god tid att uppskovsbesluten under vårsessionen hinna fattas före feriernas början den 1 juni och under höstsessionen senast vid kamrarnas sista sammanträde.

Uppskov föreslås skola kunna beslutas antingen från vår- till höstsession eller från en riksdag till den närmast följande. Behandlingen av ärende, som gjorts till föremål för uppskovsbeslut, skall sålunda icke få uppskjutas längre än till riksdagen närmast efter den då uppskovsbeslutet fattats. En fråga, som ett år uppskjutits till följande års riksdag, skall alltså icke vid denna riksdag få uppskjutas ännu ett år. Däremot hålles möjligheten öppen att vid en höstsession besluta att till följande års riksdag uppskjuta behandlingen av en fråga som uppskjutits till hösten från närmast föregående vårsession och att vid vårsession besluta om ytterligare uppskov till efter feriernas slut med en från föregående riksdag uppskjuten frågas behandling.

Beträffande grundlagsfrågor föreslås uppskov skola kunna tillgripas endast för den del av deras behandling vilken äger rum före det nyval till andra kammaren som måste ske, innan förslag i sådan fråga slutligen kan antagas. För uppskov med grundlagsfrågors behandling efter nyval skall även framgent bestämmelsen i 64 § riksdagsordningen gälla, d. v. s. att beslut över vilande ändringsförslag skall kunna uppskjutas till annan riks-

dag (inom valperioden) än den första efter det nyval till andra kammaren ägt rum endast under förutsättning att Konungen och bägge kamrarna där- om äro ense.

Om en proposition uppskjutes från vår- till höstsession, skall efter uppskovsbeslutet ny motionstid löpa till höstsessionens första kammarplenum. I detta fall komma därigenom dubbla motionstider att medges för uppskjutna propositioner. Gäller uppskovet till följande riksdag, blir däremot icke någon ny motionstid nödvändig, då vid den nya riksdagen motioner i anledning av den uppskjutna propositionen kunna avgivas under den ordinarie motionstiden vid dess början.

Uppskov skall icke kunna beslutas från den sista riksdagen i en andra-kammarvalperiod till den första i den följande. Om riksdagen upplöses och Konungen förordnar om nya val till en av eller bägge kamrarna, skola därmed alla uppskovsbeslut, som den upplösta riksdagen fattat, vara förfallna.

#### **Departementschefen.**

Under tioårsperioden 1938—1947 har riksdagen (dess vårsession) icke någon gång kunnat avslutas tidigare än den 16 juni. Under de tre första åren av perioden kunde riksdagen avslutas i juni, under övriga år ägde avslutandet rum först under juli. Senaste datum för avslutandet, den 17 juli, uppvisade 1947 års riksdag. Under åtta av åren förekom urtima riksdag eller höstriksdag.

Den berörda perioden har visserligen i hög grad präglats av krigs- och krisförhållandena. Sätillvida kan den måhända ej anses fullt representativ. Men med den omfattning statsverksamheten numera erhållit kan man med en ganska hög grad av sannolikhet räkna med att riksdagsarbetet för framtiden ej skall kunna medhinnas inom den tid av omkring  $4\frac{1}{2}$  månader som står till förfogande, om riksdagen — med början som nu — skall kunna sluta omkring den 1 juni. Detta datum torde i allmänhet anses utgöra den gräns utöver vilken riksdagsarbetet helst ej bör utsträckas under som- maren.

Av den förut lämnade redogörelsen framgår att möjligheterna att minska riksdagens arbetsbörda genom delegation av beslutanderätten i vissa ärenden — främst till Kungl. Maj:t — äro synnerligen begränsade. Av större betydelse för vinnande av koncentration i riksdagens arbete skulle säkerligen en rationalisering av detta vara. Ett flertal beaktansvärda förslag till rationaliseringsåtgärder ha också framlagts av de sakkunniga och jag ämnar återkomma till dem under nästföljande avdelning. Men som de sakkunniga framhållit låter sig det politiska arbetet icke utan nackdel insnöra i ett på grundval av omsorgsfulla arbetsstudier snävt tillmätt tidsschema. En mera avsevärd tidsvinst torde därför icke vara att påräkna genom rationaliseringen.

Man torde alltså få räkna med att riksdagen i framtiden som regel måste vara samlad under ungefär lika lång tid som under den sist förflutna tioårsperioden eller under sex till sju månader årligen. Frågan är då hur den-

na tid lämpligast bör förläggas. Det råder enighet om att en sessionsperiod som börjar som nu och slutar i juli är förenad med så väsentliga olägenheter att den bör undvikas. Det återstår då två möjligheter, nämligen antingen att låta sessionen börja tidigare — exempelvis den 1 december — eller också att uppdelat arbetet på två sessioner, en vårsession och en höstsession. Skälen för och emot dessa båda lösningar, av vilka den förra förordats i en av herr Håstad avgiven reservation och den senare omfattats av de sakkunnigas majoritet, ha redovisats i det föregående.

För egen del har jag ansett mig böra följa majoritetsförslaget att i allmänhet uppdelat riksdagsarbetet på två sessioner. Därvid har jag visserligen beaktat att det onekligen blir svårare att med riksdagsmannauppsdrag förerna förvärvsverksamhet, om riksdagen skall sammanträda såväl vår som höst och den riksdagsfria tiden i huvudsak inskränkes till omkring fyra månader under sommaren och någon månad mot slutet av året. Härav kan givetvis följa att riksdagsledamöterna komma att bli yrkespolitiker i större utsträckning än nu är fallet. Å andra sidan ha de skäl som tala emot decemberlinjen mycket stor tyngd. Jag vill särskilt åberopa svårigheten att färdigställa statsverkspropositionen tidigare än nu. För att den skall hinna bli färdig inom sådan tid, att den kan föreläggas riksdagen den 1 december, kräves, som 1943 års utredning påpekat, tillbakaflyttning av tiden för avgivande i första hand av ämbetsverkens anslagsäskanden, vidare av myndigheternas räkenskaper för sistförflutna budgetår och den på grundval av dessa upprättade budgetredovisningen samt slutligen av riksräkenskapsverkets inkomstberäkning för nästkommande budgetår. Följer man decemberlinjen vinner man icke heller någon garanti att riksdagen, trots framflyttningen av sessionens början, skall kunna avslutas i tid. Troligen skulle riksdagsarbetet, om icke varje år så dock tämligen ofta, komma att förlängas in i sommaren. Krav komme då att resas på en ytterligare förskjutning av riksdagens början, exempelvis till den 1 november eller tidigare. En sådan lösning skulle emellertid med största sannolikhet kräva en så vittutseende åtgärd som en omläggning av det nuvarande budgetåret och därjämte skulle man även i detta fall nödgas taga en del av hösten i anspråk.

Förslaget om uppdelning av sessionstiden kan ej bedömas isolerat. Det står i nära samband med de sakkunnigas förslag om arbetsmaterialets framläggande — d. v. s. huvudsakligen propositionstidens reglering — och om införande av ett uppskovsinstitut. Tydligt är att ett tillfredsställande resultat ej skulle vara att vinna av uppdelningen på två sessioner, om riksdagen även under höstsessionen skulle få en mängd nytt arbetsmaterial sig förelagt. Nya propositioner böra uppenbarligen endast i yttersta undantagsfall få framläggas under höstsessionen. Vidare måste riksdagen ha möjlighet att i önskvärd utsträckning jämnt fördela behandlingen av sådana frågor som icke med hänsyn till budgetårsskiftet måste vara avgjorda under vårsessionen. Detta maktmedel erhåller riksdagen genom den föreslagna rätten att uppskjuta behandlingen av propositioner och motioner,



som ej beröra riksstaten, från vår- till höstsession eller från en riksdag till den närmast följande.

I fråga om det närmare utformandet av reglerna om sessionstidens uppdelning finner jag mig böra i huvudsak ansluta mig till de sakkunnigas förslag. Även i fråga om arbetsmaterialets framläggande och uppskovsförfarandet, i vilka avseenden förslaget i stort sett är enhälligt, anser jag mig böra i princip biträda detsamma.

Beträffande *sessionstiden* ha de sakkunniga föreslagit att dennas uppdelning i en vår- och en höstsession genomföres på det sättet att riksdagen erhåller grundlagsfästa ferier under tiden den 1 juni—den 15 oktober. Vårsessionen skall följaktligen sluta den 31 maj.

Dessa tidsbestämmelser synas mig väl valda. Jag vill emellertid föreslå en viss uppmjukning av regeln om vårsessionens slutdag. Om riksdagen vid utgången av maj månad är så långt framme med sitt arbete att detta kan slutföras på ytterligare endast några dagar, förefaller det opraktiskt att så ej kan få ske. Olägenheten av att riksdagsarbete pågår under några dagar in i juni synes vara väsentligt mindre än av en fortsatt helt kort höstsession, som icke påkallas av några nya ärenden. Jag utgår härvid givetvis från att man i det aktuella fallet med hög grad av säkerhet kan beräkna att allt riksdagsarbete för året skall kunna fullgöras under den förlängda vårsessionen och att förlängningen blir helt kort. Längre än till mitten av juni bör riksdagsarbete ej få pågå under våren, såvida icke exceptionella förhållanden råda. Har riksdagen beslutat att ej taga ferier i förhoppning att riksdagen skall kunna avslutas före den 16 juni och inträffa sedermera omständigheter som kullkasta beräkningarna eller visa sig dessa eljest icke hållbara, bör riksdagen vara oförhindrad att ändra sitt beslut och börja ferierna tidigare under juni. Innan riksdagen fattar beslut att ej taga ferier eller ändrar sådant beslut bör, till undvikande av en felbedömning av arbetsläget, talmanskonferensen avgiva yttrande.

Jag vill slutligen här understryka att förslaget om sessionstiderna ej innebär att höstsession skall vara obligatorisk. Endast om så erfordras med hänsyn till kvarstående arbetsmaterial från vårsessionen skall höstsession hållas. Med hänsyn till den korta arbetsperiod som står till förfogande under våren — endast omkring  $4\frac{1}{2}$  kalendermånader — lär man emellertid få räkna med att höstsession blir en tämligen normalt återkommande företeelse, därest ej riksdagens arbetsmaterial väsentligen beskäres eller betydande tidsvinst på annat sätt kan ernås.

De sakkunniga ha konstruerat sitt förslag på ett sätt som rent tekniskt avviker från nu gällande ordning i väsentlig mån. Riksdagen skulle sålunda enligt förslaget bli en i princip permanent institution. Den skulle öppnas den 10 januari och avslutas den 9 januari påföljande år. Härigenom bortföle anledningen att behålla den nuvarande skillnaden mellan lagtima och urtima riksdag, vilka beteckningar också föreslås avskaffade. Ett genomförande av förslaget i enlighet med de sakkunnigas uppläggning skulle även medföra att riksdagsledamöternas mandattid måste omläggas så att

valen komme att gälla från och med dagen för den årliga riksdagens början året efter valet till och med dagen för avslutandet av den sista riksdagen i perioden. Medan riksdagen hittills ansetts vara samlad från öppnandet till dess den formellt avslutats, alltså även under sådan tid då den är »förpuppad», innebär förslaget den omläggningen av terminologien att riksdagen skall anses samlad endast under de perioder då sammanträden pågå, alltså ej under ferier eller efter höstsessionens slut och väl ej heller under påsklovet.

De sakkunnigas konstruktion och särskilt avskaffandet av beteckningarna lagtima och urtima riksdag skulle nödvändiggöra jämkningar i ett stort antal paragrafer i regeringsformen och riksdagsordningen. Jag har ansett mig böra undersöka huruvida det icke är möjligt att nå samma reella resultat som de sakkunniga genom ändringar vilka äro formellt mindre ingripande. Denna undersökning har lett till att jag, utan att i sak frånga de sakkunnigas förslag, anser mig kunna förorda följande metod för problemets lösning.

Den nuvarande åtskillnaden mellan lagtima riksdag och urtima riksdag bibehålles, ehuru utrymmet för urtima riksdag minskas genom den lagtima riksdagens höstsession. Riksdagen skall som nu anses samlad från öppnandet till dess den formellt åtskilts. Den skall alltså anses samlad även under ferierna. Riksdagen bör avslutas efter höstsessionens slut, i varje fall före ingången av det nya året. Om man låte avslutandet anstå till senare tidpunkt, eventuellt till omedelbart före nästföljande års lagtima riksdags öppnande, skulle man visserligen vinna att riksdagen snabbt skulle kunna inkallas till fortsatt lagtima möte. Fördelen med att låta den riksdag som fungerat föregående år träda i verksamhet vore att denna är färdigorganiserad i fråga om utskott m. m., medan en ny riksdag först måste organisera sig. En sådan anordning skulle emellertid förutsätta att valperioderna räckte över årsskiftet. Då detta ej är lika redigt som att låta perioderna följa kalenderår, har jag ansett lämpligast att ett års lagtima riksdag icke drages in på det efterföljande året. Skulle behov uppkomma att sammankalla riksdagen under de första dagarna i januari eller under tiden efter höstsessionens slut, för den händelse den lagtima riksdagen avslutats därefter, bör urtima riksdag tillgripas. Dylik riksdag kan som bekant sammankomma med kort varsel. Och vad organisationen av riksdagen beträffar vill jag påpeka att ej heller den riksdag som sammanträder den 10 januari är färdigorganiserad; även då kunna brådskande ärenden föreligga till omedelbart ståndpunktstagande från riksdagens sida.

De sakkunnigas förslag ger såsom av den förut lämnade redogörelsen framgår en viss rätt åt riksdagsledamöterna att påfordra, att riksdagen sammankallas även under ferier eller eljest å tid då riksdagen — enligt förslagets terminologi — icke är samlad. Sådan rätt skall tillkomma 65 ledamöter av första eller 100 ledamöter av andra kammaren. För att en full motsvarighet härtill skall föreligga, då uppdelningen i lagtima och urtima riksdag bibehålles, vill jag föreslå att nämnda antal riksdagsledamöter ges rätt ej

endast att få riksdagen kallad att sammanträda under ferierna eller eljest under tid då sammanträden icke pågå utan även att påfordra inkallande av urtima riksdag.

I fråga om *arbetsmaterialets framläggande* tillstyrker jag förslaget beträffande propositionstiden, vilket innebär att denna tid förlänges, beträffande budgetpropositioner från 60 till 70 dagar samt för övriga propositioner från 60 till 90 dagar samtidigt som villkoren för överskridande av tiden vad gäller förstnämnda propositioner väsentligt skärpas. Ej heller torde vara något att erinra mot de föreslagna jämkningarna av bestämmelserna om motionstiden. De innebära att motionstiden förlänges från 12 till 15 dagar samt att den möjlighet som föreligger att för särskilt fall förlänga tiden för följdmotion till proposition begränsas så att längsta tiden blir 15 dagar mot 20 för närvarande. Förslaget att motion i anledning av framställning från riksdagens verk skall få avlämnas i samma ordning som motion i anledning av proposition anser jag böra genomföras.

Vad slutligen angår *uppskovsförfarandet* anser jag anledning icke föreligga att frågå de sakkunnigas förslag i annan mån än som följer av de förut av mig föreslagna modifikationerna i detta. Förslaget innebär som tidigare nämnts väsentligen följande. Riksdagen skall kunna uppskjuta behandlingen av alla propositioner och motioner som ej beröra riksstaten, vad angår proposition även om den avlämnats inom propositionstiden. Fråga om uppskov skall avgöras genom sammanstående beslut av båda kamrarna. Sådan fråga skall kunna väckas antingen genom förslag av vederbörande utskott, som i uppskovsfrågan dessförinnan skall ha inhämtat talmanskonferensens mening, eller i kamrarna. Om begreppen lagtima och urtima riksdag, såsom av mig föreslagits, bibehållas, bör uppskovsrätten avse, förutom uppskov från vår- till höstsession, uppskov från en lagtima riksdag till den följande. Någon anledning att medgiva uppskov från urtima riksdag till den följande riksdagen torde icke föreligga. Beträffande grundlagsfrågor skall uppskov kunna tillgripas i enlighet med vad nyss nämnts för den tidigare delen av riksdagsbehandlingen. För uppskov med den senare delen av grundlagsfrågors behandling — alltså behandlingen vid riksdag efter nyval till andra kammaren — förutsättes även framgent bestämmelsen i 64 § riksdagsordningen gälla, d. v. s. att beslut över vilande grundlagsändring skall kunna uppskjutas till en annan riksdag (inom valperioden) än den första efter det nyval till andra kammaren ägt rum endast under förutsättning att Konungen och bägge kamrarna äro ense därom. Uppskov skall icke i några slags frågor kunna beslutas från den sista lagtima riksdagen i en andrakammarvalperiod. Om riksdagen upplöses och Konungen förordnar om nya val till en av eller bägge kamrarna, förfalla därmed alla uppskovsbeslut, som den upplösta riksdagen fattat.

Vad nu föreslagits i fråga om uppdelning av sessionstiden, arbetsmaterialets framläggande och uppskovsförfarandet föranleder ändringar i eller tilllägg till 49, 51 och 98 §§ regeringsformen samt 2, 12, 21, 28, 29, 33, 54, 55, 58, 68 och 70 §§ riksdagsordningen.

Ändringarna i 51 och 98 §§ regeringsformen ävensom i 12, 21, 28, 29, 33 och 68 — såvitt nu är i fråga — samt 70 §§ riksdagsordningen äro av formell natur. Uttrycken »mellan riksdagar» eller »mellan riksdagarna» i 12, 21 och 70 §§ samt 28 § 2 mom. riksdagsordningen ävensom »under det lagtima riksdag ej är församlad» i 98 § regeringsformen och 68 § riksdagsordningen ha ersatts med »under riksdagens ferier eller eljest under tid då sammanträden (med lagtima riksdag eller med riksdagen) icke pågå». En motsvarande jämkning har företagits i 28 § 1 mom. och 29 § riksdagsordningen. I 98 § regeringsformen och 68 § riksdagsordningen ges föreskrifter om nyval av justitieombudsman och militieombudsman vid uppkommen ledighet; »om lagtima riksdag är församlad» skall »denna samt, om så icke är fallet, närmast därefter sammanträdande lagtima riksdag» förrätta nyval. De citerade orden ha ersatts med att »riksdagen» skall »därefter så snart ske kan» förrätta valet. Att valet skall förrättas av lagtima riksdag har ansetts icke behöva uttryckligen utsägas eftersom det följer av 49 och 97 §§ regeringsformen. En liknande jämkning har skett i 33 § 3 mom. riksdagsordningen, där föreskriften att, om ledighet under riksdag uppkommer å talmansbefattning, nyval skall förrättas »omedelbart» ändrats till att valet skall ske »så snart ske kan». De sakkunniga hade föreslagit jämkningar jämväl i 72 och 88 §§ regeringsformen, där uttrycket »mellan riksdagarna» förekommer; dessa lagrum torde emellertid kunna förbli oförändrade.

### Riksdagsarbetets planläggning och organisation.

#### De sakkunniga.

Under denna rubrik ha de sakkunniga framlagt en rad förslag berörande sammanträdestider i kamrar och utskott, riksdagsarbetets ledning, arbetet i kamrarna, kammardebatten, interpellationer och enkla frågor, kammarbehandling av utskottsutlåtanden, de ständiga och de tillfälliga utskotten samt motionärers närvaro i utskott. Dessa förslag ha föranletts även av andra skäl än rationalisering av riksdagsarbetet. Med förslaget om utökning av ledamotsantalet i de ständiga utskotten åsyftas således bland annat att giva ökad sysselsättning i utskottsarbete åt andra kammarens ledamöter och förslaget beträffande replikrätten avser närmast en utvidgning av denna rätt i syfte att göra kammardebatten mera livlig och omväxlande.

I fråga om sammanträdestider i kamrar och utskott ha de sakkunniga anfört, att enligt deras mening allvarliga invändningar kunna resas mot det sätt varpå den varje vecka disponibla arbetstiden utnyttjas av riksdagen. De sakkunniga ha emellertid ej velat ansluta sig till ett tidigare framfört förslag att utnyttja även lördagar och måndagar för direkt riksdagsarbete. I stället ha de förordat att arbetsdagarna förlängas genom att deras början sättes till kl. 10 i stället för som nu i regel kl. 11. De sakkunniga ha uppgjort följande förslag till schema för en normal arbetsvecka:

Tisdag: kl. 10—13 utskottssammanträden. Bordläggningsplena kl. 14. Återstoden av dagen reserveras för partimöten.

Onsdag: kl. 10—12.30 utskottssammanträden; kl. 14—17.30 plena. Vid behov kvällsplena.

Torsdag: kl. 10—12.30 och 14—16 utskottsarbete. I särskilt trängande fall bordläggningsplena kl. 16 och arbetsplena på kvällen.

Fredag: kl. 10—12.30 utskottsarbete; kl. 14—17.30 arbetsplena, om behov därav föreligger, eljest utskottsarbete till kl. 16.

Lördag: bordläggningsplena kl. 14.

Härtill ha de sakkunniga anfört, att lördagar borde utnyttjas för arbetsplena endast då arbetsanhopningen under riksdagens slutskede vore särskilt stor och materialet ej hunnit avverkas vid de arbetsplena som förut-sattes äga rum onsdag e. m., onsdag och torsdag kväll och fredag e. m.; i regel komme därmed också önskemålet från pressens sida att arbetsplena ej skulle förläggas till lördagar att tillgodoses. Därjämte har framhållits att schemat naturligtvis kunde komma att sönderbrytas i vissa fall, exempelvis då större frågor eller debatter uppkomme, vilka icke utan olägenhet kunde anpassas efter schemat. Förutom ett effektivare utnyttjande av tiden skulle ett genomförande av veckoschemat medföra att långa arbetsplena i stor utsträckning kunde undvikas. Den tidigare väckta frågan om införande av lunchraster skulle i regel lösas automatiskt, eftersom en paus förutsattes äga rum mellan omkring kl. 12.30 och 14.

I fråga om riksdagsarbetets ledning innebär förslaget att *talmanskonferensen* skall erhålla en starkare ställning och intaga platsen som ett aktivt arbetsledande organ för riksdagen. Denna ställning kan konferensen enligt de sakkunnigas mening snarare ernå genom att utföra en målmedveten planeringsverksamhet till riksdagsarbetets fromma än genom att utrustas med i detalj reglementerade befogenheter. En viktig uppgift erhåller talmanskonferensen enligt de sakkunnigas förslag genom bestämmelsen att utskott skall få föreslå uppskov med frågas behandling endast efter talmanskonferensens hörande. Denna bestämmelse avses ge konferensen både möjlighet och skyldighet att under hänsynstagande till riksdagsarbetets allmänna planering öva inflytande på uppskovsinstitutets användning. Då talmanskonferensen avger yttrande över av utskott framställt förslag om uppskov, bör den, ha de sakkunniga anfört, också beakta i vilken mån ett uppskofsbeslut kan inverka på den planering av en eventuell höstsession som bör åligga konferensen.

Förslaget innebär på denna punkt i övrigt följande. För att erhålla större fasthet grundlagsfästes talmanskonferensen genom ett tillägg till 50 § riksdagsordningen. I samma lagrum intages föreskrift att talmännen skola tillse att nödig skyndsamhet och största möjliga planmässighet iakttas vid riksdagsarbetets bedrivande. I 7 § riksdagsstadgan införes föreskrift att talmanskonferensen bör sammanträda minst en gång varje kalendermånad ävensom att konferensen skall föra protokoll över sina förhandlingar. Konferensens förhandlingar skola, där så bedömes lämpligt, utmytna i form-

liga beslut beträffande de rekommendationer som konferensen anser sig böra göra. Dessa rekommendationer skola tillställas dem de avse i form av protokollsutdrag.

Det har förutsatts att samråd mellan å ena sidan statsministern, det enligt 46 § riksdagsordningen utsedda statsrådet och eventuellt även andra statsrådsledamöter samt å den andra sidan talmanskonferensen skall äga rum, då endera parten anser detta önskvärt. Någon uttrycklig föreskrift härom ha de sakkunniga dock icke ansett vara påkallad; en sådan kontakt mellan riksdagens arbetsledande organ och dess främste arbetsgivare har syntts smidigast och effektivast utvecklas genom en praxis, som vore obunden av paragrafbestämmelser.

Under rubriken arbetet i kamrarna ha de sakkunniga föreslagit några smärre reformer i förenklande syfte. De sakkunniga ha sålunda upptagit ett äldre förslag att *proposition* skall kunna *avlämnas* direkt till talmannen, utan debattavbrott. Även *motion* föreslås skola kunna lämnas direkt till talmannen.

Vissa förenklingar ha föreslagits i fråga om *sättet för val av utskott m. m.* I 75 § riksdagsordningen föreskrives nu att alla val skola ske med slutna sedlar. Öppen omröstning, varom stadgas i 60 § 2 mom. riksdagsordningen, kan sålunda icke tillämpas vid val, som förrättas av kamrarna. Med hänsyn till den nu befästa praxis att sådana val ske med gemensam lista är enligt de sakkunnigas uppfattning den gällande bestämmelsen opraktisk. Valprocedurerna äro tidsödande och fördröja i onödan riksdagsarbetet. Av denna anledning ha de sakkunniga föreslagit att till de nuvarande bestämmelserna fogas ett stadgande av innebörd att talmannen vid sådant val, där endast en lista finnes, först skall framställa denna till godkännande genom acklamation. Denna lista måste dock först ha godkänts utav de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen. Genom denna bestämmelse vinnes en garanti för att den framlagda listan verkligen är den som partierna enats om. De på listan upptagna skola förklaras valda, därest val med slutna sedlar ej begäres av minst så många som motsvara det tal vilket erhålles, om samtliga röstberättigade ledamöters antal delas med siffran för det antal personer valet avser, ökad med 1. Begäres av angivet antal väljande att valet skall ske med slutna sedlar, skall det verkställas enligt den nu gällande ordningen vid kammarens följande sammanträde. Tidsfristen mellan begäran om val med slutna sedlar och valförrättningens verkställande har funnits önskvärd för att valen icke skola kunna påverkas genom kupper. I samband härmed föreslås även att proportionell valmetod användes vid alla sådana val som här avses med undantag för valet av de fyra ledamöter av vardera kammaren som tillsammans med talmännen och vice talmännen bilda talmanskonferensen. Även vissa andra ändringar föreslås i reglerna för val inom riksdagen. Bestämmelserna om inkallande av suppleanter föreslås skola kompletteras med tanke på de val som förrättas med gemensam lista. Val som förrättas av riksdagens utskott, nämnder och valmän skola nu

enligt 75 § riksdagsordningen, liksom övriga av riksdagen förrättade val, ske med slutna sedlar. Det föreslås att valen skola förrättas på detta sätt endast om begäran därom framställes. En sådan bestämmelse innebär att nuvarande praxis att vissa val, t. ex. av utskottsordförande, ske med acklamation bringas i överensstämmelse med grundlagens bokstav. I de fall då särskilda regler finnas beträffande av nämnder och valmän förrättade val skola dessa dock alltjämt tillämpas.

Slutligen föreslås att vissa bestämmelser i stadgan om val till riksdagens utskott och stadgan om val av talmän och vice talmän i riksdagens kamrar skola överföras till den nya riksdagsstadgan eller, i fråga om vissa principiellt betydelsefulla bestämmelser såsom om absolut majoritet vid talmansval och proportionellt valsätt vid val som förrättas av kamrarna, till riksdagsordningen (33 § respektive 75 §).

I fråga om k a m m a r d e b a t t e n ha de sakkunniga framlagt förslag bl. a. om begränsning av yttrandefriheten genom införande av tidsbegränsning samt om en utvidgning av replikrätten.

De sakkunniga ha avvisat tanken på att införa regler, som möjliggöra att tvångsvis avsluta debatter eller fatta förhandsbeslut om hur länge en debatt i en viss fråga skall få pågå, eller att begränsa antalet tillåtna anföranden i varje särskild fråga från en och samma ledamot. Dylika bestämmelser ha ansetts icke vara påkallade samt dessutom måhända oförenliga med stadgandena i 52 § riksdagsordningen om yttrandefrihet för riksdagens ledamöter. Förslaget har därför inskränkts till införande av möjlighet att föreskriva *tidsbegränsning för anföranden*. Det har anförts att om en dylik tidsbegränsning kunde tillgripas under det senare skedet av utdragna debatter, kunde dessa göras kortare, mera sakligt koncentrerade och livfullare. En reform av detta slag borde enligt de sakkunnigas uppfattning kunna bidra till att minska den uttänjning av debatterna, den onödiga vidlyftighet och de upprepningar som tidigare påtalats och som knappast kunde sägas ha helt eliminerats av redan genomförda reformer. En dylik rätt för kammare att besluta om tidsbegränsning av de särskilda anförandena kunde enligt de sakkunnigas mening ej utsättas för samma kritik som de förut nämnda formerna av debattrestriktioner, eftersom rätten att yttra sig i alla frågor, varom stadgas i 52 § riksdagsordningen, kvarstode orubbad, även om inskränkningar beslötes beträffande anförandenas längd. Något hot mot minoriteterna skulle en bestämmelse av angiven art enligt de sakkunnigas mening icke utgöra, eftersom den skulle drabba alla parter lika.

För att vinna garanti för att tidsbegränsning vidtages allenast då sådan av arbetstekniska skäl kan anses påkallad har föreslagits, att beslut om tidsbegränsning skall kunna fattas av kammare endast på förslag av talmannen. Det skall enligt förslaget även åligga talmannen att föreslå hur långa anföranden som efter tidsbegränsning skola tillåtas. Vid behov skall talmannen kunna föreslå kammaren att besluta ytterligare tidsbegränsning.

Om innebörden av förslaget ha de sakkunniga i övrigt anført.

Beslut om tidsbegränsning skall gälla samtliga talare, även sådana som anmält sig före beslutets fattande. Någon skillnad mellan olika kategorier av talare, statsråd, utskottsordförande, motionärer o. d. synes icke behöva göras, då tidsbegränsning förutsättes i regel icke skola tillgripas annat än då överläggning om en fråga framskridit så långt att dels alla huvudtalare redan hunnit yttra sig och dels några nya synpunkter icke kunna väntas framkomma. Tidsbegränsningens främsta syfte bör nämligen enligt vår mening vara att göra det möjligt att undvika vidlyftiga upprepningar av redan framförda synpunkter.

Beslut om tidsbegränsning föreslås skola icke få föregås av någon debatt.

I fråga om *replikrätten* gäller för närvarande enligt 52 § andra stycket riksdagsordningen att ledamot, som under överläggningen i en fråga redan yttrat sig, må på sätt kammaren särskilt föreskriver, kunna för kort genmäle till en efterföljande talare erhålla ordet omedelbart efter denne. Kamrarnas ordningsstadgor (12 §) föreskriva att sådant genmäle icke får överstrida tre minuter.

För att också ledamot, som icke yttrat sig tidigare i debatten men som utsatts för angrepp av en talare, skall kunna omedelbart bemöta sådant angrepp ha de sakkunniga föreslagit att varje ledamot av kammaren skall kunna, efter talmannens beprövande, erhålla ordet för kort genmäle, som dock ej får innefatta annat än upplysning eller rättelse i anledning av den siste talarens anförande eller bemötande av angrepp från dennes sida. Förslaget innebär en ändring av den av första kammaren, utan stöd av ordningsstadgans bestämmelser, tillämpade praxis att tillåta endast *en* ledamot ett kort genmäle efter närmast föregående anförande.

De sakkunniga ha i fråga om replikrättens tillämpning förordat en ändring av nuvarande praxis att statsråd, som begär ordet samtidigt med en ledamot, som vill ge en kort replik, erhåller företräde framför denne. De ha avvisat tanken att också vissa andra kategorier av talare än statsråd, t. ex. partiledare, skulle erhålla en i förhållande till övriga ledamöter mera gynnad ställning i debatten. Emellertid ha de ansett det i vissa fall kunna vara befogat att en talare ges möjlighet att yttra sig längre tid än de tre minuter som äro tillåtna för en kort replik. De ha därför föreslagit en regel i ordningsstadgorna av innehåll att talmannen i särskilda fall skall ha rätt att, om tidsbegränsning ej beslutats, på begäran av replikberättigad kammarledamot medge denne längre tid än tre minuter för sitt genmäle, dock högst 10 minuter. Om kammare beslutat tidsbegränsning, skulle kort replik aldrig få överstiga den tid som tillåtes för sålunda tidsbegränsat anförande.

Slutligen ha de sakkunniga föreslagit ett bestående av praxis att talmannen gör informella överenskommelser med anmälda talare om ordningen dem emellan för att söka undvika att flera talare ur samma parti eller, då det gäller icke-partifrågor, för samma ståndpunkt yttra sig i följd och försvaga debattens karaktär av verkligt meningsutbyte.

I fråga om den föreslagna *tidsbegränsningen* har reservation var för sig avgivits av herr Senander och herr Håstad.



Herr *Senander* har avstyrkt förslaget på den angivna punkten under anförande att det innebure en inskränkning av den ledamot i 52 § riksdagsordningen tillerkända rätten att till protokollet fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som komma under överläggning, och att det kunde missbrukas så att en minoritet kunde få sin yttranderätt beskuren av andra än de i förslaget omnämnda arbetstekniska skälen.

Herr *Håstad*, som i princip anslutit sig till förslaget, har ej ansett det rimligt att låta statsråd falla under samma inskränkingsregler som kammararens ledamöter. I anslutning till stadganden i flera länder, där regler om tidsbegränsning införts, borde därför enligt hans mening även i Sverige i händelse av tidsbegränsning undantag göras för ledamöter av regeringen, som i denna sin egenskap önska taga ordet. För att statsråden emellertid inte skola få en i jämförelse med kammarledamöterna alltför förmånlig ställning i detta skede av debatten, borde — därest ett statsrådsinlägg då bleve längre — talmannen äga rätt att efter sitt beprövande bevilja en med hänsyn till omständigheterna förlängd tid åt talare, som före sitt inlägg framställde begäran därom. En sådan tilläggsregel skulle förebygga, att statsråd avsiktligt dröjde med sitt inlägg tills tidsbegränsning beslutats för att skaffa sig ett övertag genom favören att kunna utnyttja sin obegränsade talaretid.

De sakkunnigas förslag i fråga om *interpellationer och enkla frågor* beröra ej rätten att framställa dylika spörsmål utan främst förfarandet vid svars avgivande. De sakkunniga ha förordat att en dag i veckan reserveras för spörsmåls besvarande och ha rekommenderat att vid ett genomförande av det av dem föreslagna veckoschemat fredagsplena i regel utnyttjas härtill. Om vederbörande statsråd anser att en interpellations eller enkel frågas besvarande icke utan stor olägenhet kan uppskjutas så länge som till närmast följande fredag, bör svaret dock kunna avgivas tidigare. Det bör också stå statsråd fritt att omedelbart besvara interpellation.

De sakkunniga ha anfört.

För att om möjligt förhindra att interpellationssvar avgivas på ett så onjuttbart och svårfattligt sätt som hittills många gånger varit fallet rekommendera vi att långa interpellationssvar icke föredragas i sin helhet. Det besvarande statsrådet bör i stället ge en muntlig sammanfattning av de viktigaste punkterna i det skrivna svaret. För att underlätta för kammarledamöterna att följa interpellationssvaret och den därefter följande debatten bör svaret i tryckt form omedelbart före avgivandet utdelas till dessa. Interpellanten bör dock såsom hittills få del av svarets innehåll i god tid före dess avgivande. Svaret bör tryckas på ett sådant sätt att det efter ombytning i oförändrat skick kan införas i riksdagstrycket såsom en bilaga till det stenografiska referatet av statsrådets muntliga interpellationssvar. Interpellantens motivering, då tillstånd begäres till interpellations framställande, skulle i många fall med fördel kunna framläggas i utdrag. I det senare fallet skulle, efter talmannens medgivande, endast den fullständiga motiveringen behöva tagas till protokollet, även om den blott delvis blivit uppläst.

Beträffande interpellationsdebatterna ha de sakkunniga slutligen rekommenderat att dessa, när samtliga anmälda talare haft ordet, formellt förklaras avslutade av talmannen.

För att kamrarnas ledamöter skola hållas underrättade i god tid i förväg om när interpellation kommer att besvaras har föreslagits att senast dagen före svarets avgivande meddelande härom lämnas på de anslagstavlor inom riksdagshuset, på vilka jämlikt 10 § kamrarnas ordningsstadgor kallelse till sammanträde skall meddelas. Liksom nu skall dessutom anteckning om spørsmåls besvarande göras på föredragningslistan för den dag då svaret skall lämnas.

Den av de sakkunniga föreslagna ordningen för interpellationers besvarande m. m. har ansetts böra stadgefästas genom ändringar i och tillägg till 20 § kamrarnas ordningsstadgor.

De sakkunniga ha beträffande de enkla frågorna sökt utforma föreskrifterna så att talmannen erhålla möjlighet att effektivt hindra debatt efter svarens avgivande, där det ej, som stundom kan vara fallet, kan vara önskvärt att ett meningsutbyte kan följa också på enkel frågas besvarande. Därför har föreslagits den regeln, att endast det besvarande statsrådet och frågeställaren må yttra sig i debatten, såvida icke kammaren på talman- nens eller annan ledamots förslag annorlunda beslutar. Debatt skall icke få följa på sådant yrkande. Dessa regler kräva ändring i 52 § riksdags- ordningen samt 20 § ordningsstadgorna.

Instituten interpellation och enkel fråga ha ansetts böra i detta samman- hang grundlagsfästas genom ett tillägg till 52 § riksdagsordningen.

Under rubriken *kammarbehandling av utskottsutlåtanden* ha de sakkunniga erinrat om att farhågor uttalats för att de gällande reglerna, vilka möjliggöra frågas avgörande efter endast en *bordläggning*, kunde medföra att en kammares majoritet utan full kännedom om en frågas egentliga innebörd och betydelse kunde medge att den avgjordes efter endast en bordläggning. De ha därför, i anslutning till förslag av 1943 års utredning, föreslagit att utlåtande av ständigt eller särskilt utskott skall bordläggas även en andra gång, såvida icke kammare på vederbörande utskotts framställning annorlunda beslutar (ändring i 59 § riksdagsordningen samt tillägg till 18 § ordningsstadgorna).

De sakkunniga ha vidare diskuterat frågan huruvida nuvarande ordning att utskottsutlåtande i regel avgöres genom *samtidig behandling i båda kamrarna* borde ersättas av en successiv behandling. Därvid har anförts, att en successiv behandling skulle medföra betydande arbetstekniska lättnader framför allt för vederbörande statsråd men att frågan ur konstitutionell synpunkt tedde sig något annorlunda. De sakkunniga ha citerat ett yttrande av 1943 års utredning av innehåll bl. a. att det vore ägnat att ingiva starka betänkligheter att rubba den nuvarande ordningen i fråga om samtidig behandling i bägge kamrarna, vilken hade djupa rötter i vårt statsskick och uppenbarligen tillkommit för att markera kamrarnas fullt självständiga och av varandra oberoende ställning. Därjämte har erinrats att, då särskilda skäl därtill

föranleda, redan nu i praxis stundom förekommer att visst ärende, som av ena kammaren sättes främst på föredragningslistan, placeras i slutet av medkammarens lista, varigenom bl. a. kan tillgodoses en önskan från vederbörande statsråds sida att få tillfälle att följa ärendets behandling i båda kamrarna.

De sakkunniga ha anfört, att enligt deras mening varken de rent praktiska olägenheterna av den gällande regeln eller den omständigheten att denna regel i praxis stundom uppmjukats något kan motivera den samtidiga behandlingens ersättande med en med vårt riksdagsskicks utformning icke helt förenlig successiv behandling.

Än vidare ha de sakkunniga rekommenderat en jämkning av praxis beträffande återremiss till utskott därhän, att återremiss skall kunna ske även genom beslut av endast en kammare under förutsättning att medkammaren icke genom sitt beslut helt avslagit den ifrågavarande framställningen.

I fråga om *den samtidiga behandlingen av utskottsutlåtanden* har reservation anförts av herr *Håstad*, som efter en längre motivering — främst berörande de enligt hans mening för närvarande otillräckliga garantierna mot förhastade beslut av kamrarna — föreslagit, att betänkanden från ständiga och särskilda utskott i regel skola behandlas först i en kammare och därefter vid närmast följande arbetsplenium i medkammaren, därvid lotten skall avgöra prioriteten.

Vissa av de sakkunnigas viktigaste förslag hänföra sig till organisationen av de ständiga utskotten. De sakkunniga ha sagt sig vara av den uppfattningen att de haft att i främsta rummet beakta önskvärdheten av jämnare takt i utskottsarbetet och behovet av ökad utskottssysselsättning i andra kammaren. Därvid hade de ej kunnat undgå att också komma in på problemet om budgetarbetets organisation.

De alternativ till omläggning av *budgetbehandlingen i utskott* som de sakkunniga prövat äro följande:

a) uppdelning av budgetens utgiftssida på fackutskott, vilka arbeta under inseende och kontroll av ett överbudget- eller finansutskott, och

b) ökad koncentration av behandlingen av budgetens utgiftssida till statsutskottet.

Någon förändring av den nuvarande ordningen för behandlingen av budgetens inkomstsida ha de sakkunniga icke övervägt.

Enligt alternativ a) skulle för statsverksamhetens särskilda grenar med det nuvarande jordbruksutskottet i huvudsak parallella fackutskott inrättas, som sålunda icke blott skulle behandla frågor rörande budgetens utgiftssida utan även till respektive områden hörande lagfrågor. Ett genomförande av detta alternativ skulle medföra att den visserligen ingalunda konsekvent genomförda huvudprincipen för utskottsindelningen i den svenska riksdagen, enligt vilken riksdagens olika slag av utskott skola svara mot dess *statsrättsliga* funktioner, helt ersattes av en ordning innebärande att de förekommande ärendenas *materiella* natur bleve normgivande för utskottsin-

delningen. För att trots den splittring av budgetarbetet som vid en sådan utskottsindelning blir ofrånkomlig vinna garantier för enhetlighet och planmässighet i budgetarbetet skulle det enligt de sakkunnigas mening vara nödvändigt att inrätta ett överbudget- eller finansutskott, som också skulle få till uppgift att företräda allmänna finansiella synpunkter under utskottens budgetarbete.

Vissa skäl kunna enligt de sakkunnigas mening tala för en organisation av skisserad art för anslagsfrågornas utskottsbehandling. Det kan förutses, ha de anfört, att dessa ärenden skulle kunna prövas med än större sakkunskap än vad nu är fallet, om de hänskötes till särskilda fackutskott. Sammanförandet av utskottsbehandlingen av alla materiellt likartade frågor, oavsett om de äro lag- eller anslagsfrågor, till samma utskott ha också syntts de sakkunniga kunna medföra avsevärda fördelar. Enligt deras uppfattning äro dock nackdelarna större än fördelarna av en på fackutskott uppdelad behandling av budgetens utgiftssida. En väsentlig förutsättning för att det skisserade systemet skulle kunna fungera på ett tillfredsställande sätt har syntts de sakkunniga vara att det för dess genomförande nödvändiga överbudget- eller finansutskottet å ena sidan fungerade så smidigt att det icke fördröjde riksdagsarbetet, å den andra att det kunde få tillräcklig auktoritet för att hävda de vidare statsfinansiella synpunkter som icke kunde förväntas bli tillgodosedda i fackutskotten. De sakkunniga ha ansett det icke sannolikt att ett överbudget- eller finansutskott framgångsrikt skulle kunna lösa båda dessa uppgifter. Skulle detta utskott kunna hävda sig mot fackutskotten, måste det enligt deras mening gå in på en tämligen långtgående detaljgranskning av fackutskottens förslag till utlåtanden. En sådan granskning skulle leda till en tidsödande dubbelbehandling, som direkt motverkade strävandena att rationalisera riksdagsarbetet. En omorganisation, som ledde till sådant resultat, ha de sakkunniga från de synpunkter de haft att företräda icke kunnat förorda. Skäl ha dessutom funnits tala för att budgetbehandling i särskilda fackutskott icke komme att främja sparsamhet vid anslagsfrågornas utskottsbehandling. I synnerhet har detta ansetts bli fallet, om överbudget- eller finansutskottet med hänsyn till kravet att riksdagsarbetet skall kunna avslutas i rimlig tid eller av annan anledning icke förmådde utöva en effektiv kontroll över fackutskotten. Intresserade specialister, som i stor omfattning torde komma att ingå i fackutskotten, skulle sannolikt visa större frikostighet än ett utskott med statsutskottets sammansättning och traditioner. De erfarenheter som i vårt land gjorts av en uppdelad budgetbehandling ha enligt de sakkunniga icke varit ägnade att helt undanröja dessa farhågor. Härtill komme att ett överbudget- eller finansutskott i princip borde pröva både anslags- och bevillningsfrågor. Då enligt de sakkunnigas mening bevillningsfrågorna borde behandlas i samma ordning som hittills, hade också av denna anledning en uppdelning av budgetarbetet på skisserat sätt tett sig icke lämplig. Vid ett studiebesök som de sakkunniga avlagt hos det norska stortinget, där en på fackutskott uppdelad anslagsprövning tillämpas, hade uppgivits att nackdelarna av en på sådant sätt organiserad budgetbehandling vore betydande.

De skäl som avhållit de sakkunniga från att rekommendera en ytterligare uppdelning av budgetarbetet inom utskott ha synts dem kunna anföras som argument för en ännu mer än hittills till statsutskottet koncentrerad anslagsprövning. I princip skulle sålunda ett återförande till statsutskottet av från dess prövning undantagna anslagsfrågor — i första hand de som beredas av jordbruksutskottet — vara riktigt. Även andra anslagsfrågor, som nu beredas av annat utskott än statsutskottet, pensionsfrågorna och anslagen till riksdagen, dess verk m. m., borde för att en större koncentration i budgetarbetet skall kunna ernås, remitteras till statsutskottet. Enligt de sakkunnigas mening kunde dock icke alltför snäva rationaliseringssynpunkter anläggas beträffande de uppräknade ärendenas utskottsbehandling. De sakkunniga ha därvid erinrat om att jordbruksutskottets inrättande 1909 bl. a. avsett att avlasta statsutskottets redan då betungande arbetsbörda. Denna arbetsbörda hade sedan dess blivit avsevärt ökad. Att återföra jordbruksutskottets anslagsprövande uppgifter till statsutskottet har därför icke synts de sakkunniga vara tillrädligt. Ej heller ha de ansett att bankoutskottet borde fräntagas prövningen av alla de anslagsfrågor det nu behandlar. Utskottets särskilda uppgifter i avseende på riksdagen, dess verk m. m. gjorde det enligt de sakkunnigas mening icke lämpligt att undandraga det prövningen av därmed förbundna anslagsfrågor. Däremot ha principiella eller praktiska hinder ej synts möta att de pensionsfrågor som komme att kvarstå under riksdagens prövning, återfördes från bankoutskottet till statsutskottet, varifrån de borttagits vid den 1909 gjorda omregleringen av de ständiga utskottens kompetensområden.

Till belysning av *kammarledamöternas utskottssysselsättning* ha de sakkunniga låtit sammanställa en tabell över förhållandena vid 1945 års riksdag av följande utseende.

Kammare	Antal ledamöter med ordinarie plats i ständigt utskott	Antal ledamöter med endast suppleantplats i ständigt utskott	Antal ledamöter utan plats i ständigt utskott	Antal ledamöter med plats endast i tillfälligt utskott	Antal ledamöter utan utskotts-placering
FK	67	73	10	0	<sup>1</sup> 10
AK	67	117	46	19	<sup>2</sup> 27

De sakkunniga ha erinrat om att frågan om kammarledamöternas utskottssysselsättning icke är ny samt att flera utvägar anvisats för dess lösning. De olika förslagen härtill ha de sakkunniga funnit kunna hänföras till följande fyra huvudgrupper:

a) Upphävande av kamrarnas paritetiska representation i de ständiga utskotten. Andra kammaren skulle då erhålla en mot dess större ledamotsantal svarande representation i berörda utskott. Kamrarna skulle därige-

<sup>1</sup> Därav 6 statsråd samt talmannen.

<sup>2</sup> Därav 5 statsråd samt talmannen.

nom få lika stora möjligheter att bereda sina ledamöter sysselsättning i ständigt utskott.

b) Utökande av antalet ständiga utskott.

c) Utökande av de ständiga utskottens ledamotsantal.

Enligt alternativ b) och c) skulle ökningen av antalet platser i ständigt utskott bli lika stor för båda kamrarna. De förslag till utskottsväsendets reorganisation som framförts med syfte att bereda främst andrakammarledamöterna ökad utskottssysselsättning hade i flera fall varit att hänföra till två av eller samtliga tre nämnda grupper.

d) Som ytterligare en möjlighet att bemästra sysselsättningsproblemet hade framhållits att det stode kammare fritt att beträffande samtliga utskott utom utrikesutskottet själv bestämma suppleanternas antal.

De sakkunniga ha under erinrande av att tidigare utredningar tagit avstånd därifrån ej funnit alternativ a) möjligt att genomföra. De ha, ehuru de samtidigt framhålla att ett upphävande av den paritetiska utskottsrepresentationen icke nödvändigtvis skulle behöva medföra någon påtaglig rubbning av första kammarens inflytande och därför icke heller måste anses vara oförenligt med vårt riksdagsskicks grundprinciper, icke velat förorda någon ändring i berört hänseende av den nuvarande ordningen.

Om tanken att utöka suppleanternas antal ha de sakkunniga anført, att det vore uppenbart att suppleantskap inte skänkte samma möjligheter att delta i utskottsarbete som ordinarie plats, att värdet av suppleantplats torde minska i den mån antalet suppleanter ökades samt att redan nu möjligheten att genom att utse ett stort antal suppleanter bereda kammarledamöterna sysselsättning i ständigt utskott torde vara väl utnyttjad. Till belägg härför ha de sakkunniga meddelat en tabell avseende förhållandena vid 1947 års riksdag, varav framgår att mot antalet ordinarie ledamöter i de ständiga och tillfälliga utskotten, vilka i vardera kammaren utgjorde 84, svarade i första kammaren 124 och i andra kammaren 145 suppleanter. De ha därför funnit att ej heller detta alternativ utgjorde någon lämplig lösning.

De utvägar för vinnande av en ökad utskottssysselsättning som därefter återstå äro alltså en ökning av antalet ständiga utskott och en höjning av antalet ledamöter i de ständiga utskotten. I båda dessa hänseenden ha de sakkunniga framkommit med förslag.

Frågan om *ökning av de ständiga utskottens antal* har av de sakkunniga berörts i samband med frågan om en jämkning av *arbetsfördelningen mellan utskotten*.

Till belysning av den ojämna arbetsfördelningen mellan utskotten ha de sakkunniga meddelat följande uppgifter om propositioner och motioner remitterade till de ständiga utskotten samt av dessa utskott avgivna utlåtanden och memorial vid 1946 års riksdag.

U t s k o t t	Propositioner		Motioner	Utlåtanden och memorial	
	antal	sid.	antal	antal	sid.
Utrikesutskottet .....	16	425	—	17	133
Konstitutionsutskottet .....	7	316	16	24	171
Statsutskottet .....	197	8 444	299	309	3 027
Bevillningsutskottet .....	33	598	31	58	438
Bankoutskottet .....	28	398	74	76	450
Första lagutskottet .....	43	956	25	63	593
Andra lagutskottet .....	29	815	36	44	497
Jordbruksutskottet .....	41	1 322	101	77	651

Rörande lämpliga jämkningar i arbetsfördelningen ha de sakkunniga anfört följande.

*Konstitutionsutskottet.* Av de ärenden som jämlikt 38 § riksdagsordningen beredas av konstitutionsutskottet böra enligt vår mening frågor rörande lagar och författningar om förvärvande och förlust av medborgarrätt med hänsyn till sin beskaffenhet fräntagas utskottets prövning och i stället beredas av lagutskott.

*Statsutskottet* är, såsom framgår av den föregående uppställningen, riksdagens mest arbetstyngda utskott. Med hänsyn till önskvärdheten att icke mer än nu splittra budgetbehandlingen äro vi icke benägna att rekommendera någon betydande avlastning av utskottets arbetsbörda genom att undandra det prövning av några av de ärenden som det nu behandlar. Såsom vi redan framhållit, anse vi i stället att utskottet om möjligt skall få handlägga också sådana anslagsärenden som nu gå till annat utskott. Dock ha vi ansett oss böra rekommendera ett mindre avsteg från denna princip. Sådana folkhushållningsfrågor som äro av utpräglad jordbruksnatur böra nämligen enligt vår mening prövas av jordbruksutskottet. Till denna fråga återkomma vi i det följande. Den lättnad i statsutskottets arbetsbörda som genom en sådan reform kan ernås kommer emellertid att mer än uppvägas, om de under pensionsstaten fallande ärenden, som nu prövas av bankoutskottet, i enlighet med vårt redan nämnda förslag överföras till statsutskottet. Den avlastning av utskottets arbetsbörda som vi anse önskvärd måste komma till stånd på annat sätt än genom en minskning av utskottets arbetsmaterial. Vi föreslå därför att utskottet beredes möjlighet att organisera sitt arbete på fem avdelningar i stället för, som nu sker, på fyra. Till den femte avdelningen kunde lämpligen utöver de från bankoutskottet överförda pensionsärendena också behandlingen av de principiella eller för flera huvudtitlar gemensamma lönefrågorna förläggas. Uppdelningen av utskottets arbetsmaterial på dess olika avdelningar faller emellertid under dess eget avgörande. Till frågan om utskottets storlek och organisation återkomma vi i samband med vår behandling av frågan om utskottens medlemsantal.

*Bankoutskottet* kommer vid bifall till vårt förslag att pensionsstaten skall remitteras till statsutskottet att få vidkännas en minskning av sin arbetsbörda. Vid 1946 års riksdag rörde inte mindre än 16 av 28 till utskottet remitterade propositioner pensionsärenden. Av de 74 motioner (likalydande motioner äro räknade som *en*) som hänvisades till utskottet avsågo blott tre andra ärenden än pensionsfrågor. 32 av utskottets 76 utlåtanden och

memorial gällde pensionsärenden. Därest bankoutskottet befrias från dessa frågor, skulle det i högre grad än hittills kunna bli ett utpräglat bank- och valutautskott. Hänsyn skulle också i större utsträckning än hittills kunna tagas till sakkunskap i bank- och valutafrågor vid rekryteringen av utskottets ledamöter. Utskottets experter beträffande pensionsfrågor skulle å andra sidan sannolikt kunna bli till nytta i statsutskottet, där de också finge deltaga i behandlingen av de med pensionsärendena delvis likartade lönefrågorna. Om utskottet befrias från pensionsstaten och därmed sammanhängande frågor, synes oss lämpligen också pensionslagstiftningsfrågorna böra överflyttas från utskottet. Dessa ärenden skulle i stället beredas av lagutskott (nuv. andra lagutskottet).

Därest sådana frågor om det ekonomiska livets eller enskilda näringsgrenars organisation och förhållanden vilka ej äro av beskaffenhet att böra behandlas av annat utskott hänskötes till bankoutskottet, skulle detta kunna få ersättning för förlusten av pensionsärenden. Vi anse det vara till fördel, om sådana ärenden som exempelvis de vid de senaste riksdagarna uppkomna socialiseringsfrågorna kunde prövas av utskott, vars medlemmar representera större parlamentarisk erfarenhet än de tillfälliga utskottens ledamöter. Sådana frågor böra enligt vår mening remitteras till bankoutskottet. Detsamma gäller också om de lagstiftningsfrågor som äro av speciellt valutapolitisk natur, t. ex. ärenden avseende priskontroll och begränsning av bolagsvinster, liksom näringslagstiftningsfrågor av mera principiell natur, exempelvis rörande näringsfriheten.

Vi hålla för sannolikt att bankoutskottet, även om nämnda frågor läggas under dess beredning, icke kommer att i högre grad belastas med arbetsmaterial. Förmodligen kommer det att än mer än tidigare bli ett av riksdagens mindre arbetstyngda utskott. Vi anse emellertid detta medföra påtagliga fördelar. De frågor som utskottet enligt vårt förslag skulle få att behandla äro nämligen av stor principiell vikt, och det är därför angeläget att dess ledamöter rekryteras bland sådana medlemmar som besitta särskild erfarenhet beträffande näringslivets problem. Ofta ha dessa riksdagsledamöter svårt att finna tid att deltaga i utskott, vilka tyngas av ärenden som äro tidsödande utan att höra till de stora politiska frågorna.

*Jordbruksutskottet.* Av lagfrågorna böra de som nu beredas av jordbruksutskottet återföras till lagutskott. Vid val av ledamöter till jordbruksutskottet har hänsyn hittills i främsta rummet tagits till utskottets anslagsprövande och jordbrukspolitiska uppgifter, vilka dominera dess arbete. Det har därför icke haft samma förutsättningar att ge de lagärenden som enligt gällande ordning remitteras till utskottet samma tekniskt sakkunniga granskning som lagutskott. Jordbruksutskottets arbetsbörda skulle genom lagfrågornas överförande till lagutskott minskas. Utskottets budgetfrågor utgöra emellertid huvuddelen av dess arbetsbörda, varför det vid ett genomförande av vårt förslag på denna punkt icke behöver riskera att bli utan tillräckligt arbetsmaterial. Vid 1946 års riksdag remitterades sammanlagt 41 propositioner om sammanlagt 1 322 sidor till utskottet. Av dessa rörde 35 propositioner om 1 161 sidor ärenden av budgetnatur. 82 av de 101 till utskottet remitterade motionerna voro att hänföra till samma kategori. Vidare kan nämnas att 53 utlåtanden om sammanlagt 515 sidor av ett totalt antal utlåtanden av 77 (om 651 sidor) rörde budgetfrågor. — Beträffande jordbruksutskottet vilja vi slutligen, som redan antytts, ifrågasätta om icke detta utskott utöver nionde huvudtiteln och därmed sammanhängande frågor med fördel också kunde bereda sådana anslagsfrågor rörande folkhushållningen som huvudsakligen äro av jordbruksnatur. I förekommande gränsfall kunde ärendena gå till sammansatt stats- och jord-



bruksutskott. Medan borttagandet av lagfrågorna från utskottets kompetensområde kräver att 43 § 2 mom. riksdagsordningen utgår, bör överförandet av de nämnda folkhushållningsfrågorna enligt vår mening kunna ske utan ändring av 1 mom. i samma paragraf. Det ankommer på utskottet att avgöra, om det vid ett genomförande av vårt förslag beträffande dess kompetens blir nödvändigt att också i fortsättningen uppdelat arbetet på två avdelningar.

*Bevillningsutskottet.* Vi ha också behandlat frågan huruvida förslag beträffande sådana lagar och författningar rörande alkoholhaltiga varor som avses i 40 § 2 mom. riksdagsordningen (främst restriktionslagstiftningen) och som nu beredas av bevillningsutskottet skulle kunna hänskjutas till lagutskott. Då dessa frågor böra betraktas snarare som sociala än som med bevillningsfrågor sammanhörande, vilja vi förorda att de beredas i samma ordning som övrig sociallagstiftning. I vissa fall torde sammansatt bevillnings- och lagutskott böra bereda frågor av denna art. Någon större betydelse för bevillningsutskottets försörjning med arbetsmaterial skulle förslusten av dessa ärenden icke få. Antalet frågor av här åsyftad art rörande alkoholhaltiga varor är i regel lågt. Det utgjorde vid 1946 års riksdag endast två.

*Lagutskotten.* Den föreslagna omgrupperingen av lagärendena kommer, om den genomföres, att avsevärt öka lagutskottens arbetsbörda. Enligt vår uppfattning bör därför lagutskottens antal ökas till tre. Därigenom skulle två väsentliga vinster kunna göras. Förutom att ännu ett lagutskott skulle utgöra ett värdefullt bidrag till lösningen av andra kammarens sýselsättningsproblem, skulle det möjliggöra en ändamålsenligare fördelning av de ärenden som remitteras till lagutskott. Inrättas i enlighet med vårt förslag ett tredje lagutskott, böra ärendena i huvudsak fördelas på följande sätt mellan utskotten. Till första lagutskottet skulle remitteras frågor rörande civil-, straff-, process- och kyrkolag, till andra lagutskottet arbets- och sociallagstiftningsfrågor och till tredje lagutskottet i första hand frågor rörande fastighetsbildning, expropriation, skog, vatten, vägar, jakt, fiske och gruvor. Övriga frågor finge efter graden av samhörighet med dessa huvudgrupper och under hänsynstagande till de olika lagutskottens arbetsbörda fördelas mellan dessa utskott.

Inrättas ett tredje lagutskott, bör enligt de sakkunniga den nuvarande bestämmelsen i 42 § 3 mom. riksdagsordningen att lagutskotten skola å *gemensamma* sammanträden sig emellan fördela de till dem hörande ärendena ersättas med en föreskrift i riksdagsstadgan att fördelningen skall ske vid gemensamt sammanträde mellan ordföranden, vice ordföranden samt två för hela riksdagen utsedda ledamöter från varje utskott.

I fråga om *de ständiga utskottens medlemsantal* föreslå de sakkunniga i första hand en ökning av statsutskottet från 24 till 40 ledamöter. De ha därvid erinrat om att förslag tidigare framförts om utökning antingen så att avdelningarnas antal skulle kunna höjas från fyra till fem eller så att antalet medlemmar på varje avdelning skulle kunna ökas från sex till åtta. Som redan nämnts föreslå de sakkunniga att avdelningarnas antal skall utökas till fem. De ha emellertid ansett även det senare önskemålet vara beaktansvärt. Nuvarande medlemsantal möjliggör enligt deras mening icke den allsidiga representation för partierna som är önskvärd med hänsyn till den avgörande betydelse avdelningsarbetet måste få inom utskottet.

De på ordinarie avdelningsplats orepresenterade partierna kunde visserligen genom suppleanter i regel erhålla en viss representation i avdelningarna, men denna måste med nödvändighet i stort sett inskränkas till »observatörskap». Det föreslås därför att avdelningarnas medlemsantal ökas från sex till åtta. Med hänsyn till förslaget att statsutskottet skall fördelas på fem avdelningar skulle därför dess medlemsantal bli  $5 \times 8 = 40$ . Till de anförda skälen för den föreslagna utvidgningen av statsutskottet kommer enligt de sakkunniga att denna skulle vara av stor betydelse för att öka andrakammarledamöternas möjligheter till sysselsättning i ständigt utskott.

Även för bankoutskottet, lagutskotten och jordbruksutskottet föreslå de sakkunniga en höjning av ledamotsantalet, nämligen från nuvarande 16 till 20. Samma antal ledamöter föreslås det nya tredje lagutskottet skola få. De sakkunniga ha anført, att det enligt deras mening vore av underordnad betydelse om medlemsantalet i banko- och jordbruksutskotten bibehölls oförändrat eller ökades. För lagutskottens del skulle däremot en ökning medföra att utskottens sammansättning bättre kunde anpassas efter de mångskiftande ärenden som utskotten hade att bereda. Ur sysselsättningssynpunkt ha de sakkunniga ansett det angeläget att samtliga uppräknade utskott göras större.

De sakkunniga ha ansett sig böra bemöta vissa befarade invändningar mot den skisserade utbyggnaden av de ständiga utskotten, nämligen att en ökning av antalet ständiga utskott måste medföra svårigheter för första kammaren att besätta de utskottsplatser som tillkomme kammaren (en sysselsättningssvårighet som sålunda vore motsatt den som för närvarande råder i andra kammaren), att en ökning av utskottens storlek skulle tynga deras arbete samt att inom riksdagshuset till buds stående lokaler icke räckte till för att bereda utrymme för flera och större utskott. Härom ha de sakkunniga anført.

Vi anse emellertid icke de nämnda invändningarna vara av väsentlig betydelse. Utökas antalet utskottsplatser på det sätt som föreslagits, måste visserligen ett antal förstakammarledamöter förena ordinarie plats i ett ständigt utskott med suppleantskap i ett annat eller samtidigt vara suppleant i två ständiga utskott. Sådan förening av utskottsplatser förekommer dock redan nu i viss omfattning. Då första kammaren för närvarande i samtliga utskott utom utrikesutskottet tillsätter fler suppleanter än ordinarie ledamöter, finnes uppenbarligen en reserv att tillgripa för att täcka behovet av ledamöter till de nya ordinarie platserna. Det bör i detta sammanhang också framhållas att den relativt sett större utskottssysselsättningen i första kammaren i flera fall kommer att ge dess ledamöter möjlighet att i mer än ett ständigt utskott delta i behandlingen av ärenden, vilka deras intresse och sakkunskap ge dem särskilda förutsättningar att bedöma.

Vi ha också dryftat frågan, huruvida ett större ledamotsantal skulle tynga utskottens arbete och ha därvid kommit till resultatet att större svårigheter i berörda hänseende knappast behöva befaras. En utökning av 16-manna-utskotten till att omfatta 20 ordinarie medlemmar synes oss ur denna synpunkt vara utan större betydelse. Huruvida en utökning av statsutskottet från 24 till 40 medlemmar kommer att göra utskottets plenarförhandlingar tyngre torde endast erfarenheten kunna utvisa. Vi tro emellertid icke att så behöver bli fallet och äro angelägna att framhålla att de påtalade förde-

larna dels för statsutskottets eget arbete av att avdelningarnas antal och medlemsantalet inom varje avdelning ökas, dels av att ökade möjligheter beredas till plats inom riksdagens ur vissa synpunkter viktigaste utskott, torde mer än uppväga de nackdelar som eventuellt kunna vara förknippade med utskottets utökade medlemsantal.

Vad slutligen lokalfrågan beträffar anföra de sakkunniga, att de vid en undersökning funnit att denna med ett rationellt utnyttjande av de inom riksdagshuset befintliga lokalerna icke vore omöjlig att lösa. För denna fråga ha de sakkunniga närmare redogjort i en särskild vid betänkandet fogad bilaga.

Förslaget beträffande de ständiga utskottens organisation och arbetsuppgifter har föranlett tre reservationer.

Herr *Hallén* har reserverat sig till förmån för inrättande av fackutskott. Han har därvid anfört.

Jag kan icke dela majoritetens uppfattning, att den omständigheten, att fackkunskapen blir mer rikligt tillgodosedd inom ett utskott, måste leda till att detta utskotts ämnesområde skulle otillbörligt favoriseras. Det är Kungl. Maj:t som i alltmer växande grad anger de huvudsakliga linjerna för huvudtitlarnas utgiftsposter genom statsverkspropositionen, och där tidigare enskilda motionärer framfört anslagskrav, som hotat att förrycka de beräknade proportionerna mellan olika anslagsposter, har detta alltid avvisats icke blott av statsutskottet, utan även av respektive avdelning. Ej heller har man sett exempel på, att andra anslagsbeviljande utskott, såsom jordbruks- och bankoutskotten, försökt lansera en anslagspolitik, som brustit i ansvar för andra anslagsbehov genom att söka för sina speciella arbetsområden försäkra sig om oskäligt stegrad belopp. Även för dessa utskott verkar statsverkspropositionen uppenbart normgivande.

Däremot delar jag majoritetens uppfattning att ett överbudgetutskott skulle verka tidsödande och omständligt för riksdagsbehandlingen. Det bleve en dubbelbehandling där utskottets eventuella erinringar mot fackutskottets förslag näppeligen skulle resultera i ändrade beslut, utan riksdagen skulle säkerligen tillmäta fackutskottet större vitsord. Så uppges också förhållandena ha utvecklats sig i Norge, där Stortinget i regel följer fackutskottets förslag i anslagsfrågor.

Jag anser emellertid, att ett dylikt överbudgetutskott icke nödvändigtvis behöver tillskapas som en kontrollant över fackutskotten. Visserligen har riksdagen två gånger, 1939 och 1946, begärt en utredning i syfte att vinna större ändamålsenlighet, planmässighet och enhetlighet i budgetbehandlingen, men Kungl. Maj:ts bristande intresse för att igångsätta en dylik utredning tyder på att Kungl. Maj:t icke funnit, att budgetbehandlingen genom olika utskott förryckt den i budgeten angivna avvägningen mellan utgifter och inkomster eller mellan de olika utgifterna inbördes.

Majoriteten föreslår, att de under bankoutskottet hörande pensionsärendena skola överföras till statsutskottet, ett förslag, som också jag biträtt. Men då majoriteten tagit detta första steg på vägen mot en enhetlig budgetbehandling, borde den ju i så fall även ha tagit nästa steg och lagt jordbrukets anslagsfrågor under statsutskottet, men från detta avstår majoriteten. Den föreslår vidare att statsutskottet skall utökas till ett 40-manna-utskott, arbetande på fem avdelningar. Utskottet skulle därigenom erhålla en särställning, som hittills ej förekommit i riksdagen, och på ett oskäligt sätt befästa utskottsväldet icke genom ökad saktighet utan enbart genom sin numerär. Ty utskottets ledamöter representera i regeln sakkunskap blott

inom ett visst område. De som behandla exempelvis militäranslagen äro vanligtvis icke samtidigt experter på undervisningsfrågor och vice versa. Att de som behärska lönerregleringsproblemen även skola som sakkunniga yttra sig i skolfrågor, måste te sig oegentligt. Ju större statsutskottet göres, desto orimligare ter det sig att den ståndpunkt, som en av utskottets avdelningar intager, skall erhålla en så kvantitativ förstärkning som sker, då utskottet in pleno behandlar avdelningens förslag. Jag anser därför, att statsutskottet bör uppdelas på fem självständiga fackutskott. Mellan dessa utskott skulle ärendena i huvudsak uppdelas i följande fem huvudgrupper: Skol- eller undervisningsfrågor, försvarsfrågor, löne- och pensionsfrågor, kommunikations- eller trafikfrågor samt hälsovårds- och socialvårdsfrågor. Till det utskott som finge att handlägga de sistnämnda frågorna skulle också första, andra och tredje huvudtiteln remitteras. I övrigt finge ärendena fördelas efter graden av samhörighet med de fem uppräknade huvudgrupperna och under hänsynstagande till de olika fackutskottens arbetsböda. Den närmare utformningen av de olika fackutskottens kompetensområden föreslår jag att Kungl. Maj:t själv må angiva.

Herr Nilsson har avstyrkt den ifrågasatta överflyttningen av förslag beträffande sådana lagar och författningar rörande alkoholhaltiga varor, som avses i 40 § 2 mom. riksdagsordningen, från bevillningsutskottet till lagutskott och har till stöd därför anfört.

Det må vara riktigt att det här rör sig om sociala frågor. Spörsmålet om i vilken grad dessa varor skola vara föremål för beskattning är emellertid ett bevillningsspörsmål och måste som sådant handläggas av bevillningsutskottet, vilket även enligt betänkandet avses. Under sådana förhållanden synes det mig icke vara ägnat att främja dessa frågors sakliga behandling om de uppdelas på två utskott. Inom bevillningsutskottet har man numera en aktningvärd sakkunskap samlad rörande dessa frågor. Jag anser inte att det föreligger tillräckliga skäl att nu avkoppla denna sakkunskap, särskilt som antalet dylika frågor är mycket ringa och bevillningsutskottet veterligen icke är särskilt överbelastat med arbete.

Slutligen har herr Nilsson med instämmande av herr Senander velat för åstadkommande av en bättre arbetsfördelning riksdagens ledamöter emellan upphäva den lika representationen för båda kamrarna i de gemensamma utskotten. Därvid har anförts att jämställdheten kamrarna emellan ju ytterst komme till uttryck vid kamrarnas behandling av föreliggande ärenden och att vid denna behandling första kammarens ställning och inflytande icke på något sätt påverkades av hur det utskott som förberett ärendet varit sammansatt. I utskotten förekomme knappast konflikter mellan de båda kammarhalvorna. Följdes vid utskottsbesluten några särskilda linjer, så vore det partilinjer och icke »kammarlinjer» som komme i fråga. Rörande frågan hur utskottsplatserna borde fördelas kamrarna emellan borde utredning verkställas.

De sakkunniga ha i fråga om de tillfälliga utskotten erinrat att dessa alltsedan sin tillkomst varit utsatta för stark kritik och att vid upprepade tillfällen förslag väckts att avskaffa denna utskottstyp. Debatten har av de sakkunniga sammanfattats på följande sätt. Redan tidigt hade framhållits att utskotten icke kommit att fylla det avsedda syftet att få till

stånd lämpliga utredningsorgan som kunde avpassas efter föreliggande frågor. Önskemål hade därför uttalats att de skulle ersättas av ett för båda kamrarna gemensamt permanent utskott. För utskottens bibehållande hade anförts att riksdagens ledamöter vunnit allt mera vana och erfarenhet vid deras begagnande och att utskotten utgjorde en värdefull skola för yngre riksdagsmän, som ej vunnit inträde i ständigt utskott. Häremot hade inväntats att värdet i detta hänseende minskats, sedan utskotten från 1912 erhållit rätt att utse sekreterare. Kritiken mot utskotten hade vidare anmärkt att allvarliga olägenheter vållades av den dubbla utskottsbehandling som i allt större omfattning kom till stånd, därför att många av de motioner som fölle under tillfälligt utskotts behandling väcktes såsom likalydande i båda kamrarna, samt att det omfattande remissförfarande som tillämpades i utskotten ur synpunkten av riksdagsarbetets rationella organisation borde inskränkas. De sakkunniga ha sagt sig finna mycket i den framkomna kritiken vara berättigat.

De tillfälliga utskottens arbetsbörd under 1938, 1944 och 1947 framgår av följande av de sakkunniga uppgjorda tabell.

Å r	Första kammarrens tillfälliga utskott nr		Andra kammarrens tillfälliga utskott nr				
	1	2	1	2	3	4	5
<b>1938<sup>1</sup></b>							
Antal behandlade motioner .....	14	12	11	8	8	8	7
Därav remitterade.....	11	12	10	6	8	5	6
Antal remisser .....	51	40	56	25	33	37	9
Remissmax. för en motion.....	12	11	12	5	6	17	11
<b>1944 (vårsessionen)</b>							
Antal behandlade motioner .....	9	7	10	10	10	—	—
Därav remitterade.....	9	7	10	10	10	—	—
Antal remisser .....	53	47	38	71	80	—	—
Remissmax. för en motion.....	15	15	7	13	18	—	—
<b>1947</b>							
Antal behandlade motioner .....	12	13	12	12	12	—	—
Därav remitterade.....	7	11	8	8	12	—	—
Antal remisser .....	26	88	38	67	90	—	—
Remissmax. för en motion.....	7	14	8	12	15	—	—

De sakkunniga påpeka, att av tabellen framgår att det senast av 1943 års utredning kritiserade remissväsendet icke undergått någon påtaglig minskning. Enligt deras uppfattning vållar remissväsendet ej sällan mera besvär än som kan anses motiverat med hänsyn till de tillfälliga utskottens syfte.

<sup>1</sup> Av kamrarna vid 1938 års riksdag tillsatta enskilda utskott äro ej medräknade.

De säga sig emellertid förutsätta att många motioner, som hittills beretts av tillfälligt utskott, däribland flera av de mest remisskrävande, komma att behandlas av ständigt utskott, därest den kompetensfördelning de föreslagit beträffande de ständiga utskotten genomföres. Flera mera betydande motioner av det slag som nu hänskjutas till tillfälligt utskott komme i så fall att beredas av bankoutskottet. Under sådana förhållanden borde antalet tillfälliga utskott kunna reduceras. De sakkunniga föreslå i anslutning till det sagda, att vardera kammaren skall tillsätta endast ett sådant utskott. Med hänsyn både till den arbetsbelastning som kan beräknas falla på dessa utskott och till kamrarnas medlemsantal ha de sakkunniga ansett att första kammarens utskott bör bestå av 12 ledamöter och andra kammarens av 20. Eftersom utskottens benämning kommit att strida mot deras karaktär och faktiska uppgifter, föreslå de sakkunniga att benämningen ändras till *allmänna beredningsutskott*.

De sakkunniga ha vidare anfört.

Om den föreslagna omorganisationen av de nuvarande tillfälliga utskotten genomföres, synes det oss angeläget att utskotten mer än hittills rekryteras också bland kammarledamöter med betydande erfarenhet av riksdagsarbetet. Därest de allmänna beredningsutskotten mer än de tillfälliga utskotten finge tillgodogöra sig den politiska kunnsighet som finns representerad i kamrarna, skulle de bli av större värde både som en skola för yngre riksdagsmän och som beredningsorgan. Särskilt vilja vi understryka vikten av att riksdagsledamöter med tillräcklig riksdagserfarenhet sättas på ordförandeposterna.

Utskottstypen *enskilda utskott* föreslås skola grundlagsfästas.

De sakkunniga ha vidare berört frågan om motionärers närvaro i utskott. Härom ha de anfört.

Vi ha under våra överläggningar även diskuterat frågan huruvida utskottsarbetet skulle kunna främjas, därest det uttryckligen föreskrevs att motionär hade rätt eller rent av skyldighet att på kallelse närvara i utskott, då detta behandlar hans motion. Vi anse att det kunde vara till nytta för utskottets arbete, om det på angivet sätt direkt från motionären kunde inhämta kompletterande upplysningar rörande motionen och dess syfte. Även för motionären borde en sådan kontakt med utskottet vara av ett visst värde. Det synes oss emellertid redan nu icke föreligga något hinder för utskottet att då det önskar upplysningar om en motion anmoda motionären eller motionärerna att infinna sig i utskottet. Under sådana förhållanden anse vi det icke nödvändigt att införa någon särskild bestämmelse om rätt eller skyldighet för motionär att närvara i utskott, då hans motion prövas. Praxis synes oss lämpligen böra få utveckla sig fritt utan särskilda bestämmelser. Vi vilja emellertid framhålla att redan nu förefintlig möjlighet i större utsträckning än hittills torde böra utnyttjas.

#### Departementschefen.

De reformförslag som de sakkunniga framlagt i förevarande avsnitt av betänkandet äro av sinsemellan väsentligen olika art och betydelse. Somliga av dem kräva för sitt genomförande grundlagsändringar. I fråga om andra förslag avses däremot att den erforderliga regleringen skall ske an-

tingen i en särskild riksdagsstadga, som föreslagits skola antas av riksdagen ensam, eller i kamrarnas ordningsstadgor. Det synes ej erforderligt att Kungl. Maj:t ingår på ett närmare bedömande av sistnämnda förslag i den mån dessa endast avse helt interna angelägenheter för riksdagen.

Bland de förslag, vilka icke kräva grundlagsändring, märkas det om ändrade sammanträdestider i kamrar och utskott och om införande av en normalarbetsvecka för riksdagen. Den föreslagna normalarbetsveckan bygger på den praxis som så småningom kommit att råda inom riksdagen, nämligen att ej alls anlita måndagarna och endast undantagsvis lördagarna som arbetsdagar. Arbetsveckan inskränkes således i huvudsak till fyra veckodagar. Om förslagets närmare utformning i denna del ber jag att få hänvisa till redogörelsen för de sakkunnigas betänkande.

Vad de sakkunniga föreslagit beträffande riksdagsarbetets ledning synes ändamålsenligt och torde böra genomföras. Endast delvis kräva förslagen grundlagsändringar. Så är fallet beträffande grundlagsfästandet — i 50 § riksdagsordningen — av talmanskonferensinstitutionen samt intagandet i nämnda lagrum av stadgandet i de reglementariska föreskrifterna att talmännen skola tillse att nödig skyndsamhet och största möjliga planmässighet iakttas vid riksdagsarbetets bedrivande. Bestämmelserna om talmanskonferensens arbete — månatliga sammanträden, protokoll m. m. — torde såsom föreslagits böra intas i riksdagsstadgan. Det av de sakkunniga rekommenderade samrådet mellan talmanskonferensen och ledamöter av statsrådet — statsministern, det enligt 46 § riksdagsordningen utsedda statsrådet samt eventuellt andra statsrådsledamöter — ha av de sakkunniga ansetts kunna utvecklas smidigast och effektivast genom en praxis som är obunden av uttryckliga föreskrifter. Till denna åsikt vill jag ansluta mig.

I fråga om arbetet i kamrarna innebär förslaget såvitt angår sättet för val av utskott m. m. i huvudsak allenast ett lagfästande av rådande praxis beträffande val med gemensam lista. Jämväl förslaget att val, som förrättas av riksdagens utskott, nämnder och valmän, skola kunna förrättas med acklamation ansluter sig väsentligen till praxis. Därjämte föreslås införande av proportionell valmetod vid alla val som skola förrättas av kammare, dock ej vid utseende av kammares valda ledamöter i talmanskonferensen. Mot de sakkunnigas förslag i dessa delar, vilket föranleder ändring av och tillägg till 75 § riksdagsordningen, torde icke vara något att erinra. Detsamma är förhållandet beträffande förslaget att från stadgan om val av talmän och vice talmän i riksdagens kamrar till 33 § riksdagsordningen överföra föreskriften om absolut majoritet vid sådant val.

Vad beträffar sättet för avlämnande av propositioner och motioner gäller nu enligt 54 § riksdagsordningen, att Konungens skrivelser och propositioner med visst undantag skola tillställas kamrarna genom en statsråds ledamot. Avlämnandet måste äga rum vid plenum. Förfarandet underlättas visserligen därigenom att talmannen, om så erfordras, kan bryta pågående debatt för att giva vederbörande statsråd tillfälle att verkställa avlämnand-

det men innebär ändock åtskillig omgång. De sakkunniga ha nu föreslagit den förenklingen att proposition skall kunna avlämnas direkt till talmannen, utan debattavbrott. Enligt min mening bör emellertid propositionsavlämnandet ytterligare förenklas. Att märka är nämligen att avlämnandet av en proposition till riksdagen — på samma sätt som avlämnandet av en riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t — uteslutande är en formell expeditionssåtgärd. Denna synes icke behöva verkställas av ett statsråd utan kan lika väl verkställas av någon tjänsteman inom Kungl. Maj:ts kansli och propositionen torde icke nödvändigt behöva överräckas till talmannen personligen utan synes kunna inlämnas till riksdagens kansli. Hänsyn bör därvid givetvis tagas till att en proposition icke kan anses avlämnad förrän den anmälts i kamrarna av talmännen.

Vad nu föreslagits förutsätter den ändringen i 54 § första stycket riksdagsordningen, att föreskriften att avlämnande av proposition skall ske genom en statsrådets ledamot utgår. Genom en dylik ändring bortfaller också behovet i samma lagrum av en särskild hänvisning till 34 § riksdagsordningen rörande sättet för statsverkspropositionens avlämnande.

Beträffande sättet för avlämnande av motioner synes en motsvarande rationalisering kunna genomföras. Enligt 55 § riksdagsordningen gäller att motion skall skriftligen avlämnas till protokollet. Detta innebär att motion skall väckas vid kammарplenum. Motionären, som måste vara personligen närvarande i kammaren, har att muntligen anmäla att han har en motion att framställa, varvid han skall avlämna motionen skriftligen avfattad. Har motionären förfall, kan han ej låta motionen framföras av någon annan ledamot, såvida ej denne biträder motionen. I sådant fall kommer emellertid den som frambär motionen i kammaren att betraktas som motionär. De sakkunnigas förslag innebär att motion skall kunna avlämnas till talmannen. Emellertid synes liksom i fråga om proposition böra genomföras den ytterligare förenklingen att motion skall få inlämnas till kammarens kansli. Den bör givetvis då inlämnas inom sådan tid, att den kan anmälas vid det plenum, då den enligt huvudregeln sist kan väckas.

De föreslagna ändringarna i fråga om sättet för motions avlämnande kräva ändring i och tillägg till 55 § riksdagsordningen.

De sakkunniga föreslå i fråga om *k a m m a r d e b a t t e n* dels en viss begränsning av yttrandefriheten, bestående i införandet av en möjlighet att tidsbegränsa anföranden, dels ock en utvidgning av replikrätten.

Vad angår *tidsbegränsningen av anföranden* ha de sakkunniga anfört, att enligt deras mening icke existerar något större behov av ingripande debattrestriktioner i den svenska riksdagen, eftersom anföranden i obstruktionssyfte praktiskt taget aldrig förekomma och yttrandena i regel ej äro särskilt långa. De skäl som anförts för förslaget äro att genom en begränsning av anförandenas längd — det förutsattes att begränsningen skall tillgripas först under det senare skedet av långt utdragna debatter — debatterna skulle kunna göras kortare, mera sakligt koncentrerade och livfullare. Jag



vill icke förneka att vissa fördelar i nämnda hänseenden skulle vara att vinna genom den föreslagna möjligheten till tidsbegränsning. Med hänsyn till den synnerliga angelägenheten av att yttrandefriheten i riksdagen icke i oträngt mål beskäres och då, såsom de sakkunniga också vitsordat, några mera väsentliga olägenheter icke äro förbundna med den nu rådande ordningen, har jag icke ansett mig böra biträda detta förslag.

Förslaget om en viss *utvidgning av replikrätten* avser såvitt grundlag därav beröres införande av replikrätt jämväl för annan ledamot än sådan, som tidigare yttrat sig i debatten, under förutsättning dock att han utsatts för angrepp. Vissa skäl kunna obestriddligen anföras till stöd för en sådan utvidgning. Den synes emellertid även medföra risker för att kammardebatten kan bli snedvriden. Man kan nämligen befara att efter ett anförande av mera kritisk inriktning ordet kan komma att för kort genmäle begäras av ett mycket stort antal ledamöter, vilka anse sig ha blivit utsatta för angrepp från talarens sida, samt att debatten ledes bort från sitt egentliga ämne. Tidigare anmälda talare kunna kanske erhålla ordet först efter lång väntetid. Med hänsyn härtill anser jag mig icke kunna tillstyrka förevarande förslag.

Vad de sakkunniga i övrigt föreslagit rörande replikrätten är ej av beskaffenhet att behöva föranleda lagändring. Mot förslaget att borttaga förtursrätten för statsråd, som begär ordet samtidigt med en ledamot vilken vill ge en kort replik, synes ej vara något att erinra. Likaledes synes det lämpligt med en bestämmelse som möjliggör för talmannen att medge replikberättigad längre tid för genmäle än de lagstadgade tre minuterna, dock högst tio minuter. Nu berörda föreskrifter ha av de sakkunniga upptagits i deras utkast till ändringar i kamrarnas ordningsstadgor.

De sakkunnigas förslag beträffande *interpellationer och enkla frågor* erfordrar endast på två punkter ändringar i grundlag. För att *begränsa debatt i samband med enkel frågas besvarande* föreslås införande av en bestämmelse i kamrarnas ordningsstadgor av innehåll att vid besvarande av enkel fråga endast den ledamot som framställt spørsmålet och det statsråd som lämnar svaret må delta i överläggningen såvida icke kammaren på förslag av talmannen eller annan ledamot annat beslutar. Häremot synes ej vara något att erinra liksom ej heller mot den föreslagna bestämmelsen att sådant beslut skall fattas utan föregående överläggning. Eftersom de föreslagna bestämmelserna innebära en inskränkning i den i 52 § riksdagsordningen stadgade yttrandefriheten erfordra de grundlagsstöd. Det förslag till tillägg till sistnämnda lagrum som i sådant syfte framlagts av de sakkunniga synes lämpligt utformat.

Genom tillägg till 52 § riksdagsordningen bör jämväl i enlighet med de sakkunnigas förslag givas grundlagsstöd åt gällande föreskrift i kamrarnas ordningsstadgor om förbud mot debatt i samband med *interpellations framställande*.

Vad de sakkunniga föreslagit beträffande uppläsning av *motivering till*

*interpellation, interpellationssvars avgivande och interpellationsdebatt* kräver allenast ändring i kamrarnas ordningsstadgor. Förslagets främsta nyhet är att långa interpellationssvar ej skola föredras i sin helhet och att interpellationssvar omedelbart före avgivandet bör i tryckt skick utdelas i kamrarna. Jag anser emellertid att det icke bör vara obligatoriskt för statsråd att vid svars avgivande förfara enligt de föreslagna nya metoderna utan att han bör äga valrätt mellan dessa och att som hittills fullständigt uppläsa svaret. För sistnämnda fall bör det ej heller åligga honom att i förväg avlämna svaret för tryckning. Bestämmelserna böra avfattas så att denna ståndpunkt klart kommer till uttryck.

De sakkunnigas förslag i fråga om *ordläggning av utskottsutlåtan*, vilket kräver ändring i 59 § riksdagsordningen samt i kamrarnas ordningsstadgor, synes välgrundat och torde böra genomföras.

Frågan om *samtidig eller successiv behandling i kamrarna av utskottsutlåtan*, vilken icke mera ingående behandlats av de sakkunniga, torde icke böra nu upptagas till prövning.

De *spörsmål* som de sakkunniga behandlat under rubriken *de ständiga utskotten* tillhöra de mest betydelsefulla i betänkandet. Med hänsyn till utskottens centrala ställning inom riksdagen blir riksdagsarbetet som helhet väsentligen beroende av hur utskottsarbetet är organiserat. Som framgår av redogörelsen för betänkandets innehåll ha de sakkunniga upptagit ej endast frågan om ett lämpligare organiserande av utskottsarbetet utan även frågan hur en ökad utskottssysselsättning för andra kammarens ledamöter skall kunna ernås. Dessa spörsmål äga givetvis nära samband. Genom den lösning av frågan om utskottens sammansättning som de sakkunniga förordat för att finna en lämplig arbetsorganisation — en utökning av antalet utskott och en förstärkning av ledamotsantalet i flertalet utskott — ha de sakkunniga också vunnit den eftersträfvade ökade utskottssysselsättningen.

Vad de sakkunniga föreslå i fråga om utskottsorganisationen utgör endast detaljusteringar — låt vara mycket betydelsefulla sådana — av den gällande ordningen. De sakkunniga ha också diskuterat den mera grundläggande frågan om en omorganisation av utskotten efter andra principer, innebärande antingen en uppdelning av budgetens utgiftssida på fackutskott, vilka skulle arbeta under inseende och kontroll av ett överbudget- eller finansutskott, eller ock en ökad koncentration av behandlingen av budgetens utgiftssida till statsutskottet. Emellertid ha de sakkunniga ej ansett sig böra föreslå en lösning efter någondera av dessa linjer. Den nuvarande utskottsindelningen är, som de sakkunniga erinrat, från början huvudsakligen anpassad efter ärendenas statsrättsliga natur — anslagsfrågor, bevilningsfrågor, grundlagsfrågor, andra lagstiftningsärenden etc. Denna indelning har sedermera delvis korsats av en indelning efter materiella grunder. Sålunda ha anslags- och lagstiftningsfrågor berörande jordbruk m. m. utbrutits och överlämnats till jordbruksutskottet. Dessa omständigheter göra att ut-

skottsarbetet blir ganska splittrat och att en fullt enhetlig budgetbehandling omöjliggöres. Efter vilka linjer en reform bör genomföras synes emellertid mycket vanskligt att avgöra. Mot en uppdelning av budgetens utgiftssida på fackutskott kunna tydligen göras de allvarliga erinringar som framförts också av de sakkunniga, nämligen att fackutskott kunna befaras vara mindre benägna att iakttaga återhållsamhet vid tillstyrkande av anslag för de speciella ändamål för vilka utskotten betrakta sig som målsmän samt att fackutskotten måste kompletteras med ett sammanhållande utskott, ett överbudget- eller finansutskott, en anordning som emellertid måste göra arbetet tidsödande och organisationen tungrodd. Genom att mera strikt än nu är fallet koncentrera behandlingen av utgiftsfrågorna till statsutskottet skulle man måhända kunna väsentligen undgå de olägenheter som följa av den bristande enhetligheten i budgetbehandlingen. En sådan koncentration skulle emellertid kräva en stor numerär ökning av statsutskottet. Inom utskottet komme med all sannolikhet att framtvingas en uppdelning av ärendena motsvarande de nyss nämnda fackutskotten varvid utskottet in pleno eller en av avdelningarna sammansatt delegation finge spela rollen av överbudget- eller finansutskott. En lösning efter denna linje komme därför att väsentligen innebära en återgång till vad som gällde före 1909 års utskottsreform, vilken bl. a. avsåg just att lätta statsutskottets arbetsbörd.

På grund av de nu nämnda omständigheterna anser jag att man icke nu bör överväga någon mera genomgripande reform av utskottsorganisationen. Däremot torde de jämkningar i *arbetsfördelningen mellan de ständiga utskotten* böra genomföras som kunna finnas lämpliga. De förslag som i dessa delar framlagts av de sakkunniga förefalla i stort sett väl avvägda. Tillräckliga skäl synas mig emellertid ej föreligga att till lagutskott överflytta handläggningen av förslag beträffande sådana lagar och författningar rörande alkoholhaltiga varor som avses i 40 § 2 mom. riksdagsordningen och som nu beredas av bevillningsutskottet. I denna del vill jag biträda den av en av de sakkunniga avgivna reservationen för bibehållande av nuvarande ordning. Det synes jämväl kunna betecknas som något tveksamt om man bör till lagutskott överflytta de uppgifter i avseende å lagfrågor som tillkomma jordbruksutskottet. På denna punkt anser jag mig dock icke böra frångå vad de sakkunniga föreslagit. Jag vill alltså tillstyrka följande förslag:

Frågor rörande lagar och författningar om förvärvande och förlust av medborgarrätt fräntas konstitutionsutskottets prövning och beredas i stället av lagutskott.

Under pensionsstaten fallande ärenden, som nu prövas av bankoutskottet, överföras till statsutskottet. Pensionslagstiftningsfrågorna överflyttas från bankoutskottet till lagutskott.

Till bankoutskottet hänskjutas i stället sådana frågor om det ekonomiska livets eller enskilda näringsgrenars organisation och förhållanden, vilka ej äro av beskaffenhet att böra behandlas av annat utskott.

Sådana folkhushållningsfrågor som äro av utpräglad jordbruksnatur prövas av jordbruksutskottet i stället för av statsutskottet.

De lagfrågor som nu beredas av jordbruksutskottet återföras till lagutskott.

Ett tredje lagutskott inrättas och i samband härmed genomföres omfördelning av ärendena mellan lagutskotten. Reglerna om hur fördelningen skall bestämmas överflyttas från riksdagsordningen till riksdagsstadgan.

Jämkningsen av arbetsfördelningen mellan de ständiga utskotten föranleder ändringar i 38 och 39 samt 41—43 §§ riksdagsordningen.

Frågan om en *ökning av ledamotsantalet i de ständiga utskotten* har, som de sakkunniga påpekat, betydelse dels för riksdagsledamöternas utskottssysselsättning och dels ur synpunkten av utskottens arbetsduglighet.

Vad angår ledamöternas utskottssysselsättning är det, som framhållits av såväl 1943 års utredning som de sakkunniga, angeläget att ett så stort antal riksdagsmän som möjligt deltar i utskottsarbetet. Härvid komma tydligen främst de ständiga och särskilda utskotten i fråga. Emellertid föreslås att vardera kammarens tillfälliga utskott skola ersättas med ett allmänt beredningsutskott. Vid bifall härtill uppkommer tydligen en ökad mera permanent sysselsättningsmöjlighet. Den ideala lösningen vore självfallet att plats som ordinarie ledamot eller suppleant i ständigt utskott eller allmänt beredningsutskott kunde beredas praktiskt taget samtliga kammarledamöter. En viss marginal bör naturligtvis finnas bl. a. med hänsyn till att de statsråd som äro riksdagsledamöter och talmännen ej kunna vara utskottsledamöter. Här uppstå emellertid vissa svårigheter med hänsyn till kamrarnas paritetiska utskottsrepresentation och deras olika numerär. I likhet med de sakkunnigas majoritet anser jag mig ej böra förorda upphävande av den jämlika representationen, som ur principiella synpunkter är riktigast. Problemet om ledamöternas utskottssysselsättning är nu väsentligen ett andra-kammarproblem. Som framgår av de siffror som lämnats av de sakkunniga äro redan nu praktiskt taget alla därför disponibla ledamöter av första kammaren utskottsplacerade. En mera väsentlig ökning av utskottens ledamotsantal skulle därför för första kammarens vidkommande framkalla ett sysselsättningsproblem rakt motsatt det som nu föreligger beträffande andra kammaren. Lösningen torde därför böra få karaktären av en kompromiss.

Vid bestämmandet av ledamotsantalet i de ständiga utskotten har man också, såsom förut antytts, att taga hänsyn till arbetssynpunkten. En utökning av ett utskotts ledamotsantal kan möjliggöra ett effektivare arbete, i vissa fall genom att utskottet uppdelas på avdelningar och i andra genom den allsidigare belysning som förekommande frågor kunna få i en större församling. För statsutskottets del har särskilt framhållits önskemålet att utskottet skulle kunna organiseras på en ytterligare, femte, avdelning. Samtidigt kan emellertid en utökning medföra olägenheter genom att utskotten som arbetsorganisationer bli mera tungrodda.

Under hänsynstagande till nu anförda synpunkter anser jag mig böra föreslå följande. Statsutskottets ledamotsantal ökas från 24 till 30 för att möjliggöra indelning på fem sexmannaavdelningar. Jordbruksutskottet er-

håller med hänsyn till sin även efter de föreslagna jämkningarna betydande arbetsbörda ytterligare fyra ledamöter och utökas alltså från 16 till 20 ledamöter. De båda nuvarande lagutskotten och bankoutskottet bibehållas vid ett ledamotsantal av 16 för vart och ett av dem. Det tredje lagutskottet erhåller likaledes 16 ledamöter.

Vad nu föreslagits innebär en utökning av de ständiga utskottens ledamotsantal från vardera kammaren från nuvarande 72 till 85 medan de sakkunnigas förslag innebar en ökning till 98.

Även om man medräknar utbytet av de nuvarande tillfälliga utskotten mot de föreslagna allmänna beredningsutskotten uppkommer en nettoökning. Talen bli emellertid då något olika för de båda kamrarna. I första kammaren är ledamotsantalet i de ständiga utskotten som nämnts 72, vartill böra läggas 16 ledamöter i tillfälliga utskott. Sammanlagda antalet ledamotsplatser i ständiga och tillfälliga utskott är alltså 88. Häremot stå enligt förslaget 85 ledamotsplatser i ständiga utskott samt 12 platser i det allmänna beredningsutskottet, tillhoppa 97. För andra kammarens del bli motsvarande siffror: nuvarande antal platser i ständiga utskott 72, platser i tillfälliga utskott 30, summa 102; platser i ständiga utskott enligt förslaget 85, i allmänt beredningsutskott 20, summa 105.

Förslagen beträffande utskottens antal samt ledamotsantalet föranleda ändringar i 53 § regeringsformen och 36 § riksdagsordningen.

De sakkunnigas förslag att ersätta de tillfälliga utskotten med ett *allmänt beredningsutskott* för vardera kammaren har jag berört redan i samband med de ständiga utskotten. Förslaget synes mig vara väl motiverat och böra genomföras. Reformen kräver ändring av nyssnämnda båda lagrum. Jag vill likaledes tillstyrka de sakkunnigas förslag att genom ett tillägg till 36 § riksdagsordningen grundlagsfästa utskottstypen *en skilda utskott*.

Reformen synes böra träda i kraft så snart ske kan. Redan vid 1949 års riksdag bör möjlighet att uppdelas riksdagen och uppskjuta behandlingen av icke brådskande ärenden stå till buds. Av praktiska skäl torde det emellertid icke låta sig göra att grundlagsändringarna till alla delar träda i kraft omedelbart efter det de slutligen antagits. Vid den tidpunkt då detta kan väntas ske komma utskottsvalen för 1949 års riksdag redan att ha ägt rum, samt propositioner och motioner att ha remitterats till utskott. De nya bestämmelserna om utskottens antal, sammansättning och uppgifter torde därför böra gälla först från och med 1950. Måhända skulle man kunna ifrågasätta om ej ett undantag borde göras beträffande utökningen av statsutskottet. Till förmån för att utöka detta utskott redan under 1949 års riksdag talar bland annat det förhållandet att en förutsättning för att riksdagen skall kunna taga ferier är att budgetarbetet är avslutat samt att utökningen av statsutskottet främst avser att giva utskottet bättre arbetsmöjligheter. Något sådant samband mellan statsutskottets utökning och förslaget om sessionstiden att utökningen är en ovillkorlig förutsättning för näm-

da förslag torde emellertid ej kunna anses föreligga. Utökningen av statsutskottet synes därför kunna anstå till 1950.

Det nu sagda torde böra föranleda att till de föreslagna grundlagsändringarna knyts övergångsstadganden av innehåll att de lagrum som beröra utskottens benämning, sammansättning och uppgifter — 53 § regeringsformen, 36 § 1—3 mom., 38 § 2 mom., 39—43 §§, 59 § andra stycket och 63 § riksdagsordningen — skola bibehålla sin nuvarande lydelse intill början av 1950 års lagtima riksdag.

I anslutning till vad jag anfört ha inom justitiedepartementet upprättats *förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen*. Förslagen ansluta sig väsentligen till de sakkunnigas förslag. Genom att bibehålla riksdagsformerna lagtima och urtima riksdag samt genom att fortfarande låta valperioderna till riksdagen ansluta sig till kalenderår ha dock ändringarna kunnat avsevärt begränsas. Medan de sakkunnigas förslag berör 15 paragrafer i regeringsformen och 40 paragrafer i riksdagsordningen, har departementsförslaget sålunda kunnat begränsas till 4 paragrafer i regeringsformen och 29 paragrafer i riksdagsordningen.

De sakkunnigas förslag innebär som förut berörts också att i en *riksdagsstadga* skall samlas huvudparten av de bestämmelser som nu återfinnas i gällande reglementariska föreskrifter för riksdagen samt i de av Kungl. Maj:t utfärdade stadgorna den 26 maj 1909 om val till riksdagens utskott och den 29 januari 1921 om val av talmän och vice talmän i riksdagens kamrar. Vissa av bestämmelserna i de reglementariska föreskrifterna, vilka ansetts vara av särskild vikt, ha dock överförts till riksdagsordningen. Å andra sidan ha vissa stadganden i riksdagsordningen, vilka i realiteten utgöra reglementariska föreskrifter, intagits i riksdagsstadgan. De sakkunniga ha föreslagit att riksdagsstadgan skall antagas av riksdagen ensam, ehuru de valstadgor den bl. a. ersätter antagits av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt. Häremot synes icke vara något att erinra.

Förslaget föranleder jämväl vissa ändringar i kamrarnas ordningsstadgor, vartill de sakkunniga också uppgjort utkast.

Jag har i det föregående, i samband med frågorna om riksdagsarbetets planläggning och organisation, uttalat att det ej syntes erforderligt att från Kungl. Maj:ts sida gjordes några uttalanden rörande förslagen till riksdagsstadga och till ändringar i ordningsstadgorna i den mån de hade avseende allenast å riksdagens interna angelägenheter. I enlighet härmed har jag i det föregående berört nämnda förslag allenast på några punkter. Av praktiska skäl synes till propositionen böra fogas texten till den föreslagna riksdagsstadgan och till ändringarna i ordningsstadgorna. Texten har i vissa delar formellt jämkats till överensstämmelse med departementsförslaget till grundlagsändringarna, varjämte utkast till övergångsbestämmelser upprättats, ävenledes med anslutning till departementsförslaget.

Föredraganden hemställer, att förslagen till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen måtte genom proposition föreläggas riksdagen till

prövning i grundlagsenlig ordning samt *att* vid propositionen måtte fogas de utkast till riksdagsstadga och ändringar i kamrarnas ordningsstadgor som i det föregående omnämnts.

Vidare hemställer föredraganden att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

*dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att, i överensstämmelse med de av föredraganden angivna riktlinjerna, från och med budgetåret 1950/51 till ett sammanlagt årligt belopp av förslagsvis 100 000 kronor besluta om pensioner i fall, som ej reglerats i gällande pensionsförfattningar och som ej omfattas av den fullmakt Kungl. Maj:t redan erhållit, att utgå såvitt avser personer, anställda vid de affärsdrivande verken, eller efterlevande efter sådana personer av de medel av vilka verkets omkostnader bestridas samt i övrigt från det under trettionde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget till Diverse pensioner och understöd m. m. (XIII A 10),

*dels ock* medgiva, att Kungl. Maj:t må under fem år från och med budgetåret 1948/49, utan riksdagens samtycke i varje särskilt fall, i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som vid avgörandet av dylika ärenden hittills blivit följda avstå kvarlåtenskap som tillfallit allmänna arvsfonden intill ett belopp av i varje särskilt fall 10 000 kronor.

Med bifall till vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

*Karl Gustaf Grönhagen.*

---

## U t k a s t

till

### Riksdagsstadga.

#### *Kamrarnas sammanträden.*

##### § 1.

Kallelse till kammares sammanträde skall anslås senast klockan 6 eftermiddagen föregående dag och kungöras på det sätt, vardera kammaren för sig stadgat. Talmännen böra skyndsamt meddela varandra underrättelse om sådan kallelse utfärdande.

Skall vid sammanträde sådan omröstning, som omförmäles i 65 § riksdagsordningen, i kamrarna företagas, bör sådant i anslaget tillkännagivas.

##### § 2.

A den förteckning över alla på kammares bord vilande ärenden, vilken efter varje sammanträdes slut av vardera kammarens kansli för nästa sammanträde upprättas, skola, med det undantag, varom i 4<sup>1</sup> §:ns sista moment förmäles, främst uppföras:

Konungens propositioner eller skrivelser och inom kammare väckta motioner.

Övriga ärenden, i den mån de inkommit, antecknas enligt följande ordning, nämligen:

1:o. Från utskott eller riksdagens kansli inkomna förslag till skrivelser eller till riksdagsbeslutet;

2:o. Riksdagens revisorers samt justitie- och militieombudsmännens berättelser;

3:o. Av båda kamrarna tillsatta utskotts betänkanden, ävensom hemställanden och utlåtanden av *kanslideputerade*; skolande den ordning, vari de ständiga utskotten i regeringsformens § 53 och riksdagsordningens § 36 finnas upptagna, jämväl följas vid uppförande å förteckningen av nämnda utskotts betänkanden, och sådana betänkanden sättas framför särskilda utskotts samt dessas framför kanslideputerades utlåtanden och hemställanden;

4:o. Mål, som av ena kammaren genom protokollsutdrag den andra delgivas;

5:o. Kammares *allmänna beredningsutskotts* betänkanden; samt

6:o. Kammares enskilda ärenden.

<sup>1</sup> Med kursiv stil har utmärkts text som ej överensstämmer med nu gällande motsvarande stadgande i reglementariska föreskrifter eller stadgan om val till riksdagens utskott.



I denna förteckning, som vid ärendenas föredragning följes, kan ändring för kommande sammanträde av kammare beslutas; och skall, då förslag om sådan ändring blivit väckt, beslut däröver genast fattas. Ovannämnda förteckning och däri beslutad ändring skola medkammaren skyndsamt delgivas.

## § 3.

*Om sammanträde med kammare hålles dagen före ferierna början, må det utan avbrott fortsättas efter klockan tolv på natten till dess å föredragningslistan för sammanträdet upptagna ärenden behandlats.*

## § 4.

1:o. Skall omröstning enligt riksdagsordningen ske öppet, skola kammarens ledamöter, sedan voteringsproposition efter given varsel upplästs och justerats, intaga sina platser, varefter voteringspropositionen ånyo uppläses. Medan omröstning verkställes, må ingen bliva stående å gången.

2:o. Med undantag för de fall, varom i mom. 3 stadgas, uppmane talmannen därefter först de ledamöter, som vilja rösta för ja-propositionen, att resa sig från sina platser, varefter samma uppmaning riktas till de ledamöter, som vilja rösta för nej-propositionen. Om härvid talmannen finner tvekan kunna råda om omröstningens resultat, eller någon av kammarens ledamöter begär rösträkning, verkställes votering på sätt i mom. 3 sägs.

3:o. Omröstning medelst omröstningsapparat eller, där denna ej kan begagnas, medelst namnupprop skall omedelbart äga rum, därest talmannen före omröstningens början så beslutar, samt då omröstning skall ske jämlikt 65 § riksdagsordningen. Om vid den slutliga voteringen i visst ärende sist vid voteringspropositionens godkännande begäran om omröstning medelst omröstningsapparat eller i förekommande fall om namnupprop framställles av minst  $\frac{1}{10}$  av kammarens ledamöter, skall ock detta omröstningsätt omedelbart användas; i detta fall skall jämväl i det tryckta protokollet antecknas, huru varje ledamot röstat.

4:o. Då omröstning medelst omröstningsapparat ägt rum, böra i vardera kammaren minst två ledamöter, vilka talmannen därom anmodar, taga plats vid talmansbordet, varefter företages fotografering av en tablå, utvisande, huru varje ledamot röstat.

Då omröstning medelst namnupprop skall äga rum, böra i vardera kammaren minst två ledamöter, vilka talmannen därom anmodar, taga plats vid talmansbordet, för att över omröstningen föra anteckning. Vid uppropet iakttages, att ledamöterna uppropas i den ordning, vari de innehava plats i samlingssalen, dock att vice talmännen först uppropas. Närvarande ledamot avgiver vid uppropet något av följande svar: Ja, Nej, Avstår.

Omedelbart efter det omröstningen avslutats, tillkännagiver talmannen resultatet för kammaren.

5:o. Då i fråga, varom uti 65 § riksdagsordningen förmäles, kamrarna fattat stridiga beslut, och dessa ej på vederbörande utskotts förslag blivit sammanjämkade, åligger det utskottet att uppsätta förslag till voterings-

propositioner för den omröstning, som, enligt nämnda §, skall för frågans avgörande i kamrarna äga rum. Sedan sådant förslag blivit godkänt, utsatte talmännen efter överenskommelse dag för omröstning. Vid densamma iakttages, att votering över varje särskild fråga, som blir föremål för omröstning, bör i båda kamrarna samtidigt företagas.

Över var och en sådan omröstning i första kammaren skall protokoll genast därefter uppsättas, justeras och avsändas till andra kammaren, där sammanräkningen av båda kamrarnas ledamöters röster verkställs, varefter utgången av omröstningen ofördröjligen meddelas första kammaren och det utskott, som frågan handlagt.

Sådant ärende skall sättas främst på föredragningslistan för dagen.

### § 5.

1:o. Vid kammares sammanträde för sekreteraren under talmannens in-seende protokoll, upptagande överläggningsämnen, namnen å dem, som yttra sig, talmannens yttranden och propositioner, utgången av omröstning, där sådan äger rum, och kammarens beslut. Detta protokoll skall å femte söckendagen därefter, om kammaren då sammanträder, eller, i motsatt händelse, vid kammarens näst därefter inträffande sammanträde av sekreteraren uppläsas samt, sedan kammaren godkänt detsamma, förses med talmannens anteckning därom.

Justeringen av kammares vid riksdagens slut ojusterade protokoll verkställs inför kammarens å riksdagsorten tillstädesvarande ledamöter. Tillkännagivande om tiden för justeringen införes i de tidningar, där kammarens sammanträden eljest meddelas.

Kamrarnas protokoll överlämnas omedelbart efter justeringen till riksdagens kansli.

2:o. Yttranden, som ledamöter vid kammares sammanträde avgiva, skola, så vitt ske kan, ordagrant av för sådant ändamål anställda tjänstemän upptecknas och sist tredje dagen därefter klockan 10 förmiddagen, försedda med uppsättarens namnteckning, i två exemplar avlämnas i kammarens kansli, där de till andra söckendagen därefter klockan 12 middagen böra finnas för genomläsning tillgängliga. Ledamot, som före utgången av nämnda tid justerar sitt yttrande, bör därå göra anteckning om verkställd justering; annan ledamot dock obetaget att påkalla särskild justering därav inför kammaren vid det i 1 mom. omförmälda tillfälle. Har ledamot icke inom stadgad tid justerat sitt yttrande, anses detsamma ändock såsom av honom justerat. Yttrandena böra därefter ofördröjligen överlämnas till riksdagens kansli.

3:o. I fråga om protokoll och yttranden vid sammanträde, varom i § 56 riksdagsordningen sägs, inom lyckta dörrar skall vad i mom. 1 och 2 är stadgat äga motsvarande tillämpning, dock att protokollen och yttrandena efter justeringen skola överlämnas till riksdagsbiblioteket.

*Val av talmän och vice talmän.*

## § 6.

Talman samt förste och andre vice talman väljas var för sig i nu nämnd ordning. Har någon erhållit mer än hälften av de avgivna rösterna, är han behörigen vald. Äro rösterna så delade mellan flera, att ingen uppnått dylik röstövertikt, anställs ny omröstning. Får ej heller därvid någon mer än hälften av de avgivna rösterna, anställs en tredje omröstning mellan de två, på vilka vid andra omröstningen de flesta av rösterna fallit. Vid tredje omröstningen är den vald, som erhållit de flesta rösterna. I händelse av lika röstetal vid andra eller tredje omröstningen skilje lotten, där så erfordras.

*Talmanskonferensen.*

## § 7.

1:o. Talmännen skola, *enligt vad i riksdagsordningen stadgas*, tillse, att nödig skyndsamhet och största möjliga planmässighet iakttages vid riksdagsarbetets bedrivande.

Talmännen och vice talmännen, jämte fyra av vardera kammaren för hela riksdagen utsedda ledamöter (*talmanskonferensen*), skola, så ofta någon av talmännen det anser nödigt, *dock minst en gång varje kalendermånad under tid då sammanträden pågå i riksdagen*, på kallelse av talmännen sammanträda för att rådpläga om vad i avseende å ärendenas behandling i utskott och kamrar må vara att iakttaga för vinnande av nämnda syfte. Vid dessa sammanträden skola kamrarnas sekreterare vara tillstädes, *och åligger det den av dem, som därtill av talmännen anmodas, att föra protokoll över vad vid sammanträde förekommer. Vid talmanskonferensen fattade beslut skola genom utdrag av protokollet tillställas dem, besluten avse.*

Utskottens ordförande skola, så ofta det finnes påkallat, delta i *talmanskonferensens* sammanträden. Anses nödigt att inhämta upplysningar av kanslideputerade böra även de, efter kallelse, tillstädeskomma.

2:o. Vid talmanssammanträde skall, efter samråd med utskottens ordförande och bemälda kanslideputerade, förslag upprättas i fråga om arvoden till tjänstemännen och vaktbetjäningen hos kamrarna och utskotten samt i kansliet. Förslaget överlämnas till bankoutskottet, vilket det åligger att i ämnet avgiva utlåtande till kamrarna.

*Val inom kammare.*

## § 8.

*Skall val, som av kammare förrättas, jämlikt § 75 riksdagsordningen ske med slutna sedlar, skola vid valet begagnas valsedlar, å vilka före namnen utsatts partibeteckning (partinamn eller annan beteckning i ord för viss grupp av riksdagsmän eller för viss meningsriktning), men vilka i övrigt äro omärkta.*

Namnen skola å valsedeln uppföras i en följd, det ena under det andra.

Valsedlarna skola för att bliva gällande vara enkla, slutna, hoprullade och fria från överstrykningar. Sedel må ej upptaga flera, men väl färre namn än det antal personer valet avser. Där något namn å sedeln är tve- tydigt, gälle den dock för övriga namn.

### § 9.

De avgivna valsedlarna skola ordnas i grupper, så att sedlar med samma partibeteckning bilda en grupp.

Inom varje grupp skall, till den utsträckning, som för utseendet av stad- gat antal ledamöter är nödig, bestämmas ordning mellan namnen å grup- pens valsedlar. Härvid iakttages:

1. Upptaga valsedlar till antal av mer än hälften av hela antalet valsed- lar inom gruppen (gruppens rösttal) samma första namn, bliver detta namn det första i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens rösttal, jämväl samma andra namn, bliver detta namn det andra i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma första och samma andra namn samt utgöra mer än tre fjärde- delar av gruppens rösttal, jämväl samma tredje namn, bliver detta namn det tredje i ordningen; och så vidare efter samma grunder.

2. I den mån ordningen inom gruppen icke kan enligt nyss angivna grun- der bestämmas, skola särskilda sammanräkningar av namnens rösttal verk- ställas. Vid varje sådan sammanräkning gäller valsedel såsom hel röst, där icke något av sedelns namn erhållit rum i ordningen. Annan valsedel gäller såsom halv röst, där ett av sedelns namn erhållit rum i ordningen; såsom tredjedels röst, där två av namnen uppförts i ordningen; såsom fjärdedels röst, där tre av namnen uppförts i ordningen; och så vidare efter samma grund. För varje gång kommer det namn närmast i ordningen, som erhållit högsta rösttalet.

Till protokollet antecknas för varje grupp dess rösttal, samt, där de un- der 1. angivna grunder tillämpats, antalet av de valsedlar, som upptaga samma första namn eller samma första och andra namn och så vidare, men eljest, för varje särskild sammanräkning, röstvärdet för de olika valsedlar- na och det rösttal, som för varje namn uträknats.

### § 10.

1:o. Skola två eller flera platser besättas, fördelas de mellan de olika valsedelgrupperna sålunda, att platserna, en efter annan, tilldelas den grupp, vilken för varje gång uppvisar det största av nedan angivna jäm- förelsetal. Plats, som blivit en grupp tilldelad, besättes genast så, att grup- pens första plats tillerkännes den, vars namn är det första i ordningen inom gruppen, gruppens andra plats den, som bär andra namnet i ordning- en, gruppens tredje plats den, som bär tredje namnet i ordningen, och så vidare efter samma grund, ändå att den, som är berättigad till platsen, re- dan fått sig tillerkänd plats från en eller flera andra grupper.

Jämförelsetalet är lika med gruppens rösttal, så länge gruppen ännu icke

fått sig någon plats tilldelad. Därefter beräknas jämförelsetalet för varje gång så, att gruppens rösttal delas med det tal, som motsvarar antalet av de gruppen tilldelade platser, ökat med 1. Har samma person erhållit platser från två grupper, skall dock, vid beräkning av det antal platser som utdelats, vardera platsen anses blott såsom en halv plats; har någon erhållit platser från tre grupper, anses varje sådan plats såsom en tredjedels plats; och så vidare efter samma grund.

Har en grupp redan fått sig tilldelad plats så många gånger, som motsvarar antalet namn å gruppens valsedlar, varde den från vidare jämförelse utesluten.

2:o. Skall blott en plats besättas, tillfaller platsen den, vars namn står främst i ordningen inom den grupp, som har största rösttalet.

### § 11.

Mellan lika rösttal eller jämförelsetal skall, där så erfordras, skiljas genom lottning.

### *Ordningen för suppleanters tjänstgöring.*

### § 12.

Suppleanter böra, vid förfall för ledamot, inkallas till tjänstgöring i följande ordning:

1. Om valet jämlikt § 75 riksdagsordningen förrättats med gemensam lista, har suppleant tillhörande samma grupp eller meningsriktning som ledamoten företräde framför övriga suppleanter, och av dessa har den företräde, vars namn blivit uppfört på högre plats å listan;

2. Har valet, på sätt i §§ 8—11 här ovan sägs, skett med slutna sedlar, har suppleant, utsedd från grupp med samma partibeteckning som den grupp, för vilken ledamoten blivit vald, företräde framför övriga suppleanter, och av dessa har den företräde, som utsetts från grupp med högre rösttal.

Av suppleanter från samma grupp har den företräde, vars namn blivit tidigare uppfört i den jämlikt § 9 bestämda ordning inom gruppen.

Den ledamot eller suppleant, som fått sig tillerkänd plats från två eller flera grupper, anses vald för den grupp, från vilken plats först tilldelats honom.

### *Riksdagens utskott, nämnder och valmän.*

### § 13.

1:o. Utskott, som består av ledamöter från båda kamrarna, sammankallas första gången av talmännen.

2:o. Kallelser till sammanträden av riksdagens nämnder och valmän utfärdas av talmännen.

## § 14.

1:o. Till sammanträde av utskott, utsett av båda kamrarna, ävensom av riksdagens nämnder och valmän, skall kallelse anslås senast klockan 6 eftermiddagen föregående dag.

2:o. Dessa utskott, nämnder och valmän må ej sammankomma å tid, då sammanträde hålles av båda kamrarna eller endera av dem.

## § 15.

Ledamot av utskott, vilken av förfall varder hindrad att sammanträde bevista, bör hos utskottets ordförande eller sekreterare göra anmälan där- om så tidigt, att suppleant må kunna i hans ställe inkallas.

## § 16.

Anser ständigt utskott ett dit hänvisat ärende ej böra av utskottet handläggas, åligge utskottet att därom senast inom åtta dagar, efter det målet till utskottet inkom, avgiva utlåtande till kamrarna, vilka böra skyndsamt besluta, om frågan skall av samma utskott behandlas eller till annat utskott överlämnas.

## § 17.

1:o. Besluta kamrarna tillsätta särskilt utskott för behandling av något ärende, skall underrättelse därom ofördröjligen meddelas det eller de ständiga utskott, som eljest skolat ärendet handlägga. Har, innan beslutet fattades, ärende av enahanda eller likartad beskaffenhet blivit till ständigt utskott hänvisat, skall sådant utskott inom åtta dagar efter av berörda underrättelse erhållen del hos kamrarna göra framställning om slikt ärendes överlämnande till det särskilda utskottet.

2:o. Varder, sedan väckt motion hänvisats till visst utskott, den i moti- onen berörda frågan föremål för proposition, som till annat utskott hän- visas, skall vad i mom. 1 stadgas äga motsvarande tillämpning.

## § 18.

1:o. Inom tjugu dagar från lagtima riksdags öppnande böra statsutskot- tet, bevillningsutskottet, bankoutskottet och jordbruksutskottet utse depu- terade för att under riksdagens lopp, i den utsträckning sådant finnes på- kallat, rådpläga i frågor, som angå budgetarbetet inom riksdagen. Dessa deputerade böra verka för att största möjliga enhetlighet vid budgetbe- handlingen iakttages. De deputerade hava att föranstalta därom, att lämp- liga sammanställningar angående statsverkets inkomster och utgifter samt angående budgetarbetets fortgång inom riksdagen tid efter annan delgivas kamrarnas ledamöter.

2:o. Då inom ständigt utskott fråga uppstår om inbjudan till annat så- dant utskott att utse deputerade för gemensam behandling av visst ärende, skall, innan beslut om dylik inbjudan fattas, från sistnämnda utskott in- hämtas upplysning, huruvida detta utskott anser skäl föreligga för sådan

behandling av ärendet eller, därest så ej är fallet, huruvida utskottet finner anledning att ur de synpunkter, detsamma har att företräda, göra något uttalande i ärendet.

3:o. Kunna utskott, som skola genom deputerade med varandra sammanträda, icke överenskomma om de deputerades antal, skall detsamma utgöras av sex ledamöter från varje utskott.

#### § 19.

*Till lagutskotts behandling hörande ärenden skola mellan lagutskotten fördelas vid särskilda sammanträden med deputerade för dem. Deputerade äro för varje utskott ordföranden, vice ordföranden och två för hela riksdagen utsedda ledamöter. Sammanträde hålles så ofta det för fördelning av inkomna ärenden finnes erforderligt. Utskotten äga fastställa allmänna grunder för ärendenas fördelning mellan utskotten.*

#### § 20.

*Har från något riksdagens verk till utskott inkommit framställning, som påkallar riksdagens beslut, vare utskottet pliktigt att ofördröjligen göra anmälan därom till vardera kammarens talman; och åligger det denne tillse, att anteckning om sådan anmälan verkställles å föredragningslistan för kammarens nästa sammanträde.*

#### § 21.

Talmännen äga tillträde i utskotten, dock utan rätt att deltaga i överläggningarna och besluten.

#### § 22.

Expeditioner från utskott underskrivas av ordföranden.

#### § 23.

Vid de i § 13 mom. 2 omnämnda sammanträden av riksdagens nämnder och valmän bör den ledamot, som bevisat de flesta riksdagar, eller, där två eller flera deltagit i lika många riksdagar, den av dem, som är till levnadsåren äldst, först låta upprop förrättas och sedan val av ordförande anställas. På anmodan av ordföranden taga tre ledamöter plats vid bordet, för att, jämte ordföranden, granska omröstnings- eller valedlarna samt över omröstningarna eller valen föra särskilda anteckningar, vilka med varandra jämföras. Efter förrättningens slut uppsättes och justeras protokoll, varav två exemplar utskrivs, undertecknas av ordföranden och omförmälda ledamöter samt avlämnas ett till vardera kammarens talman, för att öppnas och delgivas kamrarna vid deras nästföljande sammanträde.

#### § 24.

Vad i §§ 13, 14 och 23 sägs äger ej tillämpning i avseende på utrikesnämnden.

## § 25.

De av riksdagen utsedda valmän, vilka hava att verkställa val av fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, skola tillika utse två ledamöter *jämte två suppleanter* i styrelsen över riksdagsbiblioteket.

*Riksdagens kansli.*

## § 26.

Utom de åligganden, som, enligt § 80 mom. 2 riksdagsordningen, tillhöra riksdagens kansli, skall detta ombesörja tryckningen av alla de handlingar, vilka till kamrarna inkomma eller från dem utgå, med undantag av sådana, som i annan ordning blivit på allmän bekostnad tryckta, för att till kamrarnas ledamöter utdelas.

*Kanslideputerade* böra vaka däröver, att de i kamrarna förda protokollen samt övriga riksdagshandlingar bliva med största möjliga skyndsamhet tryckta och till kamrarnas ledamöter utdelade.

*Riksdagens skrivelser.*

## § 27.

Sekreterare i ständigt eller i dess ställe särskilt tillsatt utskott ansvarar därför, att de från riksdagen utgående skrivelser, som skola av utskottets kansli expedieras, äro vederbörligen kollationerade och lika lydande med de av kamrarna därför godkända förslag. Till bestyrkande härav skall varje sådan skrivelse, då den framlägges till talmännens underskrift, vara försedd med kollationeringsmärke, av sekreteraren egenhändigt undertecknat med begynnelsebokstäverna i hans för- och tillnamn.

I fråga om expeditionen av de från riksdagen utgående skrivelser, vilka besörjas genom riksdagens kansli, tillkommer det *kanslideputerade* att meddela erforderliga föreskrifter.

*Tjänstemän och betjäning.*

## § 28.

Vardera kammaren äger utse och förordna sin sekreterare. Utskotten äga ock, vart för sig, utse sekreterare.

Övriga befattningshavare hos kamrarna och utskotten ävensom i riksdagens kansli tillsättas, med de undantag som följa av fullmäktiges i riksgäldskontoret åliggande att ställa viss betjäning till riksdagens förfogande, för vardera kammaren av talmannen och några utav kammaren därtill utsedda ledamöter efter samråd med sekreteraren, för vart och ett av utskotten av samma utskott likaledes efter samråd med sekreteraren samt för riksdagens kansli av *kanslideputerade* tillika med kamrarnas talmän och vice talmän.



Denna stadga skall genast träda i tillämpning. Vad i § 19 stadgas skall dock tillämpas först från och med 1950 års lagtima riksdag. Intill nämnda riksdags början skall vad i § 2 tredje stycket 5:o) sägs om allmänt beredningsutskotts betänkande hava avseende å tillfälligt utskotts betänkande.

Genom stadgan skola de av riksdagen den 8 april 1868 gillade och antagna reglementariska föreskrifter för riksdagen samt stadgorna den 26 maj 1909 om val till riksdagens utskott och den 29 januari 1921 om val av talmän och vice talmän i riksdagens kamrar anses hava upphört att gälla.

## U t k a s t

till

### ändringar i kamrarnas ordningsstadgor.

*Nuvarande lydelse.*

*Föreslagen lydelse.*

*(Första kammaren)*

#### § 6.

1:o. De ledamöter, vilka enligt § 33 riksdagsordningen av kammaren utses för att jämte talmannen tillsätta kammarens betjäning, skola till antalet vara fyra.

Andra kammaren utser åtta ledamöter.

#### § 7.

2:o. Då kammaren utser nämnd eller valmän, skola suppleanter, därest icke kammaren särskilt annorlunda beslutar, väljas till antal, motsvarande fjärdedelen av de ordinarie ledamöternas. *Det röstetal, suppleanterna vid valet undfått, bestämmer ordningen för deras inkallande.*

#### § 11.

*Tillfälligt utskott sammankallas första gången av talmannen. Ej må*

#### § 6.

1:o. De ledamöter, vilka enligt § 28 riksdagsstadgan av kammaren utses för att jämte talmannen tillsätta kammarens betjäning, skola till antalet vara fyra.

#### § 7.

2:o. Då kammaren utser nämnd eller valmän, skola suppleanter, därest icke kammaren särskilt annorlunda beslutar, väljas till antal, motsvarande fjärdedelen av de ordinarie ledamöternas. *I fråga om den ordning, vari suppleanterna, vid förfall för ledamot, böra inkallas till tjänstgöring, skall vad i § 12 riksdagstadgan föreskrives äga motsvarande tillämpning.*

#### § 11.

*Kammarens allmänna beredningsutskott sammankallas första gången*

## Nuvarande lydelse.

sådant utskott sammanträda å tid, då kammaren är samlad.

## § 12.

2:o. Utan hinder ----- sådan talare.

4:o. Vill någon av statsrådets ledamöter begagna sig av den i § 53 riksdagsordningen omförmälda rätt för dem att deltaga i överläggningarna, skall han därom göra anmälan hos talmannen och erhåller då ordet, oberoende av ordningen kammarens ledamöter emellan.

## § 18.

1:o. Föredragningsämnen i kammaren äro endast sådana ärenden, som omförmälas i § 2 *reglementariska föreskrifter för riksdagen*.

2:o. Har kammaren ----- skedd bordläggning.

Bland utskottsbetänkanden ----- nästa sammanträde.

## § 20.

Ledamot av kammaren må, på sätt i denna paragraf sägs, till ledamot av statsrådet framställa spörsmål i ämne utom föredragningslistan. Sådana

## Föreslagen lydelse.

av talmannen. Ej må sådant utskott sammanträda å tid, då kammaren är samlad.

*Vad i första stycket stadgas skall ock gälla enskilt utskott, där sådant blivit inom kammaren tillsatt.*

## § 12.

*Talmannen må, när särskilda skäl därtill äro, på begäran medgiva rätt till kort genmäle under längre tid än tre minuter, dock högst under tio minuter.*

4:o. Vill någon av statsrådets ledamöter begagna sig av den i § 53 riksdagsordningen omförmälda rätt för dem att deltaga i överläggningarna, skall han därom göra anmälan hos talmannen och erhåller då ordet, oberoende av ordningen kammarens ledamöter emellan; *dock att ledamot, som erhåller ordet för kort genmäle, äger yttra sig före statsrådsledamot.*

## § 18.

1:o. Föredragningsämnen i kammaren äro endast sådana ärenden, som omförmälas i § 2 *riksdagsstadgan*.

----- skedd bordläggning.

*Har vederbörande utskott jämlikt § 59 riksdagsordningen hemställt, att betänkande skall till avgörande företagas efter allenast en bordläggning, skall detta anmärkas på föredragningslistan.*

## § 20.

1:o. Ledamot av kammaren må, på sätt i denna paragraf sägs, till ledamot av statsrådet framställa spörsmål i ämne utom föredragnings-

*Nuvarande lydelse.*

spörsmål äro antingen interpellationer eller enkla frågor för upplysningars inhämtande.

Interpellation skall vara skriftligen uppställd och av bestämt innehåll samt vara försedd med särskild motivering. Interpellation skall *uppläsas och i två exemplar avlämnas i kammaren*. Kammaren beslutar, huruvida interpellationen må framställas eller icke. Sådant beslut skall fattas utan föregående överläggning. Har interpellationen begärts på bordet, skall den vila till nästa sammanträde, då kammaren, på sätt nyss är sagt, ovillkorligen skall avgöra, huruvida interpellationen må framställas eller icke. Har kammaren medgivit interpellationens framställande, låte talmannen vederbörande statsråd ofördröjligen undfå del av interpellationen.

Enkel fråga skall vara skriftligen uppställd och av bestämt innehåll utan att vara försedd med särskild motivering. Enkel fråga skall i två exemplar tillställas talmannen. Talmannen låte vederbörande statsråd genom kammarens kansli ofördröjligen undfå del av frågan.

Sedan vederbörande statsråd meddelat talmannen sin avsikt att besvara spörsmål, varav han undfått del, överenskommer talmannen med statsrådet om vid vilket sammanträde spörsmålet må besvaras. *Å den dagens föredragningslista skall göras anteckning härom.* Vid sammanträdet erhåller statsrådet ordet för spörsmålets besvarande, innan föredragningsärendena för dagen uppropas,

*Föreslagen lydelse.*

listan. Sådana spörsmål äro antingen interpellationer eller enkla frågor för upplysningars inhämtande.

2:o. Interpellationen skall vara skriftligen uppställd och av bestämt innehåll samt vara försedd med särskild motivering. Interpellation skall *i två exemplar avlämnas i kammaren och skall uppläsas; talmannen likväl obetaget att på begäran medgiva uppläsning av interpellationen blott i vissa delar*. Kammaren beslutar, huruvida interpellationen må framställas eller icke. Sådant beslut skall fattas utan föregående överläggning. Har interpellationen begärts på bordet, skall den vila till nästa sammanträde, då kammaren, på sätt nyss är sagt, ovillkorligen skall avgöra, huruvida interpellationen må framställas eller icke. Har kammaren medgivit interpellationens framställande, låte talmannen vederbörande statsråd ofördröjligen undfå del av interpellationen.

3:o. Enkel fråga skall vara skriftligen uppställd och av bestämt innehåll utan att vara försedd med särskild motivering. Enkel fråga skall i två exemplar tillställas talmannen. Talmannen låte vederbörande statsråd genom kammarens kansli ofördröjligen undfå del av frågan.

4:o. Sedan vederbörande statsråd meddelat talmannen sin avsikt att besvara spörsmål, varav han undfått del, överenskommer talmannen med statsrådet om vid vilket sammanträde spörsmålet må besvaras. *Svar å framställda spörsmål böra, där ej särskilda skäl till annat föranleda, avgivnas viss veckodag. Anteckning om dagen för besvarandet skall göras å den dagens föredragningslista ävensom å*

## Nuvarande lydelse.

dock ej före gemensam omröstning eller val.

Kammarens kansli skall upprätta särskild förteckning över avlämnade spörsmål och deras behandling.

## § 21.

(Första kammaren.)

1:o. Då val skall äga rum eller omröstning till beslut skall företagas i annan ordning än medelst omröstningsapparat, böra fyra ledamöter, vilka talmannen därom anmodar, taga plats vid talmansbordet för att över valet eller omröstningen föra anteckningar, vilka därefter med varandra jämföras.

Omedelbart efter ———— vid talmansbordet.

2:o. Vid val och vid sluten omröstning bör vid anställt upprop varje le-

## Föreslagen lydelse.

*anslag, varom i § 10 förmäles. Svar å framställd interpellation må omedelbart före avgivandet i tryckt form utdelas till kammarens ledamöter. Vid sammanträdet erhåller statsrådet ordet för spörsmålets besvarande, innan föredragningsärendena för dagen uppropas, dock ej före gemensam omröstning eller val. Statsrådet må lämna en muntlig sammanfattning av svarets huvudpunkter.*

*Vid besvarande av enkel fråga må endast den ledamot, som framställt spörsmålet, och det statsråd, som lämnar svaret, delta i överläggningen, såvida icke kammaren på förslag av talmannen eller annan ledamot annorledes beslutar. Sådant beslut skall fattas utan föregående överläggning.*

*Sedan alla anmälda talare erhållit ordet, skall överläggningen på talmannens hemställan förklaras avslutad.*

5:o. Kammarens kansli skall upprätta särskild förteckning över avlämnade spörsmål och deras behandling.

## § 21.

1:o. Då val inom kammaren skall äga rum med slutna sedlar eller omröstning till beslut skall företagas i annan ordning än medelst omröstningsapparat, böra fyra ledamöter, vilka talmannen därom anmodar, taga plats vid talmansbordet för att över valet eller omröstningen föra anteckningar, vilka därefter med varandra jämföras.

2:o. Vid val med slutna sedlar och vid sluten omröstning bör vid anställt

*Nuvarande lydelse.*

damot framträda till talmansbordet i den ordning, vari hans namn uppropas, och till talmannen avlämna sin röstsedel. Till förekommande av trängsel vid röstsedlarnas avlämnande meddelar talmannen föreskrift.

*Föreslagen lydelse.*

upprop varje ledamot framträda till talmansbordet i den ordning, vari hans namn uppropas, och till talmannen avlämna sin röstsedel. Till förekommande av trängsel vid röstsedlarnas avlämnande meddelar talmannen föreskrift.

Röstsedlarna öppnas och uppläsas av talmannen.

---

I § 24 ordningsstadgan för andra kammaren böra motsvarande jämkningar vidtagas.

---

Vad i § 11 första stycket sägs om kammarens allmänna beredningsutskott skall intill 1950 års lagtima riksdags början hava avseende å tillfälligt utskott.